

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

**Výzkum východomoravského nářečí v obci Hroznová Lhota
se zaměřením na lexikum**

Bakalářská práce

Autor: Nikola Samešová
Studijní program: B7310 Filologie
Studijní obor: Jazyková a literární kultura
Vedoucí práce: Mgr. Kristýna Dufková, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Vojtěch Veselý, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Nikola Samešová

Studium: P17K0089

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Výzkum východomoravského nářečí v obci Hroznová Lhota se zaměřením na lexikum**

Název bakalářské práce AJ: The Research of the East Moravian dialect in the village Hroznová Lhota focused on the Lexicon

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Předmětem této bakalářské práce je zkoumání východomoravského nářečí v oblasti Slovácka. Pro náš výzkum byla vybrána obec Hroznová Lhota, kde si klademe za cíl vyzkoumat užití tradičního moravského nářečí v domácím prostředí. Důležitým bodem výzkumu je zapojení mladé, střední a starší generace formou dotazníkového šetření na základě vlastního terénního zkoumání. Práce je rozdělena na dvě hlavní části, a to část teoretickou a praktickou. V teoretické části se věnujeme samotné obci Hroznová Lhota, zabýváme se rozdíly mezi nářečím a spisovným jazykem, charakterizujeme východomoravské nářečí a poté v praktické části na základě našeho výzkumu analyzujeme získané lexikum. Součástí praktické části je také projekt, v jehož rámci vytvoříme kapesní slovník v kolibřím vydání.

1. BALHAR, J. a kol. Český jazykový atlas 1. - 5. Praha: Academia 1992-2005.
2. BĚLIČ, J. Nástin české dialektologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.
3. HUGO, J. a kol. Slovník nespisovné češtiny. Praha: Maxdorf, 2009. ISBN 978- 80-7345-198-1.
4. KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X.
5. KNOP, A. Dějiny českého jazyka ve Slezsku a na Ostravsku. Ostrava: Socialistická akademie, 1967.
6. BARTOŠ, F. Dialektologie moravská. V Brně: Matice Moravská, 1886.
7. BĚLIČ, J. Nástin české dialektologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.
8. BĚLIČ, J. Přehled nářečí českého jazyka: (s mapkou). 1/1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971.
9. CUŘÍN, F. Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty. Praha: SPN, 1964.
10. HENDL, Jan a Jiří REMR. Metody výzkumu a evaluace. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.
11. HLUBINKOVÁ, Z. Tvoření slov ve východomoravských nářečích. Brno: Masaryková univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5295-6.
12. KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ. Příruční mluvnice češtiny. Praha: Lidové noviny, 1995, ISBN 80-7106-134-4.
13. KELLNER, A. Úvod do dialektologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954.
14. GAJDOŠÍKOVÁ, Pavla. Historie, kultura, poznání--: kulturní organizace zřizované Zlínským krajem: Kroměřížsko, Slovácko, Valašsko, Zlínsko a Luhačovicko. Zlín: Zlínský kraj, 2010, 43 s. ISBN 978-80-254-9010-5.
15. HUVAR, Michal. Jan Herben - kronikář rodného kraje: pokus o monografickou koláž. Brumovice: Obecní úřad, 2007, 189 s., [12] s. obr. příl. Edice knih doplněná o DVD. ISBN 978-80-86362-82-3.
16. KUX, Jan. Slovácko včera a dnes: humor v nářečí. 7. dopl. a upr. vyd. Klobouky u Brna: F. Ráček, 1995, 102 s. ISBN 80-901892-0-2.
17. BARTOŠ, František. Dialektický slovník moravský. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1906, 566 s. Archiv pro lexikografii a dialektologii.
18. KOTT, František Štěpán. Dodatky k Bartošovu Dialektickému slovníku moravskému. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910, 166 s. Archiv pro lexikografii a dialektologii.
19. Elektronické zdroje: www.slovackoceskslovnikestranky.cz
20. slovactina.unas.cz
21. nase-rec.ujc.cas.cz
22. příručka.ujc.cas.cz

Garantující
pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Kristýna Dufková, Ph.D.

Oponent: PhDr. Vojtěch Veselý, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 14.12.2018

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 27. dubna 2021

Nikola Samešová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Kristýně Dufkové, Ph.D., za odborné vedení této bakalářské práce, cenné rady, trpělivost a lidský přístup. Poděkování patří také všem respondentům, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření.

ANOTACE

SAMEŠOVÁ, Nikola. *Výzkum východomoravského nářečí v obci Hroznová Lhota se zaměřením na lexikum*. Hradec Králové, 2021, 155 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Kristýna Dufková.

Předmětem této bakalářské práce je zkoumání východomoravského nářečí v oblasti Slovácka. Pro náš výzkum byla vybrána obec Hroznová Lhota, kde si klademe za cíl vyzkoumat užití tradičního moravského nářečí v domácím prostředí. Důležitým bodem výzkumu je zapojení mladé, střední a starší generace formou dotazníkového šetření na základě vlastního terénního zkoumání. Práce je rozdělena na dvě hlavní části, a to část teoretickou a praktickou. V teoretické části se věnujeme samotné obci Hroznová Lhota, zabýváme se rozdíly mezi nářečím a spisovným jazykem, charakterizujeme východomoravské nářečí a poté v praktické části na základě našeho výzkumu analyzujeme získané lexikum. Součástí praktické části je také projekt, v jehož rámci vytvoříme kapesní slovník v kolibřím vydání.

KLÍČOVÁ SLOVA:

dialekt, Hroznová Lhota, Slovácko, slovní zásoba, východomoravské nářečí

ANNOTATION

SAMEŠOVÁ, Nikola. *The Research of the East Moravian dialect in the village Hroznová Lhota focused on the Lexicon*. Hradec Králové, 2021, 155 pp. Bachelor Thesis. University of Hradec Králové, Faculty of Education. Thesis supervisor Kristýna Dufková.

The topic of this bachelor thesis is a study of the East Moravian dialect in the Slovácko region. The village of Hroznová Lhota was chosen for our research, where we aim to explore the use of traditional Moravian dialect in the home environment. An important point of our research is the involvement of the young, middle-aged and older generation in the form of a questionnaire survey based on the field investigation. The thesis is divided into two main parts, the theoretical part and the practical part. In the theoretical part we deal with the village of Hroznová Lhota itself, the differences between the dialect and the formal language, we characterize the East Moravian dialect and then in the practical part we analyze the obtained lexicon of the dialect based on our research. The practical part also includes a project in which we create a pocket dictionary in the miniature edition.

KEYWORDS:

dialect, Hroznová Lhota, Slovácko, lexicon, East Moravian dialect

OBSAH

<i>Seznam grafů</i>	10
<i>Seznam obrázků</i>	12
<i>Seznam tabulek</i>	13
<i>Seznam zkratek a značek</i>	14
Úvod	16
TEORETICKÁ ČÁST	18
1 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉ OBLASTI	18
1.1 Slovácko.....	18
1.2 Obec Hroznová Lhota	19
1.3 Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen	20
2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH TERMÍNŮ	21
2.1 Řeč a jazyk	21
2.2 Nářečí a jazyk.....	22
2.3 Nářečí a spisovný jazyk	23
2.4 Nářeční diference.....	24
2.5 Rozdíly v pojmenování	25
2.6 Dialektismus.....	26
3 PŘEHLED JEDNOTLIVÝCH NÁŘEČÍ V ŠIRŠÍM SLOVA SMYSLU	27
4 CHARAKTERISTIKA ČESKÝCH NÁŘEČÍ V ŠIRŠÍM SLOVA SMYSLU	28
5 VÝCHODOMORAVSKÉ NÁŘEČÍ	30
5.1 Společné znaky.....	30
5.2 Jižní (slovácká) podskupina	31
5.2.1 Znaky jižní podskupiny	32
5.2.2 Ukázka nářečí jižní (slovácké) podskupiny.....	32
5.3 Východní pomezí oblast (kopaničářské nářečí)	32
5.3.1 Znaky kopaničářského nářečí	33
5.3.2 Ukázka kopaničářského nářečí	33
5.4 Nářečí hroznolhotského ochotnického spolku Hrozen	34
5.4.1 Ukázka nářečí Hroznolhotského ochotnického spolku Hrozen.....	35

PRAKTICKÁ ČÁST.....	36
6 VÝZKUM	36
6.1 Cíle výzkumu	36
6.2 Metoda výzkumu.....	36
6.3 Struktura a forma dotazníku.....	37
6.4 Analýza dotazníkového šetření	38
6.5 Charakteristika respondentů.....	39
6.6 Analýza a komparace slovní zásoby	41
6.6.1 Lexikum Českého jazykového atlasu	41
6.6.2 Lexikum Hroznolhotského ochotnického spolku Hrozen	82
6.7 Shrnutí výzkumu	123
PROJEKTOVÁ ČÁST.....	128
7 PROJEKT	128
7.1 Cíl projektu.....	128
7.2 Popis projektu.....	128
7.3 Metoda zpracování	129
7.4 Realizace projektu	129
7.5 Rozpočet.....	131
7.6 Vize projektu do budoucna	132
ZÁVĚR.....	133
<i>Seznam literatury</i>	<i>135</i>
<i>Seznam příloh</i>	<i>141</i>
<i>Rejstřík slov.....</i>	<i>153</i>

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1 – Návratnost dotazníků</i>	<i>38</i>
<i>Graf 2 – Míra zodpovězených otázek</i>	<i>38</i>
<i>Graf 3 – Využití poznámek</i>	<i>39</i>
<i>Graf 4 – Mladá, střední a starší generace.....</i>	<i>40</i>
<i>Graf 5 – Pohlaví.....</i>	<i>41</i>
<i>Graf 6 – Chlapec</i>	<i>45</i>
<i>Graf 7 – Děvče.....</i>	<i>46</i>
<i>Graf 8 – Muž.....</i>	<i>47</i>
<i>Graf 9 – Žena.....</i>	<i>48</i>
<i>Graf 10 – Otec</i>	<i>49</i>
<i>Graf 11 – Matka</i>	<i>50</i>
<i>Graf 12 – Dědeček.....</i>	<i>51</i>
<i>Graf 13 – Babička</i>	<i>52</i>
<i>Graf 14 – Dítě.....</i>	<i>53</i>
<i>Graf 15 – Dvojčata.....</i>	<i>54</i>
<i>Graf 16 – Chrástítko.....</i>	<i>55</i>
<i>Graf 17 – Mič</i>	<i>56</i>
<i>Graf 18 – Cop.....</i>	<i>57</i>
<i>Graf 19 – Hůl.....</i>	<i>58</i>
<i>Graf 20 – Kalhoty.....</i>	<i>58</i>
<i>Graf 21 – Nudle</i>	<i>59</i>
<i>Graf 22 – Čočka</i>	<i>60</i>
<i>Graf 23 – Knedlík.....</i>	<i>61</i>
<i>Graf 24 – Židle</i>	<i>62</i>
<i>Graf 25 – Sběračka.....</i>	<i>63</i>
<i>Graf 26 – Brambor</i>	<i>63</i>
<i>Graf 27 – Švestka.....</i>	<i>64</i>
<i>Graf 28 – Borůvka.....</i>	<i>65</i>
<i>Graf 29 – Hejno (ptáků)</i>	<i>66</i>
<i>Graf 30 – Hrdlička</i>	<i>67</i>
<i>Graf 31 – Hospodyně.....</i>	<i>68</i>
<i>Graf 32 – Stáj</i>	<i>69</i>
<i>Graf 33 – Slupka.....</i>	<i>70</i>
<i>Graf 34 – Kapusta</i>	<i>71</i>
<i>Graf 35 – Rajče</i>	<i>72</i>
<i>Graf 36 – Obchod.....</i>	<i>73</i>
<i>Graf 37 – Pomlázka.....</i>	<i>74</i>
<i>Graf 38 – Dívat se</i>	<i>75</i>
<i>Graf 39 – Rozsvítit.....</i>	<i>76</i>
<i>Graf 40 – Klopýtnout.....</i>	<i>77</i>
<i>Graf 41 – Štípat</i>	<i>77</i>
<i>Graf 42 – Orat</i>	<i>78</i>
<i>Graf 43 – Kdákat.....</i>	<i>79</i>
<i>Graf 44 – Třást (stromem).....</i>	<i>80</i>
<i>Graf 45 – Půjčit.....</i>	<i>81</i>

Graf 46 – Včilkaj	84
Graf 47 – Totkaj	86
Graf 48 – Počívateľ	87
Graf 49 – Vinš	88
Graf 50 – Firháňky	88
Graf 51 – Fěrtuch	89
Graf 52 – Strašoš	90
Graf 53 – Skov to	91
Graf 54 – Štrngnout si	91
Graf 55 – Hejka	92
Graf 56 – Čuj	93
Graf 57 – Žváchat	94
Graf 58 – Lupkat	95
Graf 59 – Štamprla	96
Graf 60 – Ošvicovaný	97
Graf 61 – Překotit sa	98
Graf 62 – Škňúřit sa	99
Graf 63 – Dědina	100
Graf 64 – Hen	100
Graf 65 – Hůra	101
Graf 66 – Skřekat	102
Graf 67 – Švácat	103
Graf 68 – Čučet	104
Graf 69 – Vytelit	105
Graf 70 – Napaprčený	106
Graf 71 – Nehañbi sa	107
Graf 72 – Trtolit	109
Graf 73 – Lupnout	111
Graf 74 – Zvěstovat	112
Graf 75 – Skařůpka	113
Graf 76 – Blafkat	114
Graf 77 – Čárat	115
Graf 78 – Bečet	116
Graf 79 – Zešúlat	117
Graf 80 – Plantat	118
Graf 81 – Šmakovat	119
Graf 82 – Vozkat	120
Graf 83 – Čúřit sa	121
Graf 84 – Pumpelěška	122
Graf 85 – Náčení	122

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1 – Poloha Hroznové Lhoty na mapě.....</i>	<i>36</i>
<i>Obrázek 2 – Označení zkoumané oblasti na mapě podle ČJA</i>	<i>42</i>
<i>Obrázek 3 – Fěrtoch s krojovou sukni.....</i>	<i>1</i>
<i>Obrázek 4 – Fěrtoch.....</i>	<i>1</i>
<i>Obrázek 5 – Ukázka kapesního slovníku v životní velikosti</i>	<i>11</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 – Mladá, střední a starší generace</i>	<i>40</i>
<i>Tabulka 2 – Komparace nářečních výrazů se slovenským jazykem</i>	<i>127</i>
<i>Tabulka 3 – Požadavky na tisk</i>	<i>130</i>
<i>Tabulka 4 – Předběžná kalkulace tisku</i>	<i>131</i>
<i>Tabulka 5 – Rozpočet</i>	<i>132</i>

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

aj.	a jiné	p.	pád
al.	alebo	podst. jm.	podstatné jméno
apod.	a podobně	pol.	polovina
atd.	a tak dále	popř.	popřípadě
AV ČR	Akademie věd České republiky	pozn.	poznámka
b. r.	bez roku	r.	rok
č.	číslo	resp.	respektive
ČR	Česká republika	s.	strana
dok.	vid dokonavý	SAV	Slovenská akadémia vied
et al.	a kolektiv	sl.	slovensky
Ibid.	tamtéž	srov.	srovnej
j. č.	jednotné číslo	st.	starší
km	kilometr	stč.	staročeský
m n. m.	metrů nad mořem	stol.	století
maskul.	maskulinum	střed.	střední
mj.	mimo jiné	sub.	substantivum
mn. č.	množné číslo	sv.	svazek
muž.	mužský	tj.	to jest
např.	například	TV	televize
nedok.	vid nedokonavý	tzn.	to znamená
okr.	okres	tzv.	takzvaný
os.	osoba	zvl.	zvláště

Zkratky odkazované literatury

ČJA	Český jazykový atlas
KSSJ	Krátký slovník slovenského jazyka
SČS	Slovník českých synonym
SNČ	Slovník nespisovné češtiny
SNČJ	Slovník nářečí českého jazyka
SSČ	Slovník spisovné češtiny
SSJ	Slovník slovenského jazyka
SSJČ	Slovník spisovného jazyka českého
SSS	Synonymický slovník slovenčiny
SSSJ	Slovník současného slovenského jazyka

Značky

*	rekonstruovaná podoba slova
>	měníci se na
X	versus

ÚVOD

Nářečí patří k velkým tématům českého jazyka. S nářečím jsme seznámeni v podstatě už od útlého věku, kdy na nás rodiče prvně promluví. Tuto skutečnost si však málokdo v dané chvíli uvědomí, ať už to budeme vnímat z perspektivy rodiče či samotného dítěte.

Se základním rozvrstvením českého jazyka, tedy na spisovnou a nespisovnou vrstvu, jsme okrajově seznámeni už v přehledu učiva na základní a střední škole. Tyto instituce se bohužel do hlubšího studia jazyka nepouštějí, vzhledem k náročnosti daného tématu ani nemohou, a tak je na každém jedinci, zdali se svobodně rozhodne využít svůj potenciál a vydá se na cestu plnou nástrah, neboť studium jazyka není jednoduchou záležitostí. Vysoká škola dává této problematice odborný směr. Učí nás pojmenovávat jednotlivá úskalí týkající se základních lingvistických pojmů, ale také nás například seznamuje s dosud nezodpovězenými otázkami jazykovědných disciplín. Jsme schopni vnímat vztahy mezi jazykem, nářečím, řečí a mluvou a jsme také svědky různých jazykových odchylek, které jsou patrné napříč celou Českou republikou.

Nad tématem své bakalářské práce jsem nemusela dlouho přemýšlet, neboť zájem o studium jazyka, zvláště pak nářečí, mě doprovázel už od střední školy. Vždy jsem byla fascinována moravskou mluvou už jen z prostého důvodu, a sice toho, že jsem se narodila v Čechách. Pro mě, jakožto uživatele obecné češtiny s prvky severovýchodočeského nářečí, bylo zpočátku těžké moravským dialektům vůbec porozumět. Kladla jsem si otázky, proč lidé žijící na Moravě dávají přednost *zemákům* nebo *erteplím*, jsou to přece brambory – žádné zemáky. Lámala jsem si hlavu nad tím, proč se smějí mému *voleji* a proč zavírám *vokna* – když přece zavírám okna. Z prvotního zájmu o to, dozvědět se něco více o moravských dialektech, se stala zodpovědnost, a tak je pro mě psaní těchto řádků nesmírnou ctí.

Bakalářskou práci jsem nazvala *Výzkum východomoravského nářečí v obci Hroznová Lhota se zaměřením na lexikum*. Důvod výběru tématu je prostý – chtěla jsem zkoumat především lexikální výstavbu východomoravského nářečí a dozvědět se tak něco o *erteplích* a *děvčících*. Samotný výzkum probíhal v obci Hroznová Lhota. Hlavním důvodem výběru této obce byla skutečnost, že zde vznikl divadelní spolek Hrozen, jehož zakladatelé a současně autoři divadelních představení pečují díky svým autorským hrám o uchování dialektu, jelikož divadelníci na jevišti mluví výhradně místním dialektem.

Z jejich divadelních her jsem vybrala několik zajímavých dialektismů, které jsem zařadila do svého výzkumu a které budu ve výzkumné části této práce analyzovat.

Tuto práci jsem rozdělila do dvou hlavních částí, a to na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části se pokusím vysvětlit pojmy jako řeč, jazyk, spisovný jazyk, mluva a nářečí. V následující kapitole rozdělím nářečí do základních skupin a podskupin, jednotlivé interdialekty stručně charakterizuji a poté se zaměřím na samotné jádro této práce, a tím je východomoravské nářečí. V neposlední řadě věnuji pozornost oblasti, ve které probíhal výzkum, a tím je Slovácko a Hroznová Lhota.

V praktické části se budu zabývat výzkumem vybraných dialektismů, vyhodnotím sesbíraná data z dotazníkového šetření a následně shrnu poznatky o východomoravském nářečí. V rámci vyhodnocení dat si kladu za cíl zjistit, jak pestrá je slovní zásoba ve zkoumané lokalitě a do jaké míry se odlišuje slovní zásoba mladé, střední a starší generace.

Součástí praktické části je také tvorba projektu. S přihlédnutím k tématu této práce vytvořím slovník, jenž bude obsahovat slova získaná na základě dotazníkového šetření. Slovníček by měl být užitečný zejména pro ty uživatele jazyka, kteří mají potíže porozumět některým výrazům východomoravského nářečí, zvláště vydají-li se obdivovat krásy obce a pestrost užívaného jazyka Hroznové Lhoty.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉ OBLASTI

1.1 SLOVÁCKO

Slovácko, kraj vína, folkloru a tradic, se nachází spolu s dalšími třemi regiony – Kroměřížsko, Valašsko, Zlínsko a Luhačovicko – na území východní a částečně i jižní Moravy. Region Slovácka se rozkládá na území Ždánických lesů a Chřib, na jihovýchodě je lemován Bílými Karpaty a na jihu jej ohraničuje řeka Dyje. Přesná hranice Slovácka vede tedy od západu Břeclavi, severovýchodně ke Kyjovu a Otrokovcům a poté se vrací východně zpět k česko-slovenské národní hranici a pokračuje paralelně s hranicí zpět jihozápadně k Břeclavi. Region zaujímá tedy část okresu Břeclavi, Hodonína, Uherského Hradiště a je také součástí okresu Zlín. Etymologie slova „Slovácko“ není zcela průhledná, v etymologickém slovníku tento popis chybí, nicméně je tento region spojován s příchodem Slovanů a možná díky tomu jej známe pod tímto názvem. (Hotařová a Fránek, 2018)

V 6. století byl zaznamenán příchod Slovanů z dnešního Slovenska na Moravu. Stezky vedoucí přes Bílé Karpaty je zavedly k řece Moravě až k dnešnímu Uherskému Hradišti. Po příchodu Cyrila a Metoděje se stala Velká Morava uznávanou říší a za vlády knížete Svatopluka bylo dosaženo největšího rozmachu. (Galuška 2004, s. 13–15 a s. 64–73)

Tento region východní Moravy je znám i svými kulturními tradicemi, lidovými kroji a písní. O lidové tvořivosti svědčí např. Slovácký verbuňk, který je na seznamu UNESCO zařazen od roku 2005. Jedná se o mužský improvizovaný skočný tanec, který se tančí hromadně. Ráz tance závisí na temperamentu jednotlivých tanečníků. Každý z tanečníků reprezentuje svoji regionální a místní příslušnost. Pro Slovácký verbuňk se užívají názvy jako „*cifra, cifrování, cifruňk, čardáš, čardášování, verbování, skákání, popř. grepčení*“. (Slovácký verbuňk, 2017)

Slovácko je velmi významným regionem nejen díky svým památkám. Můžeme zde navštívit třeba hrad Buchlov, barokní zámek Buchlovice, zámek Nový Světlov v Bojkovicích nebo zříceniny hradů Cimburk a Střílky – ale je také významným díky své

přírodě (Slovácko, ©2000–2019). Například Bílé Karpaty byly v roce 1996 UNESCEM zařazeny na seznam biosférických rezervací (Bílé Karpaty, ©2000–2019).

1.2 OBEC HROZNOVÁ LHOTA

Obec Hroznová Lhota se nachází téměř 23 km jižně od Uherského Hradiště, 22 km jihovýchodně od Kyjova, 49 km severovýchodně od Břeclavi a 52 km západně od Starého Hrozenkova. Obec leží v nadmořské výšce 207 m n. m. v blízkosti Bílých Karpat a v současnosti zde žije přibližně 1240 obyvatel (Počet obyvatel v obcích – k 1.1.2020, 2020).

Přesné datum založení obce není známo, avšak první zmínky o obci se datují od roku 1371. Roku 1560 byl císařem Ferdinandem I. obci udělen znak. Jednalo se o červený štít, na kterém byly vyobrazeny vedle sebe dva vinné hrozny se zkříženými větvíčkami. Svůj název „Hroznová“ dostala obec až r. 1595, a to nejspíše proto, že měla být hlavním centrem pěstování vinné révy. V 18. století byla založena škola, v 19. století však celou obec postihl požár, včetně školy, která byla poté zřízena na faře. Až v roce 1878 došlo k otevření obecné školy, která byla v 50. letech 19. století přestavěna na zdravotní středisko. Nová škola vznikla r. 1951 a docházeli do ní žáci ze čtyř okolních obcí. (Historie a současnost obce Hroznová Lhota, 2015)

Na kulturním vzestupu obce se podílel i slovácký malíř mistr Joža Uprka, jenž se r. 1861 narodil v Kněždubě. Své umělecké nadání zdědil po svém otci Janu Uprkovi, který se se svým malířským koníčkem nikterak netajil. Po absolvování olomouckého Slovanského gymnázia Joža Uprka pokračoval ve studiích nejdříve na pražské a poté na mnichovské akademii. Během pobytu na akademii založil spolek Škréta, jenž sloužil jako místo pro pořádání výstav, přednášek a další náplní byla také snaha o sblížení se se slovanskými studenty. Poté, co se nadaný malíř vrátil zpět do rodného kraje blízko Hroznové Lhoty, jeho tvorba dosáhla úspěchu, neboť právě Moravské Slovácko bylo jeho celoživotní inspirací. V roce 1894 například dokončil obraz Pouť u svatého Antonína, který byl později vysoce oceněn hned několika umělci, a svůj druhý nejznámější obraz Jízda králů namaloval roku 1897. Svůj dům v Hroznové Lhotě, který měl původně sloužit jako ateliér, později přestavěl na vilu, v němž se scházeli umělci jako Zdenka Braunerová, Vítězslav Novák, ale také Leoš Janáček či bratři Mrštíkovi. Joža Uprka, slovácký malíř, zemřel v Hroznové Lhotě roku 1940. (Joža Uprka, 2015)

O uchování tradičních kulturních hodnot a sdružování lidí, kteří se chtějí podílet na folklóru a tradicích, pečuje například Hroznolhotské kulturní sdružení (Hroznolhotské kulturní sdružení, b. r.). Mezi další významné přispěvovatele kulturních tradic patří také dětská cimbálová muzika Hrozének a divadelní spolek Hrozen (Spolky a neziskové organizace, b. r.).

1.3 HROZNOLHOTSKÝ OCHOTNICKÝ SPOLEK HROZEN

Spolek Hrozen je ochotnickým divadlem, které vzniklo na popud několika mladých lidí. Jeho začátky se datují do let 1994–2003, kdy se členové spolku Hrozen podíleli na zábavném pořadu Opožděné silvestry. Roku 2006 stáli ochotníci u vzniku nových autorských představení s názvem Hroznolhotské etýdy. Jedná se vždy o dvě komedie z rozmanitého prostředí, ve kterých je záměrem ukázat především scénky ze života, ať už se to týká rodiny, společnosti nebo samotné vesnice, ale zároveň je snahou zejména pobavit a rozveselit posluchače, kteří si přijdou divadelní představení užít. Divadelníci si hry píšou sami a některé z nich vznikají za pomoci improvizace až přímo na zkouškách na jevišti. Základními charakteristickými rysy divadelních her jsou především autenticita a humor. (Kdo jsme, b. r.)

Mezi autorské hry ochotnického divadla patří např. Dovolená ólinkluzif, Zabijačka, Koníčky, Danajský dar, Taková léčivá romance, Mač, Život bio není rio, IDS nebo Chůvičky. (Představení, b. r.)

2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH TERMÍNŮ

2.1 ŘEČ A JAZYK

Přesným definováním jazyka a následně vztahem mezi řečí a jazykem se zabývá lingvistika neboli jazykověda. Jak už český název vypovídá, jazykověda je věda o jazyce. Smyslem této vědy je studovat oblast jazyka, řeči a mluvy, nalézat mezi nimi vztah a zkoumat všeobecné zákonitosti jazyka. Mezi další oblasti patří také hledání vztahů mezi jazykovědou a jinými disciplínami. (Čermák 2011, s. 101)

Řeč je nejdůležitějším dorozumívacím prostředkem, prostřednictvím kterého si lidé sdělují svá přání a myšlenky a je nástrojem lidské komunikace. Tam, kde je řeč, je i společnost, a tam, kde je společnost, je i řeč. Jeden bez druhého nemůže existovat, jelikož řeč „je nezbytnou podmínkou existence lidské společnosti.“ Naproti tomu jazyk je chápán jako konkrétní systém jednotek, který je společný pro všechny uživatele jednoho společenství nehlédě na to, jaké je jejich sociální postavení, jakou mají roli či do jaké třídy společnosti patří. Pro všechny příslušníky zůstává stejný a jednotný. (Cuřín 1977, s. 7–8)

Díky jazyku, tedy organizovanému systému jednotek a pravidel, jsou uživatelé jazyka schopni správně dešifrovat tok sdělovaných informací. Řečí se poté rozumí konkrétní realizace jazyka v mluvě. Ve vztahu k řeči a jazyku zde existuje i třetí pojem, a tím je mluva a ta je definována jako realizace jazyka nejen v mluvené podobě, ale i v textu, a tato realizace může být v závislosti na užívání jazyka nekonečná. (Čermák 2011, s. 13, s. 86 a s. 94)

Z výše uvedeného vyplývá, že mezi řečí a jazykem existuje velmi tenká hranice. Oba tyto pojmy považujeme za součást lidské komunikace a pro potřeby dnešní komunikace je třeba ovládat oba tyto prvky, tzn. že bez jazyka (systému) bychom nemohli správně aplikovat řeč (realizaci systému) a bez řeči bychom nemohli užívat jazyka.

Ferdinand de Saussure (2007, s. 47–48) upozorňuje, že pokud chceme nalézt vztah mezi jazykem, řečí a mluvou, měli bychom se zaměřit na samotný „individuální akt“, přičemž hlavní podmínkou tohoto aktu je promluva dvou či více osob. Individuálním aktem je zde myšlen takový „okruh“, kdy osoba č. 1 si ve svém mozku vytvoří pojem, popř. obraz, který chce vyslovit, tento pojem dále vysloví pomocí

hlasového ústrojí, proud řeči se zvukovými vlnami šíří k osobě č. 2, která tento proud zpracuje nejdříve svým sluchovým ústrojím a poté tuto informaci zpracuje mozkiem.

Výsledná podoba mluveného jazyka může být ovlivněna řadou rozdílných činitelů. Podle Davidové (1992, s. 63) se „při utváření mluvených projevů mohou střetávat jedinci nejrůznější sociální, inteligenční, věkové i vzdělanostní úrovně i povahových typů a okamžitých psychických stavů. Mluvčí je determinován řadou faktorů, jako je pohlaví, věk, původ, vzdělání, sociální role ap., jako člen společnosti pak konvencemi a různými skupinovými, třídními i národními zájmy.“

2.2 NÁŘEČÍ A JAZYK

V této kapitole se zabývám nářečím a jazykem. Jedná se o pojmy, které mohou na první pohled vytvářet iluzi dvou zcela odlišných pojmů. Nářečí a jazyk spolu však úzce souvisejí. Kdy hovoříme ještě o jazyku a ve kterých situacích už bychom měli mluvit spíše o nářečí?

Kellner (1954, s. 10–14) se zmiňuje o „míře jazykové příbuznosti“, podle níž bylo možné doposud vytyčit alespoň přibližné rozdíly mezi nářečím a jazykem. Nářečím se tedy rozuměla jen část jednoho jazykového celku, jež měla přesné zeměpisné hranice, a jazyk byl tedy vnímán jako souhrn takových nářečí, jež mají společné znaky. Tuto myšlenku o nářečí lze praktikovat jen do té doby, dokud se ve zkoumaném dialektu nezačnou objevovat prvky jiného jazyka, které jsou zřejmé zejména při hranicích se sousedními státy. Zde se nabízí otázka, zdali lze takový jazykový útvar, kombinován s prvky jiných jazyků, považovat za nářečí. Zjištěné studie o dialektech ukázaly, že není možné jazyk ani nářečí považovat za oddělený a samostatný celek. Zatímco v 1. pol. 19. stol. se na nářečí pohlíželo jako na uzavřenou jednotku, která vznikla rozpadem prajazyka, tak na přelomu 19. a 20. století bylo původní tvrzení o nářečí nejenom vyvráceno, ale samotný výzkum byl rozšířen i o otázky týkající se mluvy nejen venkovské, ale i městské a mluvy sociálních skupin. Na nářečí a jazyk se v konečné fázi začalo nahlížet jako na dva vzájemně propojené celky a zároveň se kladl velký důraz na to, že je potřeba u jednotlivých nářečí respektovat geografickou oblast výskytu daných nářečních jevů.

Hranice nářečních jevů, tzv. izoglosa¹, se mění v závislosti na vývoji jazyka, zejména dochází-li ke střetu jednotlivých interdialektů. Příkladem nám může být obecná čeština, která expandovala až do západní oblasti Moravy a šíří se dále směrem na východ, a to vlivem nejenom médií, ale i masové migrace. (Bogoczová 2012, s. 22 a s. 44)

Nadřazenost jazyka vůči nářečí je určována hned několika kritérii. Jedním z nich je skutečnost, že jazyk je dorozumívacím prostředkem celého národa, naproti tomu nářečí je dorozumívacím prostředkem pouze určitých skupin lidí. Zjednodušeně řečeno nehraje tedy vůbec žádnou roli, z jaké části země (státu) pocházíme a jakým nářečím v rámci geografické oblasti, potažmo i společenské třídy, komunikujeme, měli bychom se se všemi členy společnosti bez problému dorozumět. Ke vzniku samostatného jazyka je zapotřebí uvědomělého národa, který vnímá svou „kulturní a historickou odlišnost vzniklou na základě společenských sociálně hospodářských a politických podmínek“ (Kellner 1954, s. 13). Živým důkazem je např. slovenština. Ta je českému jazyku v porovnání s jinými cizími jazyky nejbližší, přesto ji nevnímáme jako nářečí.

2.3 NÁŘEČÍ A SPISOVNÝ JAZYK

Podoba spisovného jazyka, jakou známe dnes, je výsledkem vývoje jazyka až v posledních staletích. Důležitou roli v tomto vývoji podle Kellnera (1954, s. 82) mělo právě nářečí, většinou politicky i kulturně silné oblasti, na jehož základech byl spisovný jazyk vybudován. To je také důvodem, proč je vztah mezi dialektem a spisovným jazykem tak blízký. Než se spisovný jazyk zcela vyvinul, teritoriální dialekty plnily funkci dorozumívacího prostředku celé společnosti.

Za vznik spisovného jazyka českého vděčíme středočeskému dialektu, na jehož základě se spisovný jazyk začal utvářet už ve 12. století. Pozůstatky středočeského dialektu jsou patrné např. v úženi *ie, é > i*, ve změně samohlásky *ó > uo > ů, ú > au > ou* apod. Spisovná čeština se však postupem času vyvinula ve zcela odlišnou strukturu, se středočeským nářečím, v jaké podobě ho známe dnes, jej však nesmíme zaměňovat. (Cuřín 1977, s. 160; Kellner 1954, s. 83)

¹ Izoglosy dělíme podle jejich funkce na izolexy, izofráze, izofony, izomorfy a izotaxy (Kellner 1954, s. 26; Bogoczová 2012, s. 44).

2.4 NÁŘEČNÍ DIFERENCIACE

O nářeční diferenciaci mluvíme nejen v souvislosti s vývojem nářečí a vztahem mezi dialektem a národním jazykem, ale hlavně s různorodostí mluvy příslušníků českého národa. Tyto rozdíly mají nejčastěji podobu hláskoslovnou, tvaroslovnou, lexikální, ale také slovotvornou a syntaktickou. (Kellner 1954, s. 15)

Počátky vývoje nářečí sahají již k feudální společnosti. „*Slovanské kmeny žijící na našem území v období předfeudálním, např. Čechové, Děčané, Doudlebi [...] atd., mluvily pravděpodobně kmenovými nářečím. Tato kmenová nářečí se v souvislosti s formováním české národnosti sjednotila v společný jazyk národnosti, na celém území víceméně jednotný. Sjednocovací (unifikační) proces byl usnadněn poměrně malou vzájemnou odlišností jednotlivých kmenových nářečí.*” (Cuřín 1977, s. 163)

Ke kmenovým nářečím se vyjádřil také Bělič (1972, s. 319), jenž uvádí, že nářeční rozdíly týkající se hláskosloví a tvarosloví jsou dohledatelné z historického období jazykového vývoje. Méně znatelné rozdíly, jako např. foném *ʒ* (*cuží, hráza*), jenž se hojně vyskytoval ve východních oblastech oproti převládajícímu fonému *z* ve většinových oblastech českého území, mohou pocházet již z předhistorického období. Například v severovýchodních Čechách, tj. oblast původního českého kmene Charvátů, se vyslovovalo obouřetné *v* na konci slabiky jako *ʋ*, tj. klouzavý polovokál (např. *praʋda*), a jižní hranice tohoto jevu zasahovala do oblastí původních krajů Boleslavského, Hradeckého a Chrudimského. Později se však zjistilo, že tato výslovnost dosahovala mnohem větší oblasti, než se předpokládalo, a tudíž tento jev nemůžeme vnímat jako příznačný pro kmenové nářečí Charvátů. Takto lze vysvětlit, proč izoglosy nářečních rozdílů, i přestože se některé z nich shodují s hranicemi nářečních kmenů, nemůžeme s existencí těchto kmenů zcela spojovat.

Značná nejednotnost feudální společnosti, rozdělená na země, kraje, ale i menší územní jednotky, které plnily funkci nezávislých a samostatných celků, byla živnou půdou pro jazykovou roztržtost. I přes tyto nářeční rozdíly se v českém feudálním státě středočeský jazyk stává hlavním nadřazeným útvarem, který se spolu se vznikající národností přetváří v jazyk národní. (Bělič 1972, s. 72–74)

I přes značný vliv centrálního jazyka vznikaly na území feudálního českého státu nové nářeční rozdíly i nezávisle mimo jazykový celek, tj. objevovaly se jevy jak na úrovni regionální, tak oblastní. Některé jevy se však do jiných částí území nedostaly, a proto

„na okrajích jazykového celku zůstal v řadě případů zachován starší stav.“ Stejným způsobem se poté utvořily jednotlivé nářeční skupiny. (Ibid., s. 320)

Nářečí, ale i národní jazyk se poté mění nejen v závislosti na místě původu uživatele jazyka. Už nezkoumáme pouze, zda mluva vykazuje více či méně prvky toho či onoho nářečí, ale s mnohem větší mírou věnujeme pozornost spíše pohlaví, věku, zaměstnání, vzdělání a samozřejmě společenskému postavení, tj. sociální role (matka, otec, student, učitel, lékař, policista apod.). Nezkoumáme tedy rozdíly pouze po stránce geografické nebo teritoriální, nýbrž sledujeme nářeční rozdíly i v mnohem menších celcích, např. v jedné nebo více sousedních vesnicích. Po stránce společenské jsou rozdíly patrné i např. v jedné rodině. (Kellner 1954, s. 15–19) „*Není nadsázkou, tvrdíme-li, že je tolik nářečí, kolik je mluvčích.*“ (Ibid., s. 20)

Šíření jazykových změn můžeme alespoň částečně předvídat tak, že užití-li při zkoumání nářeční diference metodu synchronní a diachronní, tj. zaměříme-li se nejen na současný stav nářečí, ale též i na historický vývoj. Porovnání nářečních jevů na základě těchto metod by poté mělo být hlavním smyslem dialektologických výzkumů. (Holub 1996, s. 15–17)

2.5 ROZDÍLY V POJMENOVÁNÍ

Na pojmenování jevů můžeme nahlížet dvěma způsoby. Tím prvním je postup onomaziologický, který přiřazuje formu k výchozímu významu, a druhým je postup sémaziologický, který přiřazuje význam k výchozí formě. (Čermák 2011, s. 192)

Pojmenování jevů z hlediska onomaziologie je ovlivněno tím, ve které oblasti dané výrazy vznikly. Například zaměřím-li se na území, ve kterém dominuje pěstování révy, je možno očekávat hojný výskyt výrazů právě z oblasti vinařství, to samé bude platit např. pro rybáře, na druhou stranu užívání výrazů týkajících se pěstování vína nebudeme čekat v oblastech, ve kterém vinařství není hlavním zdrojem obživy.

Z hlediska sémaziologického postupu se u pojmenovávání jevů zabýváme jejich významem. Existuje celá řada lexémů, které se svým významem v různých oblastech liší (např. v jižních Čechách výraz „belík“ označuje nádobu, která je svým tvarem podobná spíše tvaru soudku, zatímco ve východní oblasti se jedná o nádobu ve tvaru vědra). Drobné odchylky od významu můžeme vnímat i ve slovech jako kluk/chlapec/hoch/ogar. Vlivem vývoje dochází ke konkretizaci jednotlivých lexikálních jednotek. (Holub 1996, s. 18–19)

Uveďme si příklad na slově „žito“, který SSJČ (Slovník spisovného jazyka českého, © 2011) definuje jako „obilninu s osinatým klasem a šedavými obilkami“. Tento význam je znám jak na území Čech, tak i v oblastech západní Moravy, přesto na území východní Moravy se bude podle ČJA (Balhar et al. 1999, s. 154–155) pro tentýž význam užívat spíše výrazu „réž“ a pro oblast Slezska „obil“.

Bohatost nářečního lexika je ovlivněna nejen místem vzniku daného výrazu v rámci zájmové činnosti, ale také místem vzniku s ohledem na geografickou polohu, tj. import slov z cizích jazyků.

2.6 DIALEKTISMUS

Dialektismus, neboli nářeční výraz, lze chápat jako jazykový nářeční prvek, který je užíván převážně v mluveném projevu. Dialektismy dále rozdělujeme na hláskové (*múka* x *mouka*), slootovorné (*slepoň* x *slepec*), lexikální (*holka* x *děvčica*), morfologické (*se starostem* x *se starostou*) a syntaktické (*idu do pekaře* x *jdu k pekařovi*). Dialektismy však můžeme dále rozdělovat podle funkčnosti nebo místa výskytu například na etnografismy (*fěrtoch*), regionalismy, úžeji také čechismy (*hladový*, *slunce*) či moravismy (*hladný*, *slunko*) apod. (Hladká 2017)

3 PŘEHLED JEDNOTLIVÝCH NÁŘEČÍ V ŠIRŠÍM SLOVA SMYSLU²

Jaromír Bělič (1972, s. 11–12 a s. 262–283) rozděluje dialekty českého jazyka do pěti hlavních nářečních skupin a několika podskupin:

1. česká v užším smyslu
 - a) středočeská podskupina
 - b) jihozápadočeská podskupina
 - c) severovýchodočeská podskupina
 - d) jihovýchodočeská (českomoravská) podskupina
2. středomoravská (hanácká)
 - a) jižní středomoravská podskupina
 - b) centrální (severní) středomoravská podskupina
 - c) východní středomoravská nářečí
 - d) západní středomoravská nářečí
3. východomoravská (moravskoslovenská)³
 - a) jižní (slovácká) podskupina východomoravských nářečí
 - b) severní (valašská)
 - c) západní východomoravská nářečí
 - d) kopaničářská podskupina
4. slezská (lašská)
 - a) jižní (moravská) podskupina slezských nářečí
 - b) západní (opavská)
 - c) východní (ostravská)
5. nářečí polsko-českého smíšeného pruhu⁴

² Grafické znázornění jednotlivých nářečí je umístěno v příloze B této bakalářské práce.

³ František Cuřín (1977, s. 185–186) v učebnici pro pedagogické fakulty *Vývoj českého jazyka a dialektologie* rozlišuje pět nářečních podskupin moravskoslovenského nářečí, a sice nářečí podlužské, dolské, kelečské, valašské a kopaničářské. Zatímco Bělič (1972) mluví o nářečí slováckém, valašském, kelečském, dolském, kopaničářském a nářečí na Hranicku.

⁴ František Cuřín (1977, s. 172) se též zmiňuje jen o čtyřech hlavních nářečních skupinách. Jedná se o skupiny české, hanácké, lašské a moravskoslovenské. S polsko-českým smíšeným pruhem se setkáváme pouze u Běliče (1972).

4 CHARAKTERISTIKA ČESKÝCH NÁŘEČÍ V ŠIRŠÍM SLOVA SMYSLU

Rozdíly jednotlivých dialektů jsou patrné jak v psaném, tak mluveném jazyce. Česká nářečí v užším slova smyslu jsou typická změnou samohlásky *z ý (i)* na *ej*, např. „*mlejn, dobrej, strejc, nosejk, vozejk*“ a dále ve slovech *kladnej, spornej, nešťastnej atd.*⁵ Změna se týká i skupiny *aj* v *ej*, např. „*dej, dělej, vejce, nejlepsi atd.*“. Dochází k nahrazení *ú* za *ou*, např. „*mouka, louka, vezou, nesou*“. Viditelná je i změna samohlásky *a* měnící se na *e*, např. „*ležet, koše, oráče, duše, slepice atd.*“. Starší *ó* se přeměnilo na *ú*, např. „*kúň, víz, můj atd.*“. Pro česká nářečí je typické vkládání protetického *v* před počáteční písmeno *o*, např. „*voko, vokno, von, voheň*“ a dále ve slovech jako např. *vohoz, vorat, vona, volej, vokurka atd.* Ve slovech, která jsou deklinována v instrumentálu plurálu se užívá sufix *-ma*, např. *s kopytama, s motykama, s autama, s monitorama, s chlapcema, s mejma známejma*“ atd. (Cuřín 1977, s. 176)

Pro hanácké nářečí je charakteristické prodlužování koncových hlásek ve slovech. Nejčastějšími společnými znaky bývá např. změna *y* na *é* (*dobré, klidné, vhodné, mlén, stréc, cép, nožék atd.*), *ú* nahradí *ó*, např. „*móka, lóka, spadnót, pijó, dělajó, kupujó atd.*“ Dalším znakem je výslovnost protetického *v* (*vokno, voheň aj.*), skupina souhlásek *sh* se vysloví jako *zh*, tento jev nazýváme jako asimilaci znělosti (*zhodit, na zhledanou, zhledat, zhlédnout atd.*). Stále se v mluvě vyskytuje také skupina souhlásek *šč*, např. „*ščípat, ščáva, ščestí aj.*“, samohláska *a* se změní v samohlásku *e* převážně uvnitř slova, např. „*Jeník, ležet, klečet*“, ale tatáž skladba na konci slova se ponechá, např. „*koša, voráča, sekáča, duša, slepica aj.*“ (Ibid., s. 180–181)

Znaky lašského nářečí se od hanáckého odlišují především krátkostí uvnitř i na konci slova. Zde už se nevyslovuje *mlén* či *mlýn*, nýbrž „*mlyn, dobry, stryk*“ aj. Dojde zde tedy ke zkrácení *y* na *y*, dále *ú* na *u*, např. *kuže, spadnut, muka, luka atd.*, skupina hlásek *aj* však zůstane, např. „*daj, dželaj, vajco, najlepšy*“. Dochází k častému spojení *r* s průvodní samohláskou, např. „*Peter, vjeter, kyrk, syr, hyrňec, vyrba, kryk, sryp.*“. Na rozdíl od české a hanácké nářeční skupiny se v lašském nářečí neuvádí protetického *v* před samohláskou *o* na začátku slova, např. „*oko, okno, on, oheň*“. Dále se *ś* a *ź* (*š* a *ž*) vyslovuje měkce, např. „*śiň, śito, nośic, prośic, śeno, źima...*“ (Ibid., s. 182–183)

⁵ Příklady uvedené v uvozovkách jsou převzaty z citované literatury. Toto platí pro kapitolu 4 (Charakteristika českých nářečí v širším slova smyslu) a kapitolu 5 (Východomoravské nářečí).

Moravskoslovenské nářečí je charakteristické skupinou souhlásek šč, např. „*ešče, ščípat, ščáva, ščestí*“. Podobně jako u nářečí lašského se před *o* neumísťuje protetické *v* (*okno, ona, oheň*), též se nevyslovuje *j* na začátku slova, např. „*ikra, iskra, inačí, izba atd.*“. Samohláska *ú* se v koncovce nebo kořeni slova zachovala *berú, nesú, kopú, kupujú, múka, „dúbek*“. Také *aj* si zachovalo svoji podobu (*vajco, davaj, daj*), *y* změnilo podobu na *í*, např. „*stríc, pícha, starí*“, ale krátké samohlásky se objevují ve slovech jako např. „*misa, mak, lhat, bit, pit, jest*“ aj. (Cuřín 1977, s. 184–185)

Jedním z rysů nářečí polsko-českého smíšeného pruhu jsou samohlásky, které se vyskytují jen v krátké podobě: *i, y, e, a, o, ú, u*. Nedošlo k vývoji *g > h*, tzn. že se foném *h* vyskytuje jen zřídka, zatímco foném *g* je velmi hojný, např. *gora, „głova, noga apod.*“. Ostré sykavky *s'* a *z'* se před samohláskou *e* nemění, např. „*s'edlok, z'eli, z'ym*“. V některých oblastech se *s'* a *z'* sloučilo se *š* a *ž*, např. „*šedlok, želi*“, dále *t'* a *d'* se vyslovuje asibilovaně, tedy jako *c'* a *č'*. (Bělič 1972, s. 307)

Pro úplnost stručné charakteristiky jednotlivých nářečí si můžeme na Havránkově větě znázornit, jakým způsobem jednotlivá nářečí vznikají. Tyto prvky, které jsou na větě znázorněné, však platí jen pro obecné a společné znaky interdialektů, nikoliv pro všechny nářeční podskupiny.

(české)	<i>Dej mouku ze mlýna na vozejk.</i>
(hanácké)	<i>Dé móku ze mléna na vozék.</i>
(lašské)	<i>Daj muku ze mlýna na vozik.</i>
(moravskoslovenské)	<i>Daj múku ze mlýna na vozik.</i> (Cuřín 1977, s. 173)

5 VÝCHODOMORAVSKÉ NÁŘEČÍ

V této kapitole si kladu za cíl nářečí charakterizovat hlouběji. Budu se věnovat nejen samohláskám a souhláskám, ale také se zaměřím na slovesa. Poté se pokusím charakterizovat slováckou a kopaničářskou nářeční podskupinu. Důvodem výběru pouze těchto dvou podskupin je skutečnost, že obec Hroznová Lhota se nachází právě na hranici těchto oblastí, tudíž zde dochází ke střetu rozdílných nářečních jevů.

5.1 SPOLEČNÉ ZNAKY

Jaromír Bělič (1972, s. 262–266) charakterizoval východomoravské (moravskoslovenské) nářečí v několika bodech takto:

Změna samohlásek a souhlásek

- v mnoha nářečích se vyskytuje nářeční dvojice *l–l*, na značné části území existují měkké retnice *p', b', m', f'* a *v'* proti tvrdým
- v části nářečí se objevuje *i–y* a *í–ý* jako dvojice fonémů (v praxi to znamená, že rozlišujeme šest druhů samohlásek krátkých a šest dlouhých, nikoliv pět – *a, e, i/y, o, u; á, é, í/ý, ó, ú*)
- měkké souhlásky *t', d', ň⁶* jsou na většině území ve stejném rozsahu jako v nářečích středomoravských; tam, kde *t'* a *d'* neexistuje, se místo nich objeví *c, z* nebo za *t', d', ň* je *t, d, n*
- v jedné části nářečí dřívější *y, ý* splynulo s *i, í*, v jiné části došlo k zachování, např. „*riba, kobila, zima, tři X ryba, kobyła, zyma, tři*“
- zachování starého *u, ú* po všech tvrdých a téměř u všech měkkých souhláskách, např. „*dub, ruka, břuch, kožuch, húser, múka, [...], nesú, kupují*“
- na velké části území došlo k zachování starého *e, é*, např. „*ešče, třebas, němá..., délka, mléko, kamének, lémec*“
- dlouhé *ě* se změnilo na *í*, např. „*míra, písek*“

⁶ Bělič (1972, s. 43) se v učebnici *Nástin české dialektologie* v kapitole *Rozdíly ve využití jednotlivých souhlásek a jejich příčiny* věnuje právě vzniku *t', d'* a *ň*. Tyto plně palatální souhlásky vznikly z dřívějšího palatalizovaného *t', d'* a *n'*, v jiných pozicích se však depalatalizovalo v *t, d* a *n* (na některých úsecích se zachovala měkkost před *e*).

- nedošlo ke změně starého *a, á* po tvrdých souhláskách, např. „*had, obraz, blázen, dávno, jahoda, jama, játra*“; směrem k východu však přibývá tvarů bez přehlásky nebo úplně nepřehlasovaných, např. *házát–házat/-ť, rozvázát–rozvázat/-ť, ležat/-ť, pršat/-ť, jasle, laknút/-ť sa, kuča, mňa, hříbja*“
- typické krácení samohlásek, např. „*prah, blato, rana*“
- asimilace skupin souhlásek *sh – zh*, např. *zhoda, zháněl, na zhledanou*, a zachování skupin *šč* a *žž*

Slovesné tvary

- sloveso „*být*“ se objevuje převážně ve tvaru „*sem*“, a to v 1. os. j. č., můžeme se však setkat i s tvary „*som*“ a „*sem*“; ve funkci spony převládá tvar „*su*“, např. *Já su.*
- vyskytuje se v omezeném rozsahu i přechodník přítomný, např. „*choďa, stoja,*“
leža

Další znaky

- úplná ztráta výslovnosti *j* na začátku slova, též i na švu složeniny, např. „*iskra, idlo, přeinačit, podóit, zaic*“
- výslovnost *o* bez protetického *v* na začátku slova, též i na švu složeniny, např. *on, oheň, olej, okno*
- pravidelná výslovnost *ó* před *j* ve slovech např. „*dóji, bóji sa, stóji*“,
- připojení sufixu *-om* ke slovu v 3. p. mn. č. podst. jm. muž. a střed. rodu, např. „*súsedom, pekařom, břehom, mňestom*“
- zájmena „*múj, tvúj, svúj*“ se nestahují do kratších podob, např. „*mojeho/mojého, mojemu, moja, tvoja*“
- sloveso „*chtít*“ dostává v 3. os. mn. č. tvar „*chcú*“

5.2 JIŽNÍ (SLOVÁCKÁ) PODSKUPINA

Jižní podskupina se týká především oblasti tzv. Slovácka (Moravského Slovenska). Tato oblast nářeční podskupiny vede od nejjižnějšího výběžku směrem k Břeclavi, poté ke Zlínu a dále až Valašským Kloboukům. Jižně od Napajedel a západně od Uherského Hradiště a Veselí nad Moravou až ke Kyjovu a západně od Břeclavi vede západní hranice.

Východní hranice této podskupiny je součástí česko-slovenské národní hranice. (Bělič 1972, s. 268)

5.2.1 Znaký jižní podskupiny

Došlo k úplnému vymizení měkkých retnic, můžeme dohledat jen jejich zbylé prvky ve slovech jako např. *pjekná, bježat*, atd. Častým výskytem v nářečí je také skupina souhlásek *mň*, skupina souhlásek *mj* se objevuje už jen zřídka. Šestičlenný soubor krátkých i dlouhých samohlásek už neexistuje, neboť došlo k zániku *y, ý*. Tvrdé skloňování se objevuje u přivlastňovacích zájmen ve 2., 3. a 6. pádu j. č. feminina, např. *mojej, našej*. Infinitivy jsou zakončeny převážně na *-t*, např. *nést, péct, volat*. (Ibid., s. 268)

5.2.2 Ukázka nářečí jižní (slovácké) podskupiny

➤ Úryvek mluveného textu byl zachycen v Rohatci, okr. Hodonín
„Teda tím hastrmanom naši stařícké vjeřili! – Naši tatiček šli – od muziki, a mjeli kosírki¹, víte, pejkne dlúhé, a fčilkaj šli – a fčilkaj idú – šupi šupi šup! negdo za nima. Ohlédnú sa, nič! Zas šli, a zas šupi šupi šup! Bíl vjetr. – No a fčilkaj sa dali utekat. No a to šupotalo za nima ešče vjec. Zas sa d’ivali, a žádného nebilo. A vid’á: mjeli za klobúkem kosírki, a ti kosírki – to tak šupotalo!“ (Ibid., s. 270)

Vysvětlivky:

1 – kosárky za kloboukem

5.3 VÝCHODNÍ POMEZNÍ OBLAST (KOPANIČÁŘSKÉ NÁŘEČÍ)

Kopaničářské nářečí je typická mluva pro oblast východní Moravy, a to oblast přesně podél hranic České republiky se Slovenskem. Konkrétně se jedná o území Starého Hrozenkova, dále jihozápadně přes Strání, Vápenky, Velká nad Veličkou, Javorník a Radějov, poté až severozápadně ke Strážnici. V kopaničářském nářečí se objevuje hojný počet znaků, které jsou shodné se znaky nářečí slovenského. (Ibid., s. 281)

5.3.1 Znaký kopaničářského nářečí

V mluveném projevu se v kopaničářském nářečí nevyskytuje souhláska *ř*, např. „*rezat/rezac/ rezat, tri*“. Podstatná jména zakončená na *r* se skloňují měkce, např. „*ve dvori, v nítri*“. Slovesa v infinitivu končí na sufix *-t'* nebo *-c*, např. „*nést/nésc, lahnít/lahníc*“ a sloveso „*být*“ se v 1. os. singuláru vyskytuje ve tvaru *sem/som*. Dále v oblastech kolem Starého Hrozenkova se užívá tvaru „*cetka, dzeň, nesece*“ a oblast Vápenek užívá tvaru „*tetka, den, nesete*“. Dalšími znaky tohoto nářečí je výskyt dvojhlásek *je, ja, ůo, ju/jé, já, ůó, jú* ve slovech např. „*dobré mljéko, hrjéch, kuón*“, výskyt dlouhých samohlásek ve slovech např. „*hád, hrib, chvóst*“, měkké skloňování přídavných jmen v nominativu, genitivu a instrumentálu singuláru feminin, např. „*inšjá/inšia cesta, inšjú/inšiu cestu*“ a v instrumentálu singuláru podst. jm. maskulin životných se objevuje sufix *-om*, např. „*z bratom, s kováčom*“. (Bělič 1972, s. 281–282)

5.3.2 Ukázka kopaničářského nářečí

➤ Úryvek mluveného textu byl zachycen ve Velké nad Veličkou, okr. Hodonín
„*Mi sme tam forštovali.¹ Je tam studénka. Éj, povída Janás, nepite vodi s téj studénki! Tož mi sme sa ptali proč. A on nám vikuáda: Šéu skoro ráno – jag hájni – do hája, a tož dojda sem, scéu sa napid vodi. Dójda ke studénce poďivau sa a uvideu takí kopež jag d'íža hadú, a furd lézli a křížem sa tag vješovali. Míriu na nich, ale báu sa vistrelit, protože biu sám. Potom lézéu takí velikí hat, vilézéu a prevézéu sa. Zebrau sem sa povída, a tamten, tak sem zdrhau!*“ (Ibid., s. 284)

Vysvětlivky:

1 – prosekávali mladý les (Ibid., s. 284)

5.4 NÁŘEČÍ HROZNOLHOTSKÉHO OCHOTNICKÉHO SPOLKU HROZEN

Jednou z oblastí, kde byl v rámci této bakalářské práce proveden výzkum východomoravského nářečí, je mimo jiné i Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen. Nářečí divadelního spolku je do jisté míry specifické už jenom tím, že se nejedná o prostěsdělovací styl, nýbrž o styl umělecký, a tudíž je nezbytné mluvu divadelních herců vnímat jako umělecky zpracovaný text. Tuto informaci zmiňuji zejména z toho důvodu, jelikož celonárodním dorozumívacím jazykem není nářečí, nýbrž spisovný jazyk. A právě díky němu jsme schopni vyjádřit a popsat jakoukoliv situaci, ale také jsme schopni s kýmkoliv konverzovat (v rámci jednoho národa) na jakékoliv téma, jelikož je spisovný jazyk natolik stylisticky bohatý, že nám to zkrátka umožní. Kdybychom měli k dispozici pouze nářečí, dost možná narazíme na určité hranice nejen při vhodném výběru slov, ale ani s příjemcem informace bychom si nemuseli porozumět. Užití dialektu v uměleckém textu je tak poté trochu rizikovým aktem.

Míra užití dialektismů v uměleckých dílech však není přesně stanovena, toto rozhodnutí je ponecháno vždy na autorovi takového díla. Užití dialektu v uměleckých textech má jednoznačně smysl tam, kde je cílem zachovat např. reálný obraz prostředí, vyzdvihnout chování či myšlení lidí typické pro danou oblast, ale i vyjádřit nějakou situaci, pro kterou ve spisovném jazyce neexistuje přesné pojmenování apod. (Chloupek 1955, s. 218)

Podle Chloupeka (Ibid.) by se „místní dialekt sotva mohl stát jazykem literárního díla, neboť by svou úkonností stačil jen na dialogy, kdežto popisy, líčení, úvahy, uvozovací prostředky atp., bez kterých se literární dílo neobejde, vyžadovaly by nutně spisovného jazyka.“

Divadelní hry spolku Hrozen tak mohou být sebevíc autentické, přesto jevištní mluva, založena právě na dialogu (nebo monologu), vždy dosáhne svého určitého maxima. A jak dokládá výzkum této bakalářské práce, východomoravské nářečí se sice v hojné míře v divadelních představení objevuje, nicméně přesto Chloupkovo tvrzení zůstává nanejvýš pravdivé.

5.4.1 Ukázka nářečí Hroznolhotského ochotnického spolku Hrozen

- Úryvek mluveného textu byl zachycen z představení Dovolená ólinkluzif

A: Tatko, mi zme si mohli tú mapú kúpit a já sem t'a mohla navigovat.

B: S tebú a ze třema mapama, byzme dojeli tak akorát viš kam.

[...]

A: Já, dobré ráno, tady je hovoru, vy už zte hore.

C: My už zme aj po snídaňi, Aničko!

A: Co? Tož to my zma zaspali. Tatko! Oni už sou aj po snídaňi!

B: Co?

A: No šak te' ti to říkám, no šak to tady néňi tak veliké.

B: Úhňi, at' sa móžu dostat ven!

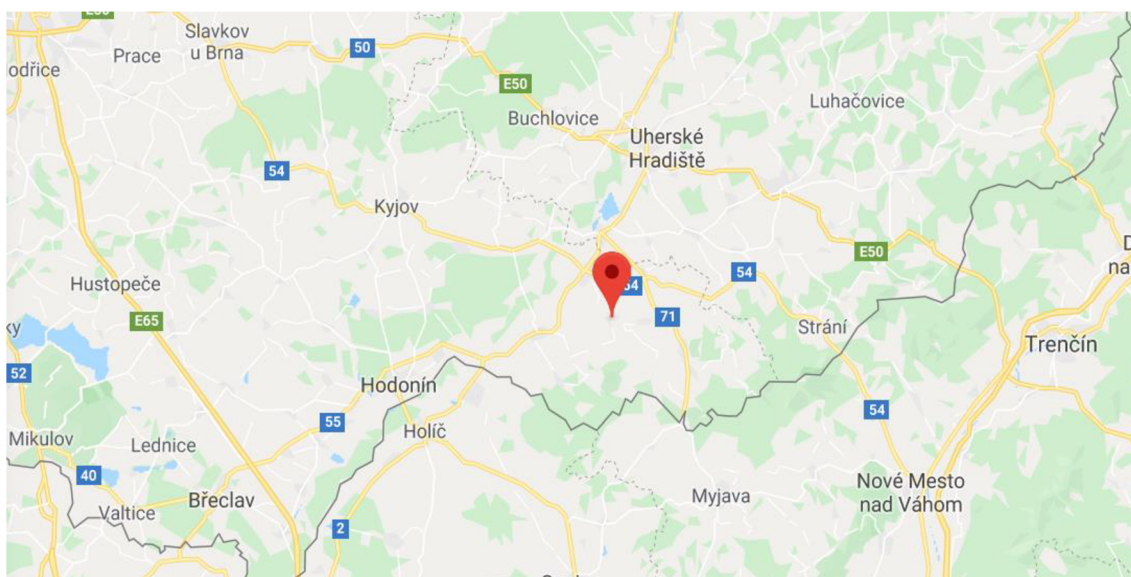
A: Ňikam, biež spátky, pojt' sa obléct, ideš mezi ludi!

PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM

Jádrem této práce je výzkumná část, v níž se zaměřuji pouze na lexikum východomoravského nářečí. Pro svůj výzkum jsem si vybrala obec Hroznovou Lhotu, která se nachází vzdušnou čarou 7,5 kilometrů od česko-slovenské státní hranice.

Obrázek 1 – Poloha Hroznové Lhoty na mapě

(Zdroj: Google Maps, @2021)

6.1 CÍLE VÝZKUMU

Cílem výzkumu bylo zjistit jednak aktuální stav dialektu obce Hroznová Lhota, ale také se zaměřit na rozdíly v mluvě u mladé, střední a starší generace, a určit, do jaké míry mladá generace rozumí tamějšímu nářečí. Získaná data jsem poté porovnávala a znázornila v přehledných grafech a tabulkách.

6.2 METODA VÝZKUMU

Jako nejvhodnější metodu pro svůj výzkum dialektu jsem si vybrala dotazník, díky němuž jsem získala za relativně krátký časový úsek velké množství dat. Výzkum probíhal v měsících březen–květen roku 2018.

Dotazník byl nejprve rozdán na *Základní a mateřské škole Joži Uprky Hroznová Lhota*, a to do osmé a deváté třídy. Důvodem výběru těchto respondentů byla skutečnost, že žáci osmých a devátých tříd už mají oproti mladším ročníkům ustálenou slovní zásobu a účastnit se takového výzkumu jim nečiní potíže. Tiskopis byl vyplňován v jedné vyučovací hodině českého jazyka, na jeho vyplnění dostali žáci tedy dostatek času. Poté, co byl tiskopis sesbírán, žáci zároveň dostali domácí úkol, a to vzít si navíc potřebný počet kopií dotazníků, předat je doma svým rodičům, popř. prarodičům, a poprosit je o vyplnění. Díky tomu se dotazník dostal i mezi skupiny obyvatel patřící ke střední a starší generaci. Dotazníkového šetření se zúčastnili i učitelé základní školy a v neposlední řadě též divadelníci z *Hroznolhotského ochotnického spolku Hrozen*.

6.3 STRUKTURA A FORMA DOTAZNÍKU

Dotazník jsem vypracovala pouze v jedné verzi, a to jak obsahově, tak formálně. Jednalo se o písemnou formu o sedmi stranách ve formátu A4. Tiskopis byl tedy totožný pro všechny účastníky šetření.

Dotazník jsem rozčlenila na tři části, a to část úvodní, část první a druhou. Úvodní část podává základní informace o tom, za jakým účelem byl dotazník sestaven, a především obsahuje jasný, ale stručný návod k jeho vyplnění.

První část obsahuje 40 uzavřených otázek, ve kterých respondenty žádám o zakroužkování jimi nejčastěji užívaného výrazu. Mohli si vybrat z několika uvedených výrazů, popř. mohli využít kolonky „jiné“ a doplnit tak výraz, který používají, ale který v základním výběru nebyl uveden. Výše uvedené znaky vyplňování dotazníku lze označit jako tzv. multiple-choice. Slova jsem do této části dotazníku čerpala z *Českého jazykového atlasu*, a to ze svazku č. 1, 2 a 3.

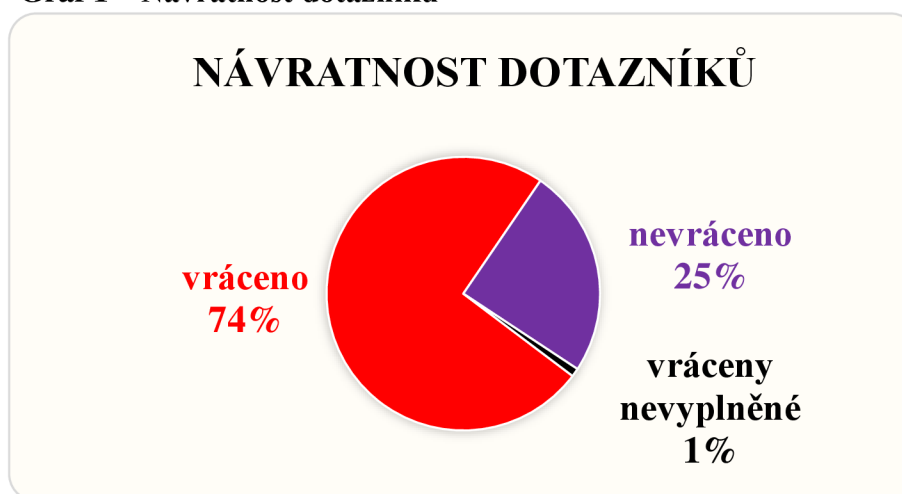
Druhá část je sestavena na základě sémaziologického postupu. Obsahuje 40 dialektismů a respondenti měli ke každému výrazu připsat právě jeden výraz ve spisovném jazyce. Dialektismy jsem čerpala z divadelních představení divadelního spolku *Hrozen*.

6.4 ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Jak už jsem zmínila, mou snahou bylo o východomoravském dialektu v Hroznové Lhotě získat co nejvíce dat. Z původních 100 kusů vytištěných kopií dotazníku se mi vrátilo celkem 75 dotazníků. Pouze v jednom případě mi byl vrácen nevyplněný tiskopis.

Vzhledem ke stanovenému cíli výzkumu se podařilo shromáždit dostatek výzkumného materiálu (viz *Graf 1* a *Graf 2*).

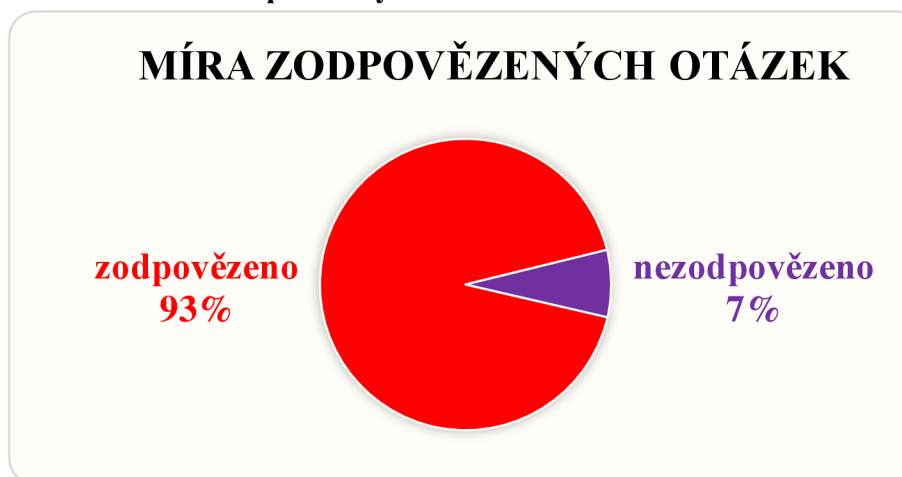
Graf 1 – Návratnost dotazníků

(Zdroj: vlastní zpracování)

Velkou úspěšnost jsem zaznamenala i ve vyplňování otázek. Oslovení respondenti vyplňovali otázky v první i druhé části velmi poctivě, tzn. že ke znehodnocení dat v důsledku nevyplnění tiskopisu došlo jen minimálně.

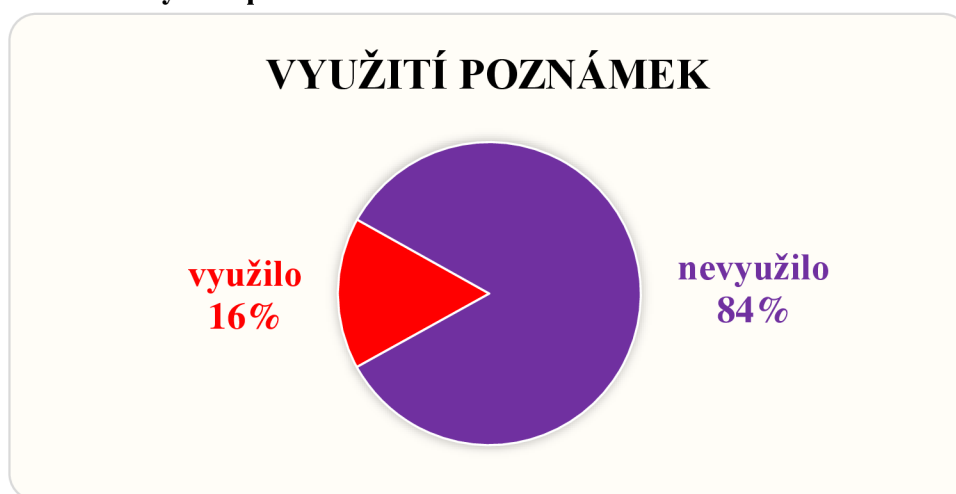
Graf 2 – Míra zodpovězených otázek

(Zdroj: vlastní zpracování)

Vzhledem k náročnosti dotazníku, zejména druhé části, jsem na poslední stranu tiskopisu nechala prostor pro případné poznámky respondentů. Zde se ke zkoumanému lexiku mohli vyjádřit, tzn. že výrazy uvedené v tiskopisu mohli opravit, popř. uvést výrazy jiné, které nebyly součástí šetření apod. Z celkového počtu zúčastněných, tj. 74 respondentů (viz [kapitola 8.5](#)), poznámek využilo pouhých 16 %, tj. 12 respondentů, z toho 2 ženy a 10 mužů.

Graf 3 – Využití poznámek

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.5 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 74 respondentů téměř všech věkových kategorií (12–83 let). Lexikum jsem chtěla původně porovnávat pouze mezi mladou a starší generací, nicméně široká věková škála zúčastněných mě dovedla k úsudku, že bude lepší respondenty rozdělit nikoliv do dvou skupin, ale do tří skupin, a to na mladou, střední a starší generaci.

Respondenty mladé generace jsem věkově rozdělila od 12 do 36 let, respondenty střední generace od 40 do 59 let a starší generace od 61 do 83 let. Zástupců mladé generace bylo 47, z toho 23 žen a 24 mužů, ve střední generaci 15, z toho 8 žen a 7 mužů, a zástupců starší generace bylo 12, z toho 4 ženy a 8 mužů.

Výše uvedené údaje jsou graficky znázorněny v následující tabulce a grafech – viz *Tabulka 1, Graf 4 a Graf 5*.

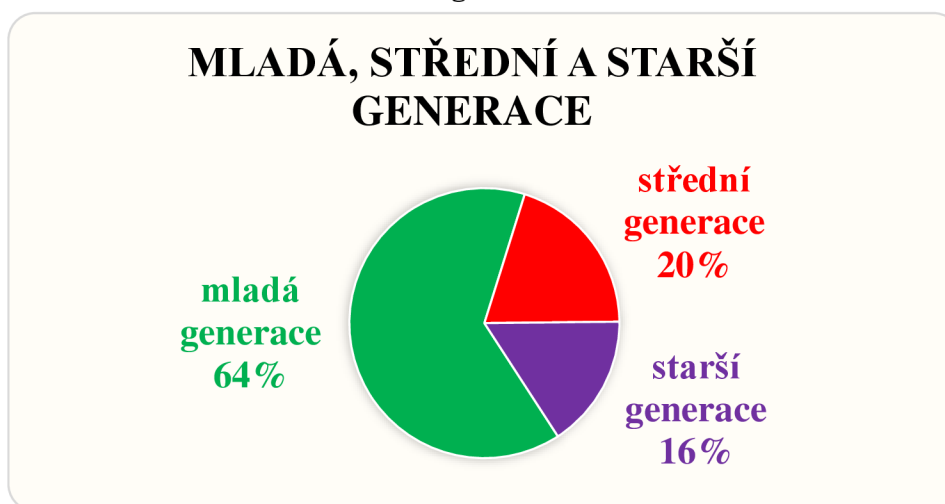
Tabulka 1 – Mladá, střední a starší generace

<i>Věk respondenta starší generace</i>	<i>Počet</i>	<i>Věk respondenta střední generace</i>	<i>Počet</i>	<i>Věk respondenta mladé generace</i>	<i>Počet</i>
83 let	1	59 let	1	36 let	2
80 let	1	58 let	1	35 let	1
79 let	1	53 let	2	34 let	1
75 let	1	52 let	1	23 let	3
71 let	1	51 let	1	22 let	2
70 let	1	49 let	1	19 let	2
65 let	1	48 let	3	17 let	1
64 let	1	45 let	2	15 let	17
62 let	1	43 let	1	14 let	14
61 let	3	41 let	1	13 let	3
		40 let	1	12 let	1

(Zdroj: vlastní zpracování)

Procentuálně lze znázornit počet respondentů jednotlivých generací takto:

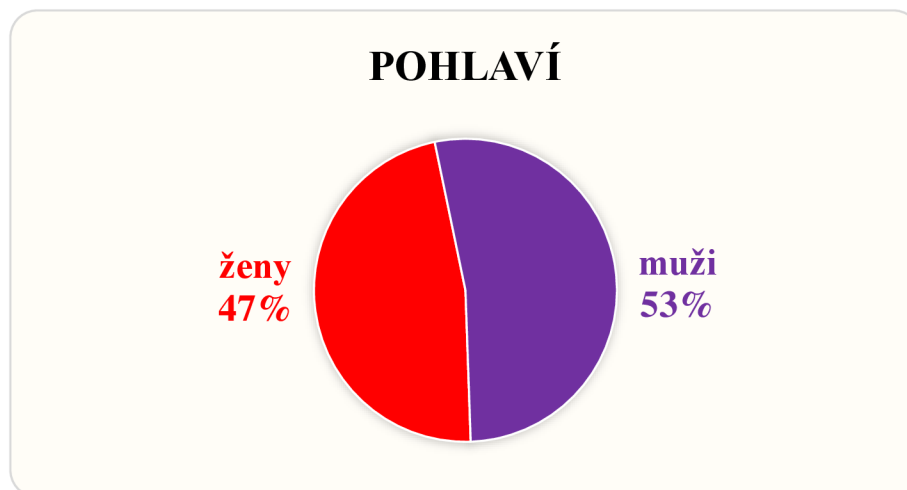
Graf 4 – Mladá, střední a starší generace

(Zdroj: vlastní zpracování)

Průzkumu se na základě sběru dat z dotazníkového šetření zúčastnilo celkem 35 žen a 39 mužů.

Graf 5 – Pohlaví

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6 ANALÝZA A KOMPARACE SLOVNÍ ZÁSObY

6.6.1 Lexikum Českého jazykového atlasu

V této kapitole analyzuji všech 40 slov vybraných z *Českého jazykového atlasu*, která byla obsahem první části dotazníkového šetření. Snahou bylo vybrat taková slova, která jsou mezi uživateli jazyka v běžné komunikaci velmi dobře známá. Jedná se o slova např. rodinného kruhu (otec, matka, babička, dědeček), oslovení osob s ohledem na pohlaví (žena, muž, dívka, chlapec), potraviny (rajče, kapusta, brambor), ale i výrobky z nich (knedlík, nudle), slovesa (klopýtnout, rozsvítit) a jiné.

Atlas mi bude také oporou při komparaci užívaných lexémů. Ke komparaci mi poslouží svodné mapy, ve kterých je možné lexikální změny sledovat. Jednotlivé obce jsou v mapách označeny pořadovým číslem. Jelikož Hroznová Lhota v seznamu obcí ČJA není, zaměřím se na nejbližší obce, a to Vnorovy s číslem 731, která je od Hroznové Lhoty vzdálena 11 km, Radějov s číslem 732, vzdálena necelých 14 km, a Javorník s číslem 757, vzdálen též necelých 14 km.

Obce Vnorovy, Radějov a Javorník spolu tvoří na mapě pomyslný trojúhelník a současně jsou tyto obce ke zkoumané obci vzdáleny maximálně do 15 km.

Předpokladem tedy je, že slova objevující se v těchto obcích budou zároveň součástí slovní zásoby Hroznové Lhoty (viz *Obrázek 2*).

Obrázek 2 – Označení zkoumané oblasti na mapě podle ČJA

(Zdroj: Google Maps, @2021)

Zjištěné údaje o jednotlivých nářečních výrazech jsou zaznamenány v přehledných grafech, a to tímto způsobem:

- Každý graf nese název zkoumaného lexika.
- Každý graf je pomyslně rozdělen na dva sloupce.
- Číselné údaje v grafu poskytují základní informace o tom, kolik procent (nebo tomu odpovídající počet) respondentů užívá daný nářeční výraz.
- V levém sloupci grafu jsou zaznamenány response všech účastníků šetření. Tyto response se týkají pouze daného zkoumaného lexika.
- V pravém sloupci grafu jsou znázorněny konkrétní zjištěné údaje. Tyto informace jsou zobrazeny jak v procentech, tak číslem udávající přesný počet respondentů. Počty respondentů jsou uvedeny v závorkách a odpovídají procentům.
- Procenta jsou zaokrouhlena na celá čísla (2 % odpovídají jednomu respondentu mladé generace, 7 % odpovídá jednomu respondentu střední generace, 8 % odpovídá jednomu respondentu starší generace).
- V grafickém přehledu jsou zobrazeny výsledky analyzovaného slova, kde je celý výzkumný vzorek rozdělen do tří podskupin, tj. na mladou, střední a starší generaci. Vzhledem k tomu, že v dotazníkovém zadání měli respondenti možnost označení

více než jedné odpovědi k jednomu analyzovanému slovu (lexému), proto ve výsledném grafu zobrazené počty a tím i procentuální vyjádření neodpovídají celkovému počtu výzkumnému vzorku, pouze se jedná o početní i procentuální vyjádření v konkrétní generační skupině.

Abecední soupis analyzovaných lexémů 1. části dotazníkového šetření

Pozn.: Za každým lexémem je uvedeno takové číslo strany bakalářské práce, na kterém začíná příslušný komentář.

Babička, s. 51	Knedlík, s. 60
Borůvka, s. 65	Matka, s. 49
Brambor, s. 63	Míč, s. 55
Cop, s. 56	Muž, s. 46
Čočka, s. 59	Nudle, s. 59
Dědeček, s. 50	Obchod, s. 72
Děvče, s. 46	Orat, s. 78
Dítě, s. 53	Otec, s. 48
Dívat se, s. 74	Pomlázka, s. 73
Dvojčata, s. 53	Půjčit, s. 80
Hejno (ptáků), s. 65	Rajče, s. 71
Hospodyně, s. 67	Rozsvítit, s. 75
Hrdlička, s. 66	Sběračka, s. 62
Hůl, s. 57	Slupka, s. 69
Chlapec, s. 45	Stáj, s. 68
Chrastítko, s. 54	Štípat, s. 77
Kalhoty, s. 58	Švestka, s. 64
Kapusta, s. 70	Třást (stromem), s. 79
Kdákat, s. 78	Žena, s. 47
Klopýtnout, s. 76	Židle, s. 61

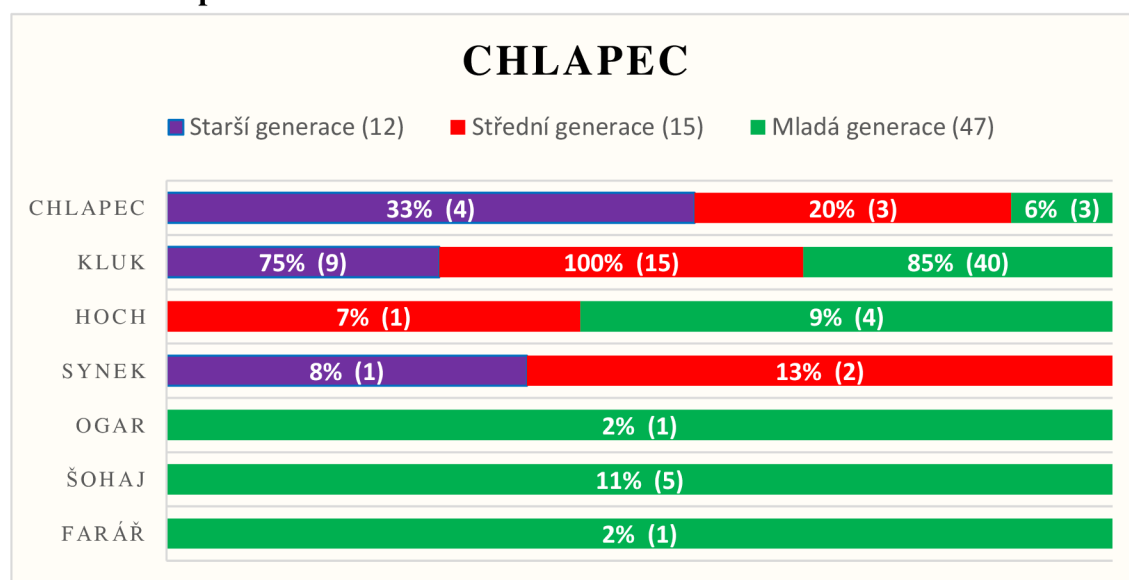
6.6.1.1 *Chlapec* (ČJA, sv. 1, s. 66)

Chlapec je označením pro nedospělou osobu mužského pohlaví zhruba do věku 14 let (Balhar et al. 1992, s. 66). V dotazníkovém šetření jsem u všech respondentů zaznamenala pro označení *chlapec* 7 nářečních výrazů. Celkem 9 respondentů starší generace, 15 respondentů střední generace a 40 respondentů mladší generace uvedlo, že pro označení *chlapec* užívají variantu *kluk*. Jedná se tedy o nejběžnější variantu. Častým výskytem je ale také označení *chlapec*, který se objevil u 4 respondentů starší generace, u 3 respondentů střední generace a u 3 respondentů mladší generace. Mladá generace označení *chlapec* spíše nepoužívá. Výraz *synek* užívá 1 respondent st. generace, 2 respondenti střed. generace a mladší generace tento výraz vůbec nepoužívá. Dále jsem v pěti případech mladší generace zaznamenala výraz *šohaj* a pouze v jednom případě mladší generace výraz *ogar* a *farář*. *Farář* jakožto osobu vedoucí farnost je označením, které se s významem zkoumaného lexika neshoduje.

Podle ČJA (Ibid.) je *kluk* jako interdialektické označení rozšířen geograficky na celém území ČR, zatímco varianta *chlapce* se objevuje spíše ve středních a jižních částech ČR (jižní i jihozápadní Čechy, jižní, jihozápadní, jihovýchodní a střední Morava), *synek* a *ogar* jsou pak typická označení pro severní středomoravská a slezská nářečí.

Zjištěné údaje v dotazníkovém šetření odpovídají údajům uvedené v ČJA.

Graf 6 – Chlapec

(Zdroj: vlastní zpracování)

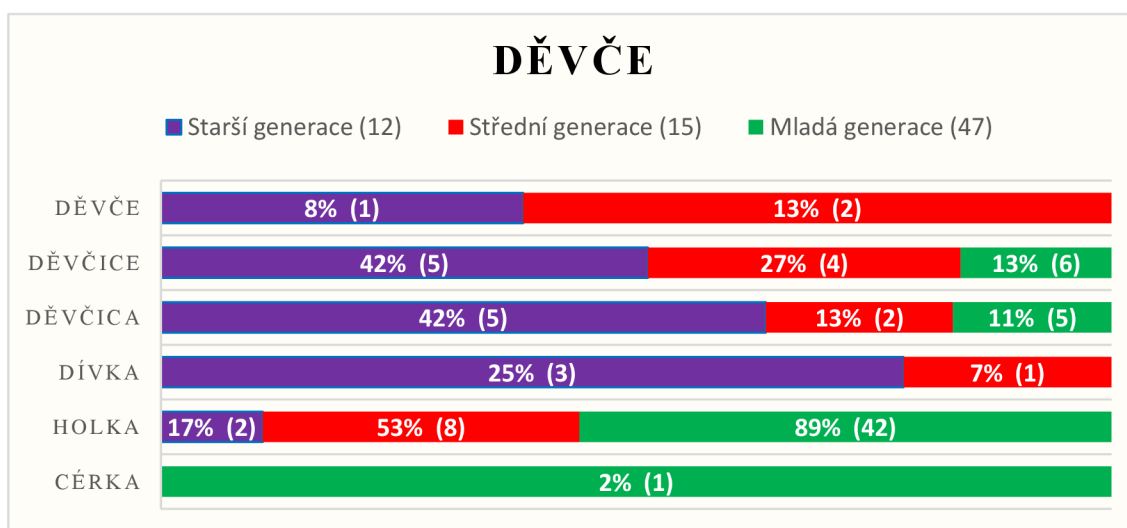
6.6.1.2 *Děvče* (ČJA, sv. I, s. 67)

Děvče je označením pro nedospělou osobu ženského pohlaví zhruba do věku 12 let (Balhar et al. 1992, s. 67). Zaznamenala jsem celkem 6 variant, přičemž pouze 2 varianty jsou ve změně lexikální (*holka*, *cérka*). Nejběžnější slovotvornou variantou u starší generace je *děvčice* (5 respondentů) a *děvčica* (5 respondentů). Mezi těmito dvěma slovy došlo ke změně koncového vokálu. S ohledem na výběr slov v dotazníku je možné, že dotazovaní tento rozdíl nemuseli při vyplňování tolik vnímat. Mladá (42 respondentů) i střední (8 respondentů) generace preferuje označení *holka*.

ČJA (Ibid., s. 68–69) uvádí, že se na Slovácku objevuje převážně výraz *děvčica* (podle svodné mapy *děvčice*), *holka* preferovaná mladou a střední generací je poté interdialektickým označením.

Zjištěné údaje v dotazníkovém šetření odpovídají údajům uvedené v ČJA.

Graf 7 – Děvče

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.3 *Muž* (ČJA, sv. I, s. 70)

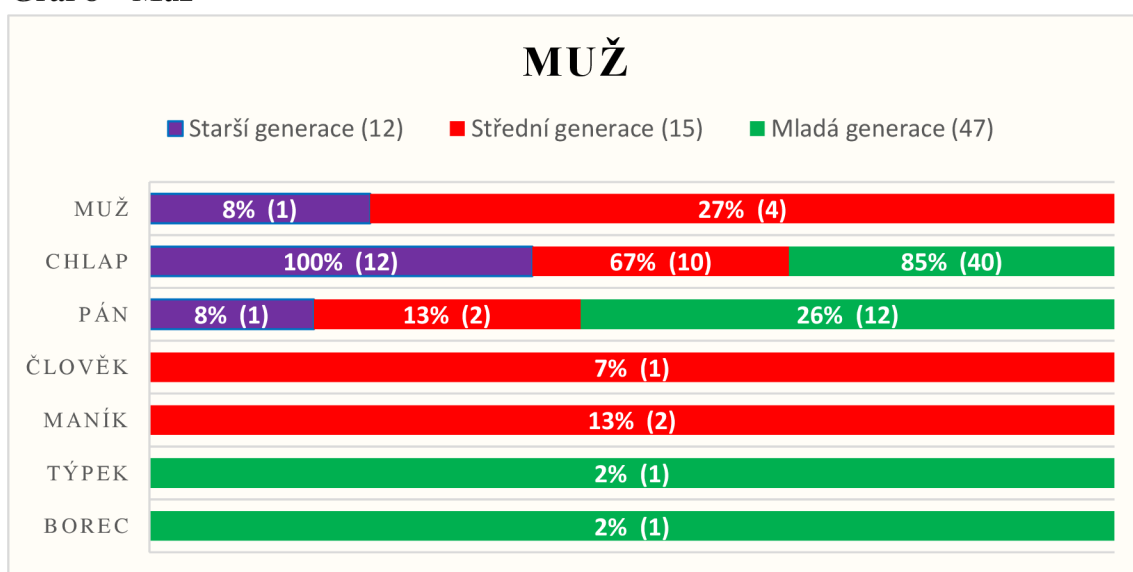
Muž je označením dospělé osoby mužského pohlaví. Všichni respondenti starší generace, 10 respondentů střední generace a 40 respondentů mladší generace zvolili variantu *chlap*. Častou variantou je také *muž* u střední generace (4 respondenti) a *pán* u mladé generace (12 respondentů). Naproti tomu variantu *muž* si žádný z dotazovaných mladé generace nezvolil, variantu *muž* a *pán* si zvolil pouze 1 respondent starší generace. Varianty jako *týpek* a *borec* se objevily v jednom případě, a to u mladé generace, což by odpovídalo výrazům, které jsou běžnou součástí slovní zásoby převážně mladých lidí. Variantu

člověk si zvolil 1 respondent střední generace a variantu *maník* 2 respondenti střední generace. Spisovná označení *muž* a *pán* jsou tedy i součástí východomoravského dialektu.

ČJA (Balhar et al. 1992, s. 70) uvádí, že nejčastější variantou ve zkoumané oblasti je *chlap*, tento výraz je však rozšířen i na celé Moravě, dále velmi častou variantou pro označení muže je *mužský*, kterou ale neuvedl žádný z dotazovaných. Varianta *muž* se příliš nepoužívá, čemuž odpovídají údaje uvedené v Grafu 8.

V tomto případě se údaje zjištěné v dotazníkovém šetření s údaji uvedené v ČJA rozcházejí jen nepatrně.

Graf 8 – Muž

(Zdroj: vlastní zpracování)

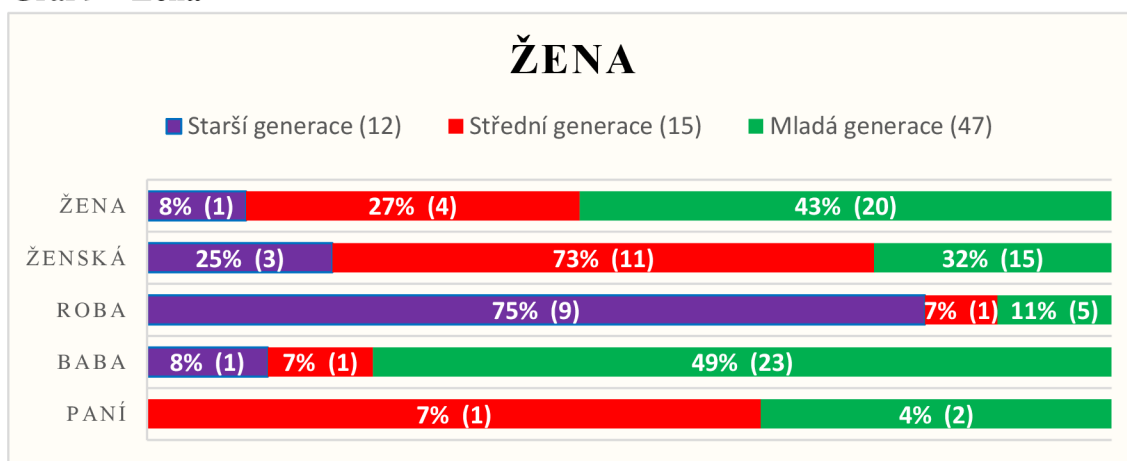
6.6.1.4 Žena (ČJA, sv. 1, s. 72)

Žena je označením dospělé osoby ženského pohlaví. Pro tento výraz jsem zaznamenala celkem 5 variant, přičemž 4 jsou lexikálního původu. U tohoto označení dochází u všech generací k rozdílům v pojmenování. Nejvíce užívanou variantou u starší generace je varianta *roba* (9 respondentů), u střední generace je tomu varianta *ženská* (11 respondentů), mladá generace zvolila výraz *žena* (20 respondentů), *baba* (23 respondentů), ale i výraz *ženská* (15 respondentů). Výrazy *žena* a *baba* u starší generace byla označena jen jedním respondentem, výraz *paní* se u st. generace vůbec nevyskytuje. Pojmenování *žena* a *paní*, stejně jako u předchozího pojmenování *muž* a *pán*, je zároveň součástí spisovného jazyka. Výraz *ženská* je podle SSČ označením hovorovým, nicméně SSJČ uvádí, že se jedná o obecnou češtinu.

Podle ČJA (Balhar et al. 1992, s. 71–72) se ve zkoumané oblasti objevuje výraz *roba* užívaný převážně starší generací. Toto označení se objevuje na území východní Moravy a částečně i na území střední Moravy. Hojně se objevuje také výraz *ženská*. Výraz *baba* se vyskytuje jen ojediněle, a to v expresivním označení, a jedná se spíše o označení charakteristické pro slezská nářečí.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA rozcházejí jen nepatrně.

Graf 9 – Žena

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.5 *Otec (ČJA, sv. 1, s. 72)*

Otec je označením osoby mužského pohlaví, která je rodičem svého dítěte. V ČJA se na s. 72 uvádí heslo *tatínek*, avšak pro potřeby dotazníkového šetření jsem záměrně uvedla označení *otec*, jelikož se jedná o neutrální pojmenování (srov. [Matka \(ČJA, sv. 1, s. 72\)](#)). Získaný materiál je z větší části utvářen slovotvorně a hláskoslovně, méně lexikálně.

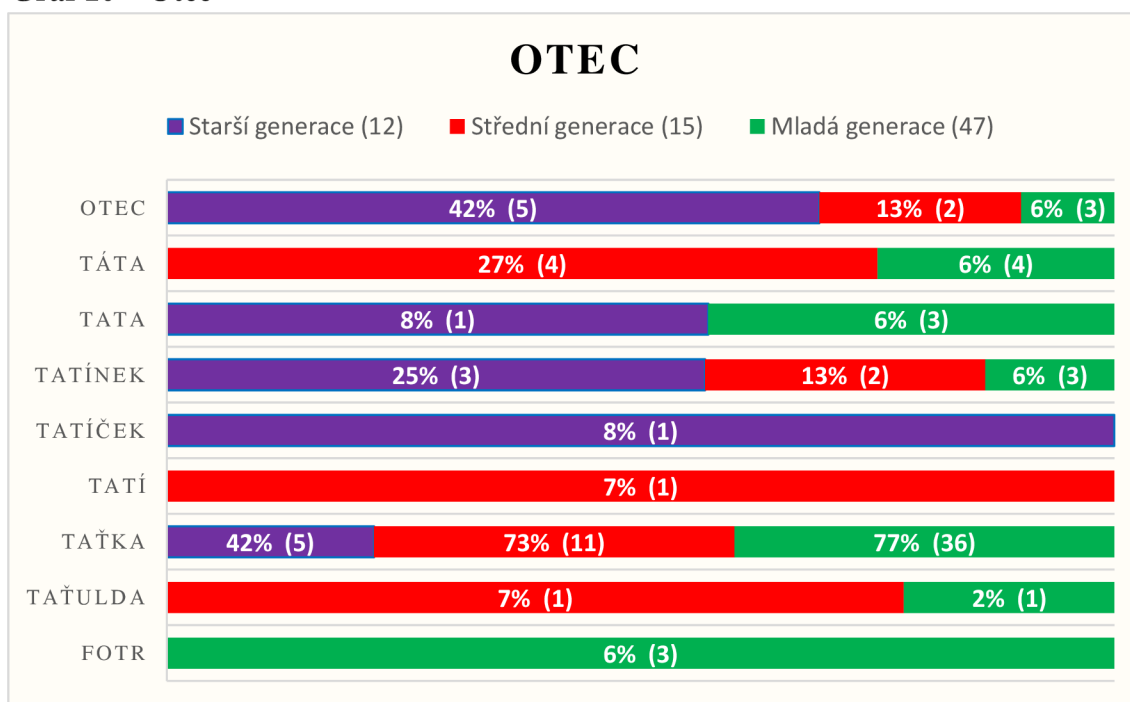
Nejčastěji užívanou variantou je *taťka*, a to u střed. (11 respondentů) a mladé (36 respondentů) generace. Starší generace uvedla, že nejčastěji užívají variantu *otec* a *taťka*, v obou případech celkem 5 respondentů. Varianta *otec* se u mladé generace objevila pouze ve 3 případech, u střed. generace ve 2 případech. Rozšířeným výrazem je také *tatínek* u st. generace (3 respondenti), střed. generace (2 respondenti) a mladé generace (3 respondenti). Expresivní označení *fotr* jsem zaznamenala pouze ve 3 případech u mladé generace. *Táta*, *tatí* a *taťulda* se neobjevilo u žádného respondenta st. generace. Zkoumaný výraz je problematický už jen v míře expresivity, která může být u každého respondenta vnímána odlišně. Zatímco *taťka* je nejběžnější, *tatínek* méně běžné,

ale stále používané, tak *fotr* je označením velmi ojedinělým a charakteristickým pouze pro mladou generaci. Míra expresivity u výrazu *fotr* nebyla v rámci výzkumu blíže zkoumána.

ČJA (Balhar et al. 1992, s. 72–74) uvádí, že slova silně expresivní nebo slova určená k oficiálnímu styku nebyla zaznamenána. Častým výskytem nářečních variant je podle ČJA výraz *tatiček*, který se objevuje na území Slovácka, a *tata*. typická pro zkoumanou oblast (obce 731 a 757). Variantu *tata* jsem zaznamenala u st. generace pouze jednou, u mladé generace třikrát, a varianta *tatiček* se objevila pouze v jednom případě u st. generace.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA značně rozcházejí.

Graf 10 – Otec

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.6 *Matka* (ČJA, sv. 1, s. 72)

Matka je označením osoby ženského pohlaví, která je rodičem svého dítěte. Obdobně jako u *otce* (srov. [Otec](#) (ČJA, sv. 1, s. 72)) jsem v dotazníku uvedla neutrální výraz, heslem ČJA je tedy familiární označení *maminka*, nikoliv *matka*.

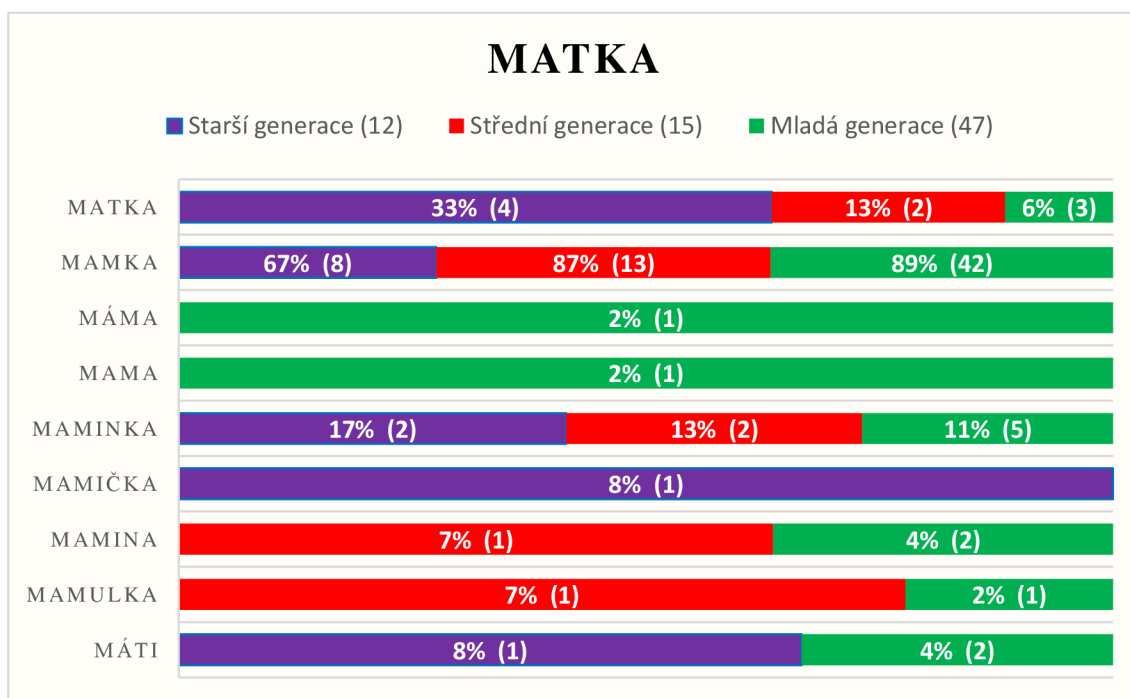
Nejběžnější variantou je *mamka*, a to u st. generace 8 respondentů, střed. generace 13 respondentů a u mladé generace 42 respondentů. V podobném měřítku jako u označení *otec*, se vyskytuje označení *matka* u st. generace (4 respondenti), u střed. generace

(2 respondenti) a mladé generace (3 respondenti). Běžnou variantou je také *maminka* (st. generace 2 respondenti, střed. generace 2 respondenti, mladá generace 5 respondentů). Další varianty jako *máma*, *mama*, *mamina* či *mamulka* jsou méně běžné. Ve srovnání s označením *otec* i zde míra expresivity nebyla blíže zkoumána.

Podle ČJA (Balhar et al. 1992, s. 72–74) se na východní Moravě objevují dva výrazy se slovotvorným rozdílem, a to *mamička* a *maměnka*. Pro zkoumanou oblast je poté charakteristickým výrazem spíše *mamička*, ale také varianta *mama*. Pojmenování *mamička* jsem zaznamenala pouze v jednom případě u st. generace, *mama* v jednom případě u mladé generace a *maměnka* nebyla registrována u žádného ze účastněných respondentů. Výraz *mamka* byla Českým jazykovým atlasem zachycena pouze ve městech a velmi nepravidelně i na venkově.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA značně rozcházejí.

Graf 11 – Matka

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.7 Dědeček (ČJA, sv. I, s. 76)

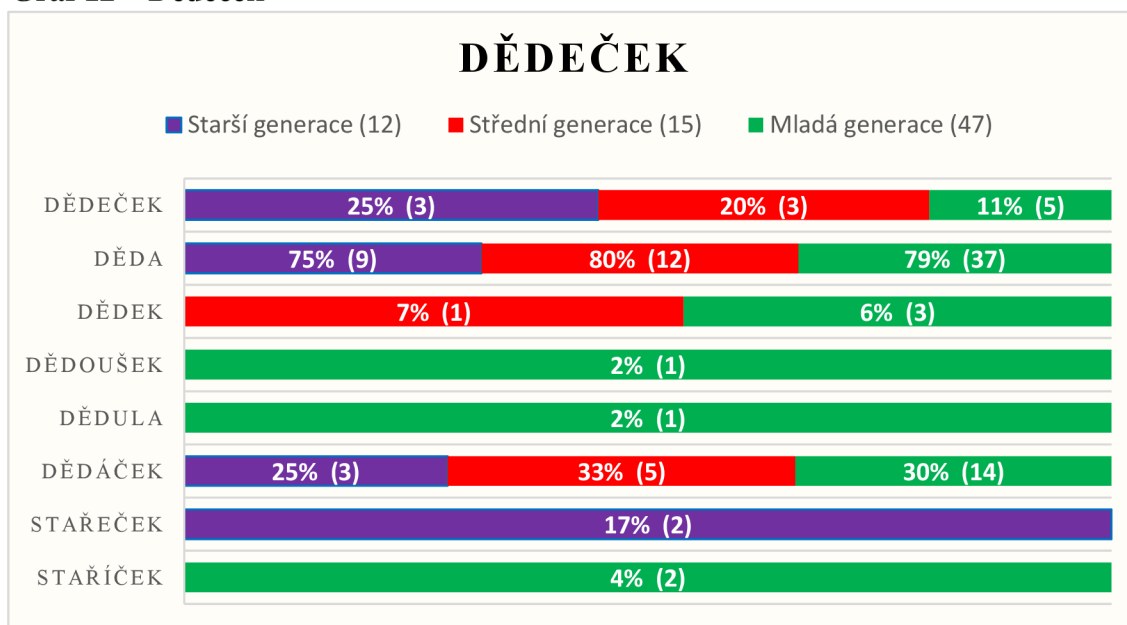
Dědeček je označením pro otce jednoho z rodičů (Balhar et al. 1992, s. 76). Nejčastěji užívanou variantou je *děda*, ke které se hlásilo 9 respondentů st. generace, 12 respondentů střed. generace a 37 respondentů mladé generace. Další častou variantou je *dědeček* (3 respondenti st. generace, 3 respondenti střed. generace, 5 respondentů mladé generace)

a *dědáček* (3 respondenti st. generace, 5 respondentů střed. generace, 14 respondentů mladé generace). Varianta *stařeček* je užívána zejména st. generací (2 respondenti), ale *dědoušek* (1), *dědula* (1) a *staříček* (2) mladou generací. Varianty *dědeček*, *dědoušek*, *dědáček*, *děda* a *dědek* jsou tvořeny slovotvorně, *stařeček* a *staříček* hláskoslovně. U varianty *dědeček*, *dědáček* a *stařeček*, *staříček* dochází k lexikální dichotomii (srov. [Babička \(ČJA, sv. 1, s. 78\)](#)).

Podle ČJA (Balhar et al. 1992, s. 76–78) se na území Čech vyskytuje varianta začínající na *děd-*, na území Moravy a poté zejména ve Slezsku varianta na *star-*. Na většině území Slovácka je běžná varianta také *dědáček* i *děda*, avšak zkoumaná oblast spadá podle svodné mapy pod izolexu *star-* s výjimkou obce Javorník, ve které se užívá varianta *děda*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA částečně rozcházejí.

Graf 12 – Dědeček

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.8 *Babička* (ČJA, sv. 1, s. 78)

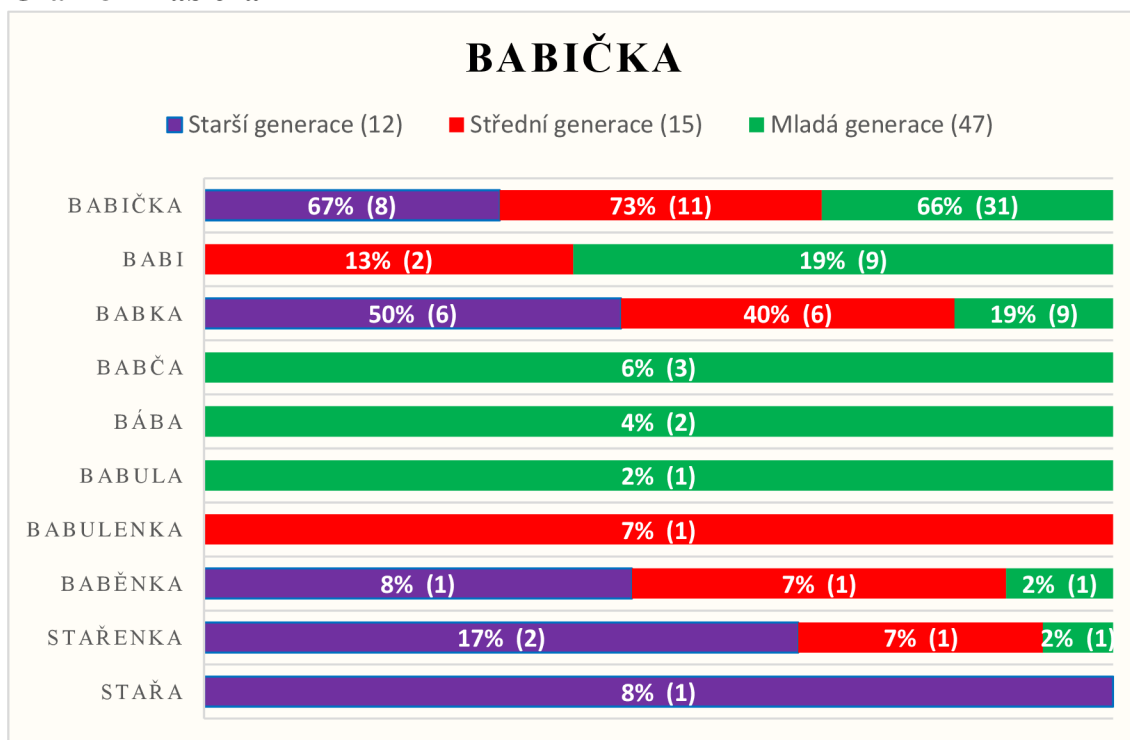
Babička je označením pro matku jednoho z rodičů (Balhar et al. 1992, s. 78). Nejvíce užívanou variantou je na zkoumaném území *babička* (8 respondentů st. generace, 11 respondentů střed. generace, 31 respondentů mladé generace). Dalším velmi častou variantou je *babka* (6 respondentů st. generace, 6 respondentů střed. generace, 9 respondentů mladé generace). K výrazu *babi* se hlásila pouze střed. (2) a mladá (9) generace. Výraz *stařenka* zvolili 2 respondenti st. generace, 1 respondent střed. generace

a 1 respondent mladé generace. Výraz *stařa* zvolil 1 respondent st. generace, výraz *babča* (3), *bába* (2) a *babula* (1) pouze mladá generace. K výrazu *baběnka* se hlásil 1 respondent st. generace, 1 respondent střed. generace a 1 respondent mladé generace. Obdobně jako u *dědečka* (srov. [Dědeček \(ČJA, sv. 1, s. 76\)](#)) zde dochází k lexikální dichotomii. Vedle lexikálních rozdílů *bab-* a *stař-* jsou častější varianty slovo tvorného původu.

Podle ČJA (Balhar et al. 1992, s. 78–80) je pro východní a střední Moravu typická varianta *stařenka*, částečně na území Slovácka i *baběnka*. Zkoumaná oblast se nachází mezi izolexy *stař-* a *bab-*. Zatímco v Javorníku je běžnější varianta *babička*, popř. *bába*, v obci Radějov a Vnorovy je tomu *stařenka*. Podle atlasové svodné mapy je předpoklad, že se ve zkoumané oblasti objeví obě varianty, avšak izolexa *stař-* bude častější. Označení *babička* se vyskytuje v celých Čechách s přesahem na západní Moravu, izolovaně se poté objevuje na východní Moravě. Variantu *babulenka*, se kterou se ztotožňuje 1 respondent střed. generace, Český jazykový atlas nezaznamenal.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA částečně rozcházejí.

Graf 13 – Babička

(Zdroj: vlastní zpracování)

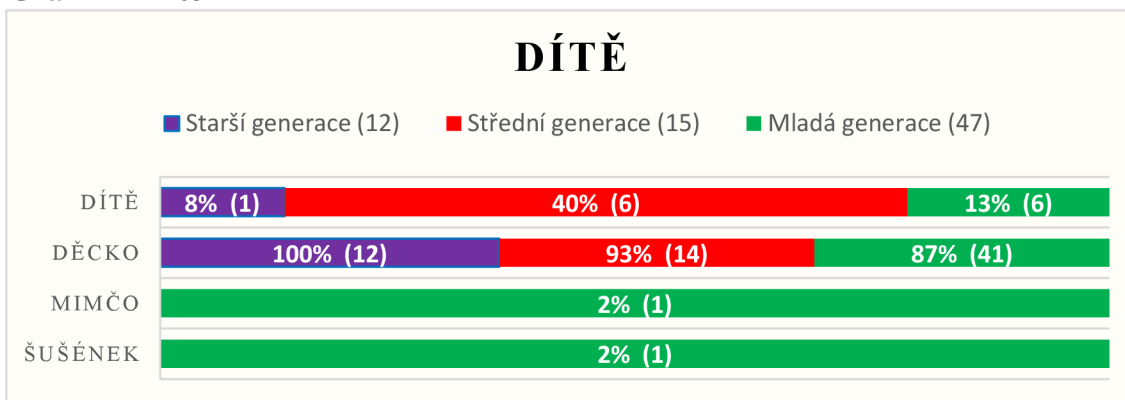
6.6.1.9 *Dítě* (ČJA, sv. I, s. 100)

Dítě je neutrálním označením pro nedospělého jedince zhruba do věku 14 let (Balhar et al. 1992, s. 100). Nejužívanější variantou je *děcko*, a to u všech respondentů st. generace, ve 14 případech střed. generace a ve 41 případech mladé generace. Druhým nejčastěji užívaným slovem je *dítě* (6 respondentů střed. generace a 6 respondentů mladé generace). Stará generace *dítě* spíše nepoužívá. U jednoho případu mladé generace se objevilo pojmenování *mimčo* a u jednoho případu *šušének*. Lexikální varianty *bábo* a *robě*, které uvádí ČJA, jsem nezaznamenala. Deminutivum *mimčo* je spíše označením pro novorozence, či dítě, které sice není čerstvě narozeným, ale je odkázáno na pomoc svým rodičům, zvláště pak u činností jako chození, jezení apod., tudíž se s významem *dítě* zcela neshoduje. U výrazu *šušének* se poté jedná o zcela unikátní označení. S touto variantou se ztotožňuje pouze 1 respondent mladé generace. Původ tohoto nově vzniklého slova bychom mohli hledat zřejmě u nespisovného slova *šušně* (zaschlé hleny z nosu). Slovtvorná motivace výrazu *šušének* však nebyla v rámci tohoto výzkumu blíže zkoumána.

ČJA (Balhar et al. 1992, s. 100–101) uvádí, že na území Moravy je běžnou variantou jak *dítě*, tak *děcko*, ve zkoumané oblasti je nejčastějším výskytem *děcko*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření odpovídají údajům ČJA.

Graf 14 – Dítě

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.10 *Dvojčata* (ČJA, sv. I, s. 98)

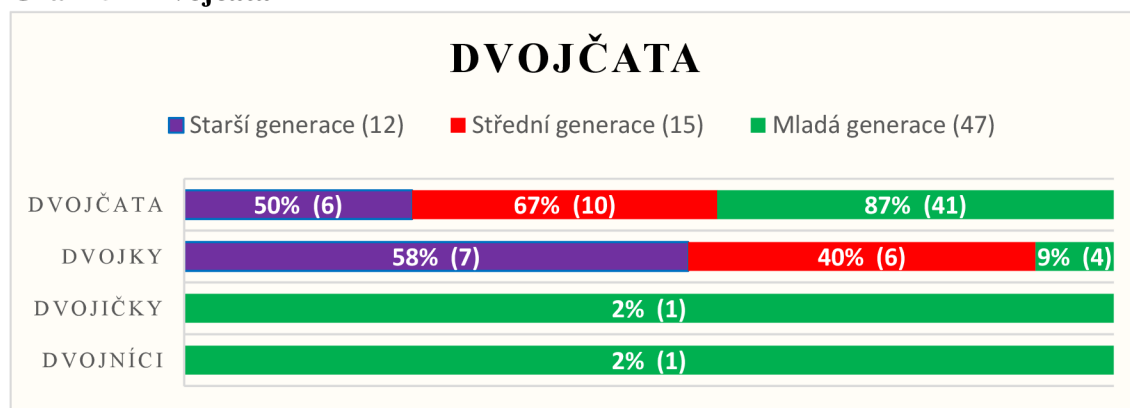
Dvojčata je označením pro dva lidské jedince téhož porodu. Nejběžnější variantou je pojmenování jednak *dvojčata*, a také *dvojky*. Variantu *dvojčata* užívá 6 respondentů st. generace, 10 respondentů střed. generace a 41 respondentů mladé generace. Variantu *dvojky* užívá 7 respondentů st. generace, 6 respondentů střed. generace a jen 4 respondenti

mladé generace. V jednom případě u mladé generace se poté objevila varianta *dvojičky*, a v jednom případě také *dvojníci*.

ČJA (Ibid., s. 98–99) uvádí, že běžnou variantou je ve zkoumané oblasti výraz *dvojky*, přičemž varianta *dvojčata*, která se shoduje se spisovným jazykem, se vůbec neuzívá. Je zde patrné, že ve st. a střed. generaci jsou pro dvojčata *dvojky* běžným označením, zatímco mladá generace preferuje spíše pojmenování *dvojčata*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA rozcházejí.

Graf 15 – Dvojčata

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.11 *Chrastítko* (ČJA, sv. 1, s. 106)

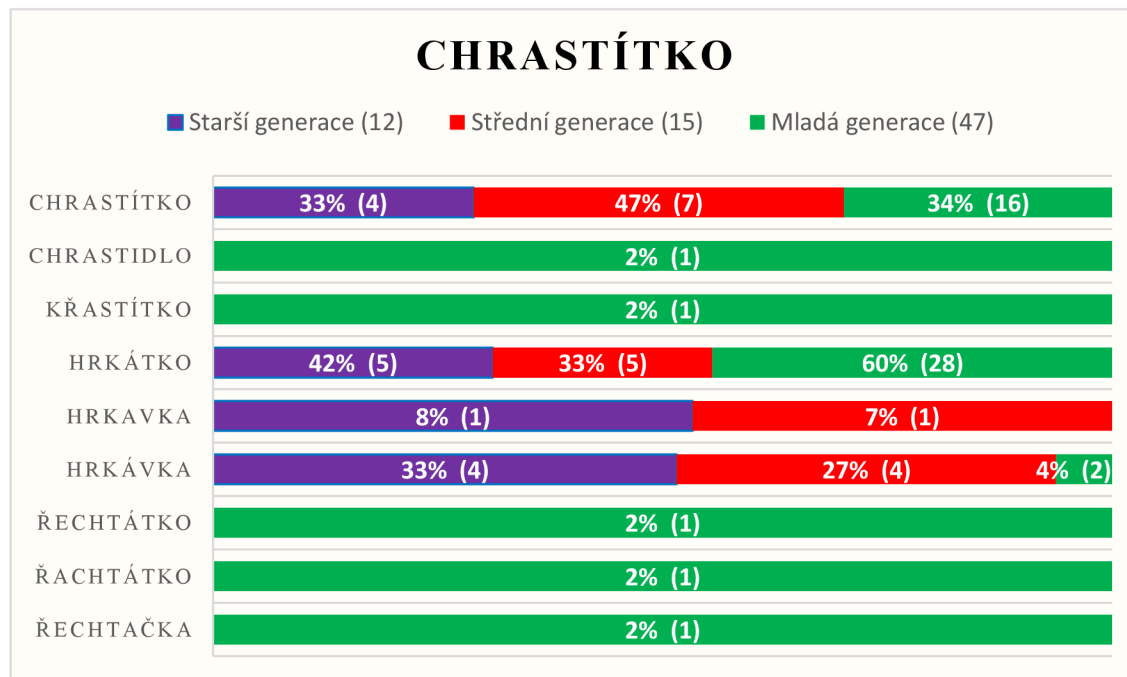
Chrastítko je označením pro hračku patřící nemluvnatům. Zaznamenala jsem tři nejběžnější pojmenování. Pro výraz *chrastítko* se vyjádřili 4 respondenti st. generace, 7 respondentů střed. generace a 16 respondentů mladé generace. Pro výraz *hrkátko* se vyjádřilo 5 respondentů st. generace, 5 respondentů střed. generace a 28 respondentů mladé generace. Pro výraz *hrkávka* se vyjádřili 4 respondenti st. generace, 4 respondenti střed. generace a pouze 2 respondenti mladé generace. V jednom případě st. generace a v jednom případě střed. generace jsem také zaznamenala hláskoslovnou variantu *hrkavka*. Je zřejmé, že *hrkátko* je běžnější než *chrastítko* a *hrkávka*. Varianty *chrastidlo*, *křastítko*, *řechtátko*, *řachtátko* a *řechtačka* jsou sporadické.

ČJA (Balhar et al. 1992, s. 106–107) disponuje s mnoha variantami *chrastítka*. Varianta *řechtačka* je např. nejběžnější variantou ve středních Čechách s malým přesahem do východních a středních Čech. Varianta *řechtátko* byla zaznamenána na okraji středních Čech, *křastítko* se poté objevuje spíše v jihovýchodočeské a jihozápadočeské podskupině. Ve zkoumané oblasti je podle svodné mapy znázorněn výraz *hrkávka*, ale *hrkátko* je zaznamenáno jen v některých oblastech středomoravského

nářečí. Výraz *chrastítko* byl zaznamenán v západní a jižní oblasti středních Čech, poté v jižních Čechách a západní Moravě. Výraz *chrastítko* se však podle ČJA na území východní Moravy nevyskytuje.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA rozcházejí.

Graf 16 – Chrastítko

(Zdroj: vlastní zpracování)

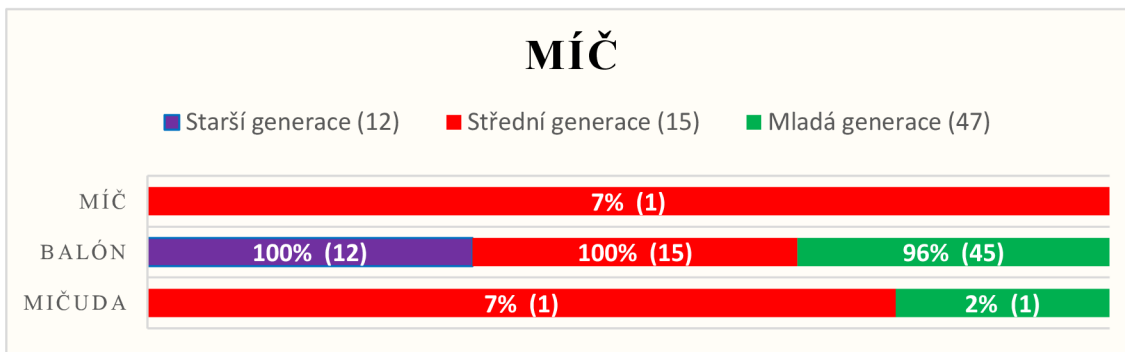
6.6.1.12 *Míč* (ČJA, sv. 1, s. 114)

Míč je označením pro kulatou dětskou hračku, která je vyrobena z odolného materiálu. Všichni respondenti st. generace a střed. generace se ztotožňují s výrazem *balón*. Mladá generace se k pojmenování *balón* hlásila celkem ve 45 případech. V jednom případě u střed. generace jsem poté zaznamenala výraz *mič* a *mičuda*, v jednom případě mladé generace výraz *mičuda*.

Ve zkoumané oblasti je podle ČJA běžným označením *balón*. V obcích Vnorovy a Radějov se dále vyskytuje i označení *habán*. Toto označení jsem ale u žádného z respondentů nezaznamenala.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA téměř shodují.

Graf 17 – Míč

(Zdroj: vlastní zpracování)

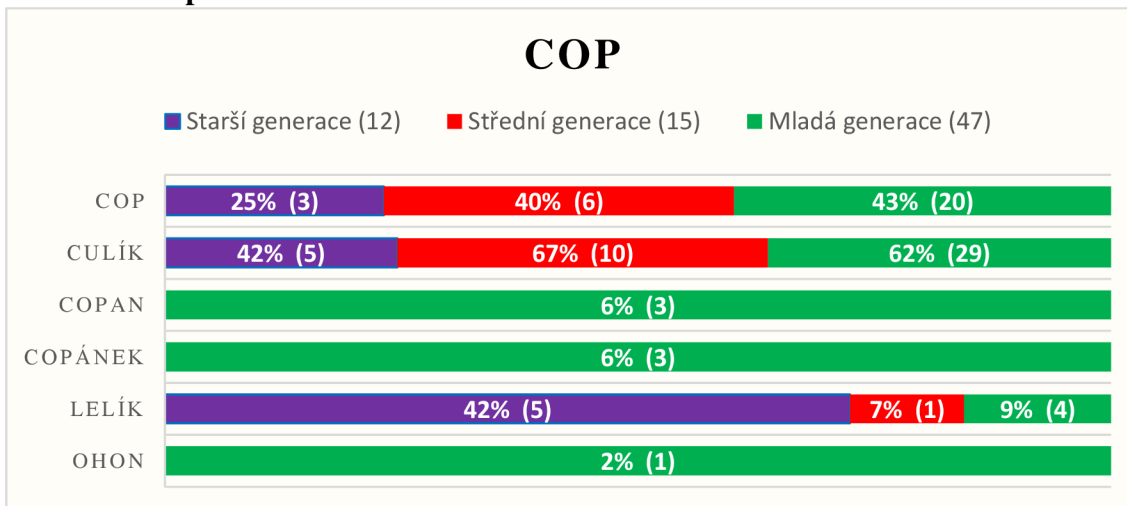
6.6.1.13 *Cop* (ČJA, sv. 1, s. 124)

Cop je označením pro účes zejména osob ženského pohlaví, kdy dojde ke spletení vlasů v jeden celek. Nejčastější variantou je *culik*, ke které se přiklání 5 respondentů st. generace, 10 respondentů střed. generace a 29 respondentů mladé generace, poté varianta *cop* (3 respondenti st. generace, 6 respondentů střed. generace, 20 respondentů mladé generace) a v neposlední řadě varianta *lelik* (5 respondentů st. generace, 1 respondent střed. generace, 4 respondenti mladé generace). S variantou *copan* a *copánek* se shodují v obou případech 3 respondenti mladé generace, v jednom případě mladé generace se objevuje také varianta *ohon*. Varianta *culik* a *lelik* je u st. generace ve stejném postavení co do četnosti užívání, varianta *culik* je ve srovnání s variantou *lelik* užívanější u střed. a mladé generace. Pojmenování *culik* je však charakteristická pro středočeské nářečí.

ČJA (Balhar et al. 1992, s. 124–125) uvádí, že označení *cop* je lexémem zasahujícím do všech nářečí, výjimku tedy netvoří ani nářečí východomoravské. Běžnou variantou ve zkoumané oblasti je varianta *lelik*, ale v obci Javorník je zaznamenána i varianta *cup*. Varianta *culik* je výrazem objevující se ve středních Čechách a v některých oblastech západní Moravy.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA částečně rozcházejí.

Graf 18 – Cop

(Zdroj: vlastní zpracování)

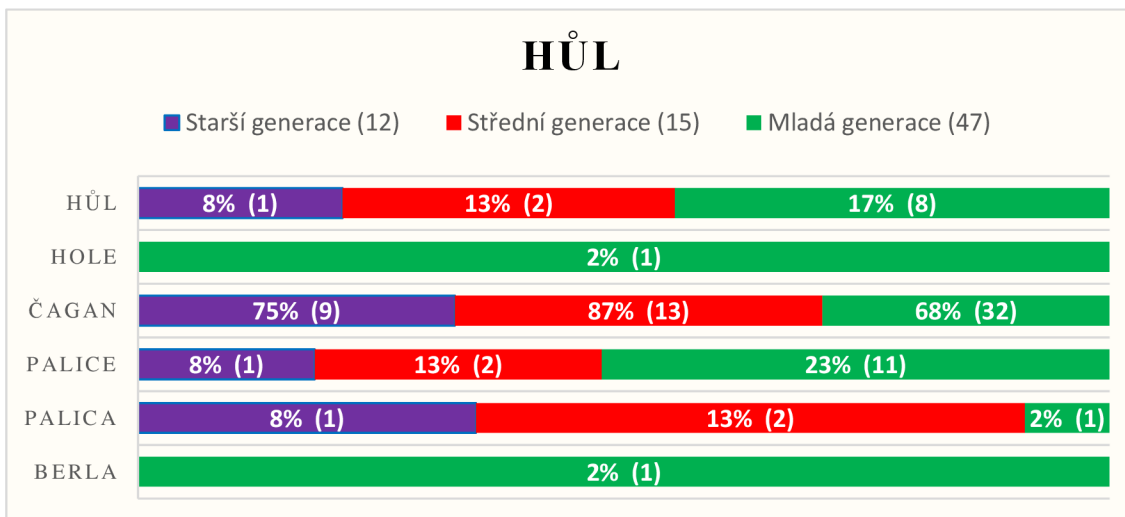
6.6.1.14 *Hůl* (ČJA, sv. 1, s. 156)

Hůl je označením pro věc, která může být různého materiálu, nejčastěji však dřevěného, sloužící k opírání při chůzi. Nejčastější variantou je *čagan* (9 respondentů st. generace, 13 respondentů střed. generace, 32 respondentů mladé generace), poté *palice*, s hláskoslovnou obměnou *palica*, a *hůl*. K variantě *palice* se hlásí 1 respondent st. generace, 2 respondenti střed. generace a 11 respondentů mladé generace. K variantě *palica* se vyjádřil 1 respondent st. generace, 2 respondenti střed. generace, ale 1 respondent mladé generace. Variantu *hůl* užívá 1 respondent st. generace, 2 respondenti střed. generace a 8 respondentů mladé generace. Varianty *hole* a *berla* byly zaznamenány pouze u jednoho respondenta mladé generace.

Podle ČJA (Balhar et al. 1992, s. 156–157) je pojmenování *čagan* typická jen pro východomoravské nářečí s malým přesahem do nářečí středomoravského. *Hůl* je nejběžnější variantou obecně v Čechách, ale i v některých oblastech Moravy. Ve zkoumané oblasti je dominantní varianta *čagan*, ale s výjimkou obce Radějov, kde se paralelně s variantou *čagan* může vyskytovat i varianta *hůl*. Na území Slovácka se podle svodné mapy vyskytuje i varianta *palice*. *Palica* je poté slovenským slovem. Varianty *hole* a *berla* nejsou Českým jazykovým atlasem evidovány.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA shodují.

Graf 19 – Hůl

(Zdroj: vlastní zpracování)

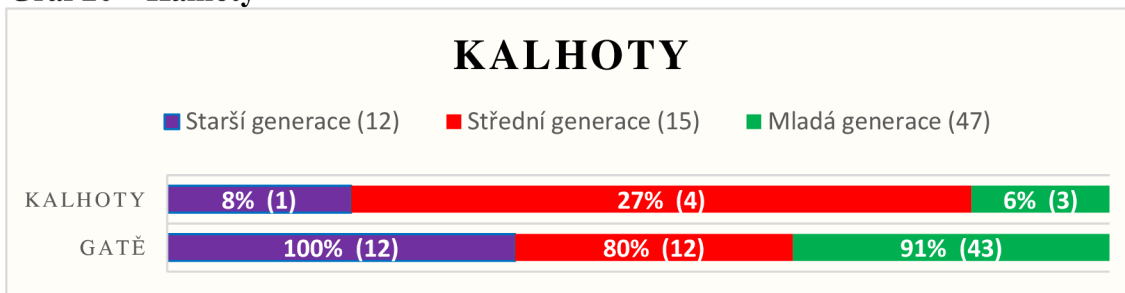
6.6.1.15 *Kalhoty* (ČJA, sv. I, s. 186)

Kalhoty jsou označením pro oděv mužského i ženského pohlaví, které zakrývají celé nohy až po pás. Nejčastějším pojmenováním jsou *gatě*, a to u všech respondentů st. generace, u 12 respondentů střed. generace a u 43 respondentů mladé generace. Méně častým výrazem je poté varianta *kalhoty*, ke které se hlásí pouze 1 respondent st. generace, 4 respondenti střed. generace a 3 respondenti mladé generace.

V nářečí středomoravském a východomoravském se podle ČJA (Balhar et al. 1992, s. 186–187) vyskytuje převážně výraz *gatě*, výraz *kalhoty* jsou zaznamenány v některých západních oblastech a velmi nepravidelně ve východních oblastech středomoravského nářečí. U slovenských hranic v oblastech kopaničářského nářečí se objevuje i výraz *galuty*, které jsou také zaznamenány i v obci Javorník. Toto pojmenování jsem však u žádného ze zúčastněných respondentů nezaznamenala.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA téměř shodují.

Graf 20 – Kalhoty

(Zdroj: vlastní zpracování)

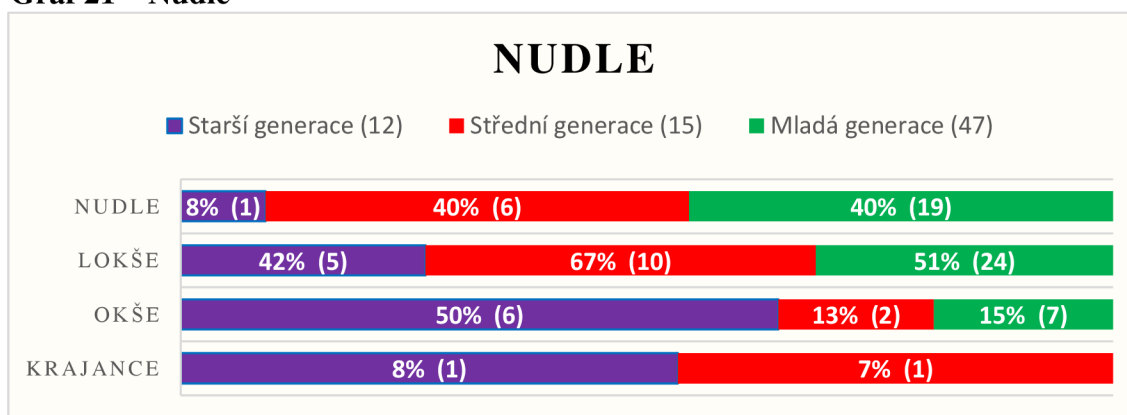
6.6.1.16 *Nudle* (ČJA, sv. 1, s. 206)

Nudle jsou označením pro těstoviny, které se přidávají do polévek. Pro toto označení jsem zaznamenala celkem 3 velmi často užívané varianty. Variantu *nudle* užívá 1 respondent st. generace, 6 respondentů střed. generace a 19 respondentů mladé generace. Variantu *lokše* užívá 5 respondentů st. generace, 10 respondentů střed. generace a 24 respondentů mladé generace. Variantu *okše* užívá 6 respondentů st. generace, 2 respondenti střed. generace a 7 respondentů mladé generace. *Okše* je pojmenování častější u st. generace, zatímco *lokše* u střed. a mladé generace. Výraz *krajance* jsem zaznamenala pouze v jednom případě u st. a střed. generace.

Podle ČJA (Balhar et al. 1992, s. 206 a s. 209) je výraz *nudle* typický spíše pro Čechy, ve střední Moravě s malým přesahem k jihovýchodní Moravě je běžnější výskyt výrazu *lukše*, na území Slovákka při slovenských hranicích poté *lokše*. Výraz *okše*, ve kterém dojde k vypuštění předoalveolární sonóry, je v ČJA evidován v obci Vnorovy. Ve zkoumané oblasti je běžný výskyt výrazu *lokše*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA shodují jen částečně.

Graf 21 – Nudle

(Zdroj: vlastní zpracování)

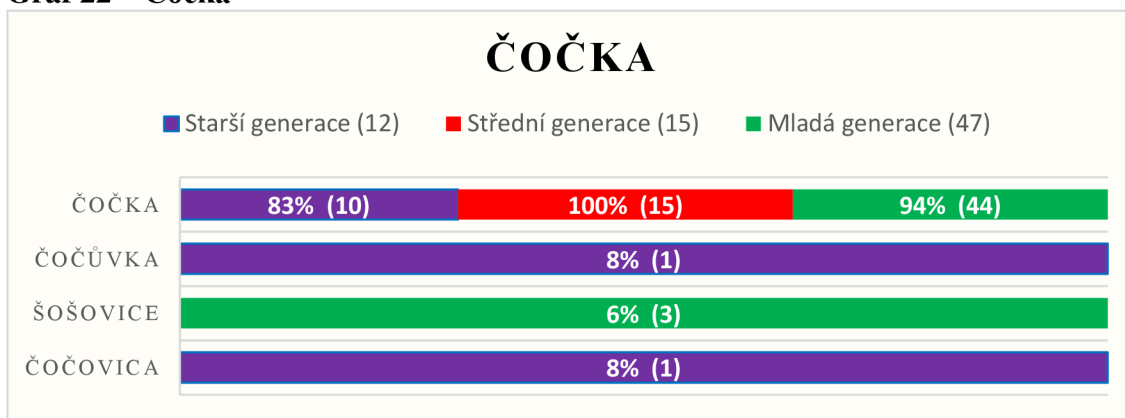
6.6.1.17 *Čočka* (ČJA, sv. 1, s. 206)

Čočka je označením pro luštěninu. Nejčastějším pojmenováním je *čočka*, tedy výraz spisovného jazyka. K tomuto pojmenování se hlásilo 10 respondentů st. generace, 15 respondentů střed. generace a 44 respondentů mladé generace. Dalšími méně používanými výrazy jsou *čočůvka* (1 respondent st. generace), *šošovice* (3 respondenti mladé generace) a *čočovica* (1 respondent st. generace).

ČJA (Balhar et al. 1992, s. 206 a s. 209) uvádí, že varianta *čočka* je užívána především na území Čech s přesahem na západní Moravu. Varianta *čočka* se ale objevuje i ve Slezsku a v severních oblastech východomoravského nářečí. Varianta *čočůvka* se v této podobě objevuje jen zřídka ve středomoravském nářečí, častější je hláskoslovná varianta *čečůvka*. Ve středomoravském nářečí má hojně zastoupení také podoba *čučka*. Varianta *šošovice* byla zaznamenána pouze při hranicích se Slovenskem, a to v nářečí dolském v oblasti kolem Lanžhotu. Varianta *čočovice* se objevuje v Radějově a Vnorovy, zatímco v Javorníku je běžnější varianta *čečovice*. Výrazy *čučka*, *čočovice* ani *čečovice* nebyly zaznamenány u žádného ze zúčastněných respondentů.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA rozcházejí.

Graf 22 – Čočka

(Zdroj: vlastní zpracování)

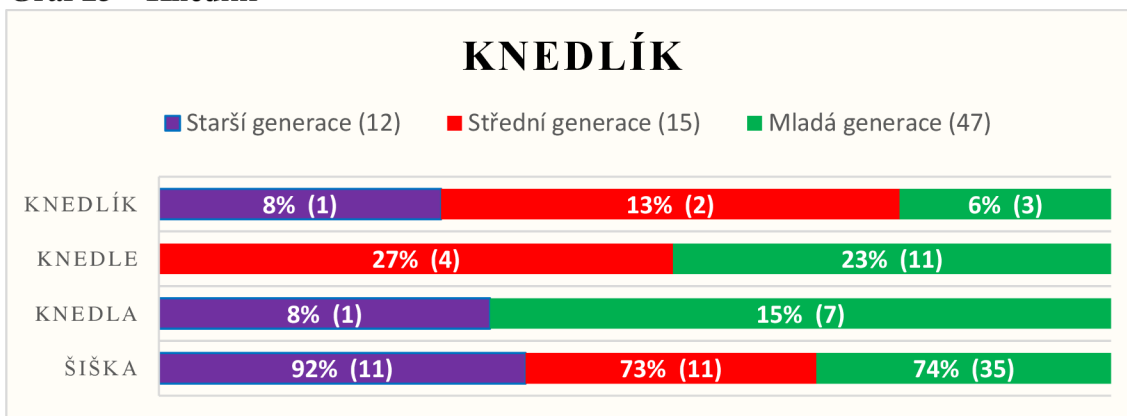
6.6.1.18 *Knedlík* (ČJA, sv. 1, s. 210)

Knedlík je označením pro vařené jídlo vyrobené z mouky. Nejčastějším pojmenováním je *šiška*, ke které se hlásí 11 respondentů st. generace, 11 respondentů střed. generace a 35 respondentů mladé generace. Dalším častým výrazem jsou *knedle*, ke kterým se hlásí pouze střed. (4) a mladá generace (11). K hláskoslovné variantě *knedla* se hlásí 1 respondent st. generace a 7 respondentů mladé generace. Nejméně používanou variantou je poté *knedlík* (1 respondent st. generace, 2 respondenti střed. generace a 3 respondenti mladé generace).

ČJA (Balhar et al. 1992, s. 210 a s. 213) uvádí, že na území Moravy jsou obvyklé zejména dva výrazy, a to *knedle* (*i knedla*) v západních oblastech Moravy, které přesahují i do některých oblastí východní Moravy, a *šiška* ve východních oblastech Moravy. *Knedlík* se objevuje na území Čech s přesahem do západních oblastí Moravy.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření odpovídají údajům ČJA.

Graf 23 – Knedlík

(Zdroj: vlastní zpracování)

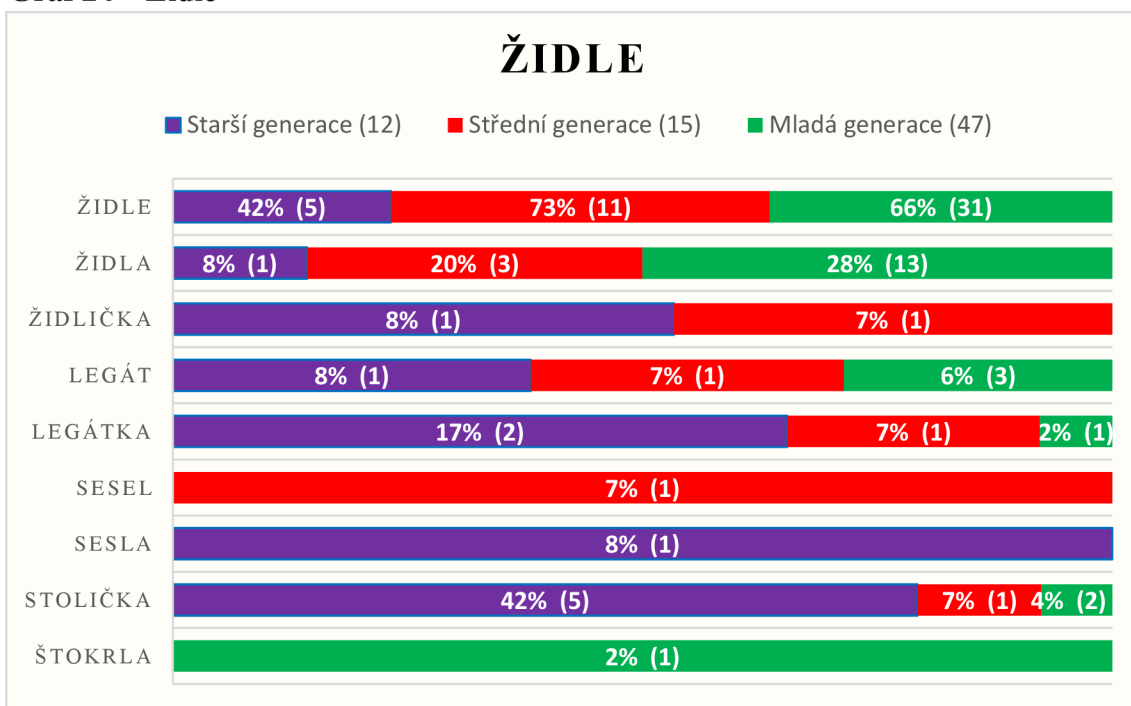
6.6.1.19 *Židle* (ČJA, sv. I., s. 300)

Židle je označením pro nábytek s opěradlem určený k sezení zejména u jídelního stolu. U tohoto slova jsem zaznamenala mnoho variant, jak v lexikálních rovině, tak i slovotvorné a hláskoslovné. Nejčastěji užívanou variantou je *židle*, s hláskoslovnou obměnou *židla*. Pro výraz *židle* se vyjádřilo 5 respondentů st. generace, 11 respondentů střed. generace a 31 respondentů mladé generace. Variantu *židla* užívá 1 respondent st. generace, 3 respondenti střed. generace a 13 respondentů mladé generace. V jednom případě st. a střed. generace se objevilo deminutivum *židlička*. Dalším velmi často užívaným výrazem je u st. generace (5) *stolička*. Výraz *legátka* užívají pouze 2 respondenti st. generace, *legát* pouze 1 respondent st. generace, 1 respondent střed. generace a 3 respondenti mladé generace. Nejméně častými variantami je *sesla* (1), *sesel* (1) a *štokrta* (1). *Štokrta*, spisovně *štokrle*, menší stolička bez opěradla, však nese jiný význam než *židle*. Tento výraz považuji za neadekvátní.

Podle ČJA (Balhar et al. 1992, s. 300–301) se na území Moravy vyskytuje několik podob, např. *sesel*, *stolice* a *lemůšek* při západní oblasti středomoravského nářečí, dále *legát* a *legátka* v centrální oblasti středomoravského nářečí s přesahem do východomoravského nářečí, v neposlední řadě *stolek* v oblastech slezského nářečí s přesahem do nářečí východomoravského. Ve zkoumané oblasti se poté může objevit i lexém *sesle*. Výrazy *stolice*, *lemůšek* a *sesle* však nebyly zaznamenány u žádného ze zúčastněných respondentů. Výraz *židle* se objevuje zejména v Čechách, ale i v některých oblastech Moravy, tam však spíše minimálně.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA rozcházejí.

Graf 24 – Židle

(Zdroj: vlastní zpracování)

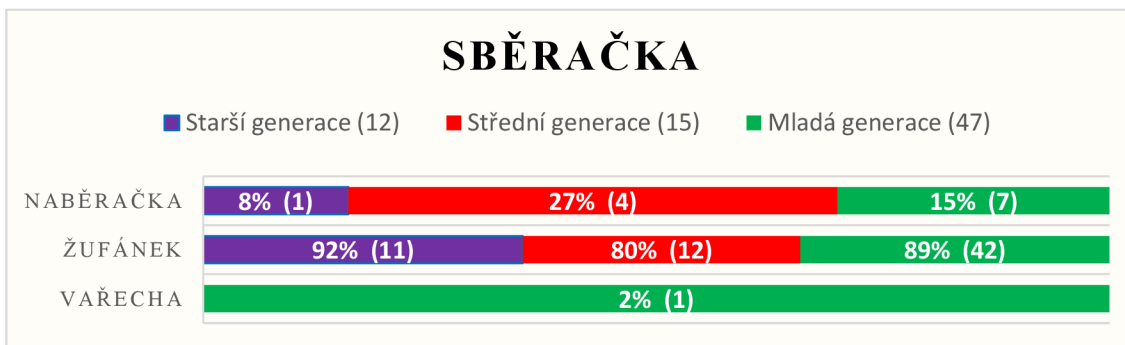
6.6.1.20 *Sběračka* (ČJA, sv. 1, s. 286)

Sběračka je označením pro kuchyňské nádobí, které slouží k nabírání tekutin jako např. polévky, omáčky apod. S výrazem *žufánek* se ztotožnilo 11 respondentů st. generace, 12 respondentů střed. generace a 42 respondentů mladé generace. Méně užívaným výrazem je *naběračka* (1 respondent st. generace, 4 střed. generace a 7 mladé generace). Nejméně užívaným výrazem je *vařecha*, ke které se hlásil pouze 1 respondent mladé generace. Starší a střední generace pojmenování *vařecha* vůbec nepoužívá. Pojmenování *sběračka* jsem nezaznamenala u žádného z dotazovaných respondentů.

ČJA (Balhar et al. 1992, s. 286 a s. 289) uvádí, že na území Čech se vyskytuje nejčastěji výraz *sběračka*, v severních oblastech také *sbiračka*. Výraz *naběračka* je rozšířena po celé ČR, nejvíce však v severních oblastech středočeského nářečí, v nářečí severovýchodočeském a na Slezsku. Na Moravě je nejvíce užívaným výrazem *šufánek*, při hranicích se Slovenskem *žufánek*. Ve zkoumané oblasti je ale běžnější výraz *žufánek*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA shodují.

Graf 25 – Sběračka

(Zdroj: vlastní zpracování)

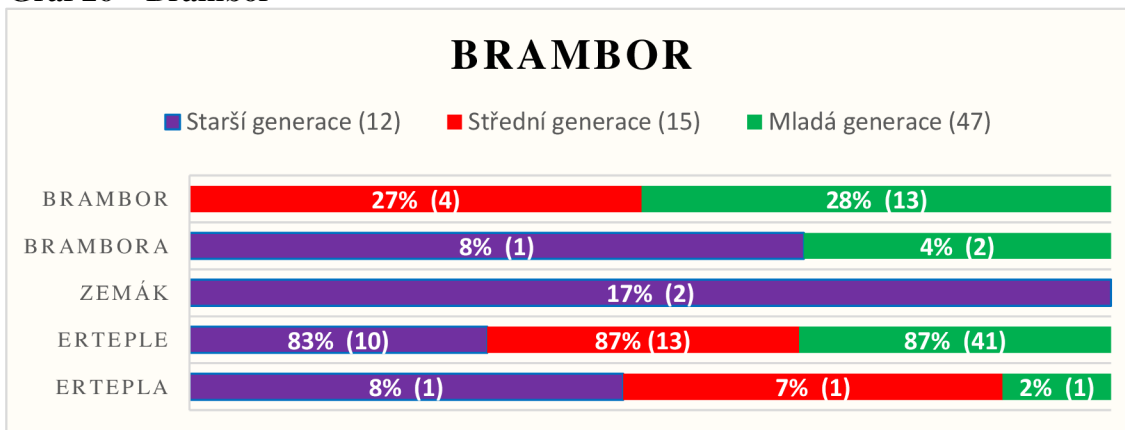
6.6.1.21 *Brambor* (ČJA, sv. 3, s. 268)

Brambor je označením pro běžnou potravinu oválného tvaru s hnědou, popř. hnědožlutou slupkou. Nejčastějším označením je výraz *erteple*. Pro tento výraz se vyjádřilo 10 respondentů st. generace, 13 respondentů střed. generace a 41 respondentů mladé generace. Méně běžným pojmenováním je *brambor* v maskulinu, ke kterému se hlásila pouze střed. (4) a mladá generace (13). Varianta *zemák* je užívána 2 respondenty st. generace. Nejméně užívanými variantami jsou *brambora* ve femininu (1 respondent st. generace, 2 respondenti mladé generace) a hláskoslovná varianta *ertepla* (1 respondent st. generace, 1 respondent střed. generace a 1 respondent mladé generace)

Na Moravě se podle ČJA (Balhar et al. 1999, s. 268–269) vyskytuje hned několik variant. Výraz *zemák* je rozšířen ve středomoravském nářečí, ale i v jeho východních oblastech. Východní Morava disponuje s výrazy jako *grumbír*, *erteple*, *ertepl*, ale i *brambora*. Částečně na území Slovácka přesahuje varianta *erteple* ve femininu. Ve zkoumané oblasti je zaznamenána pouze varianta *erteple* ve femininu.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření odpovídají údajům ČJA.

Graf 26 – Brambor

(Zdroj: vlastní zpracování)

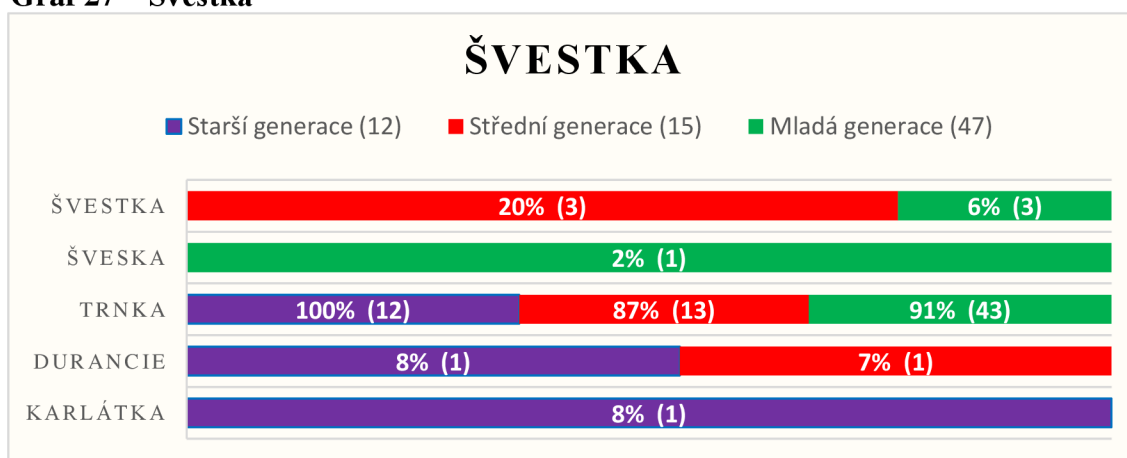
6.6.1.22 Švestka (ČJA, sv. 2, s. 52)

Švestka je označením pro ovoce oválného tvaru fialové nebo modrofialové barvy. S výrazem *trnka* se ztotožnilo 12 respondentů st. generace, 13 respondentů střed. generace a 43 respondentů mladé generace. Další méně užívanou variantou shodující se spisovným jazykem je *švestka*, pro níž se přiklání 3 respondenti střed. generace a 3 respondenti mladé generace. Hláskoslovnou diferenciací je poté *šveska*, která je nejméně užívanou variantou (1 respondent mladé generace). V jednom případě st. generace jsem zaznamenala pojmenování *karlátka* a ve dvou případech označení *durancie* (1 respondent st. generace a 1 střed. generace). *Durancie* je však konkrétním označením pro druh švestky, nejedná se tedy o obecné označení plodu ovocného stromu.

ČJA (Balhar et al. 1997, s. 52–53) uvádí, že na Moravě, zvláště v centrální oblasti, jsou typické dvě varianty, a sice *kadlátka* a *trnka*, přičemž *kadlátka* (současně i s hláskoslovnou podobou *karlátka*) spadají do středomoravského nářečí, a *trnka* do východomoravského s přesahem do nářečí středomoravského. *Trnka* je charakteristickým výrazem pro zkoumanou oblast, přičemž v obci Radějov byl zaznamenán i výraz *karlátka*. Podoba *švestka*, shodná se spisovným jazykem, je velmi málo užívaná. Tato podoba se objevuje spíše v západních oblastech středomoravského nářečí, ojediněle v jižních oblastech severovýchodočeského nářečí. Výraz *šveska* se poté užívá téměř v celých Čechách. Výraz *durancie* je Českým jazykovým atlasem hodnocen jako neplně ekvivalentní, a tudíž není zobrazen ani na svodné mapě.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření odpovídají údajům ČJA.

Graf 27 – Švestka

(Zdroj: vlastní zpracování)

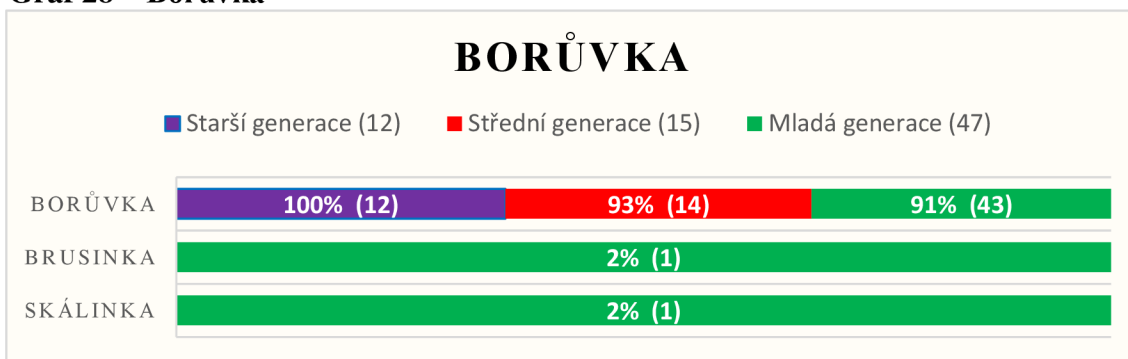
6.6.1.23 *Borůvka* (ČJA, sv. 2, s. 232)

Borůvka je označením pro plod rostliny brusnice borůvka. Plody brusnice borůvky, lidově též borůvky, jsou typické svým zbarvením do modra. S výrazem *borůvka* se ztotožňuje 12 respondentů st. generace, 14 respondentů střed. generace a 43 respondentů mladé generace. V jednom případě u mladé generace jsem zaznamenala výraz *brusinka* a také výraz *skálinka*.

Podle ČJA (Balhar et al. 1997, s. 232–233) se převážně na celém území ČR užívá výraz *borůvka*. Nářečním ekvivalentem je pojmenování *černá jahoda*, které je typické pro západní Čechy, ale i centrální oblast středomoravského nářečí. Na Valašku se objevuje výraz *hafera*, částečně na území Slovácka *brusinka*. *Brusinka* zasahuje i do Valašska. Výraz *skálinka* je zachycen na jihozápadě středomoravského nářečí.

Obce Radějov, Vnorovy a Javorník jsou v jazykové mapě přeškrtnuty, což podle ČJA znamená, že pod daným číslem žádné pojmenování nebo reálie neexistuje, nicméně obecné informace uvedené v ČJA odpovídají údajům zjištěných v dotazníkovém šetření.

Graf 28 – Borůvka

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.24 *Hejno* (ptáků) (ČJA, sv. 3, s. 526)

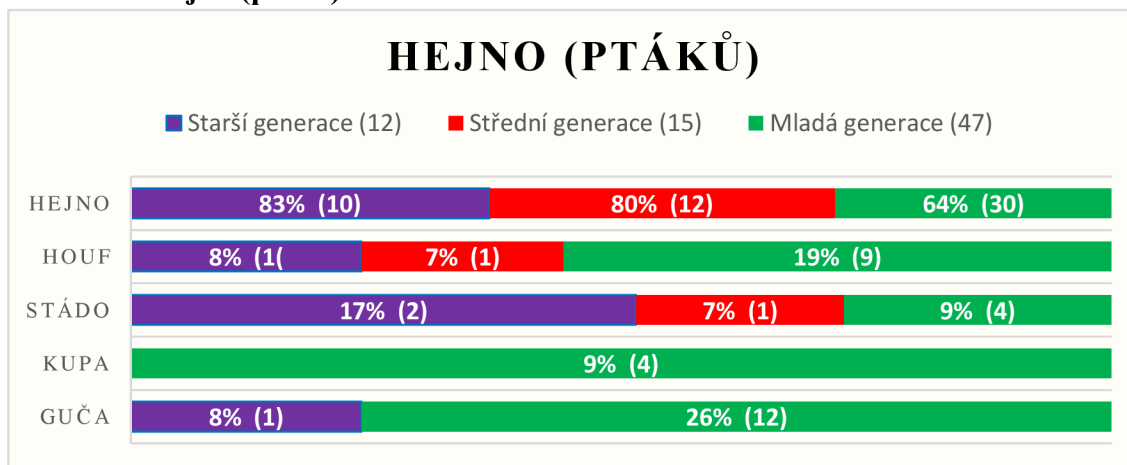
Hejno je označením pro shluk většího počtu jedinců. Nejčastěji užívaným výrazem je *hejno*, které je shodné se spisovným jazykem. S výrazem *hejno* se ztotožňuje 10 respondentů st. generace, 12 respondentů střed. generace a 30 respondentů mladé generace. Starší generace (2) užívá také výraz *stádo*. Výrazy *houf* (9), *stádo* (4), *kupa* (4) a *guča* (12) jsou relativně časté u mladé generace. Střední generace ve 12 případech preferuje výraz *hejno*.

Podle ČJA (Balhar et al. 1999, s. 526–527) na Moravě převládá pojmenování *stádo*, ale současně s ním se objevuje i *hejno*. Výraz *houf* je typický pro západní Čechy. Ve zkoumané oblasti se mohou objevit oba výrazy, jak *stádo*, tak *hejno*. Výraz *guča* byl

zaznamenán pouze v jedné lokalitě u hranic se Slovenskem v jižním cípu jižní (slovácké) podskupiny.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA částečně rozcházejí.

Graf 29 – Hejno (ptáků)

(Zdroj: vlastní zpracování)

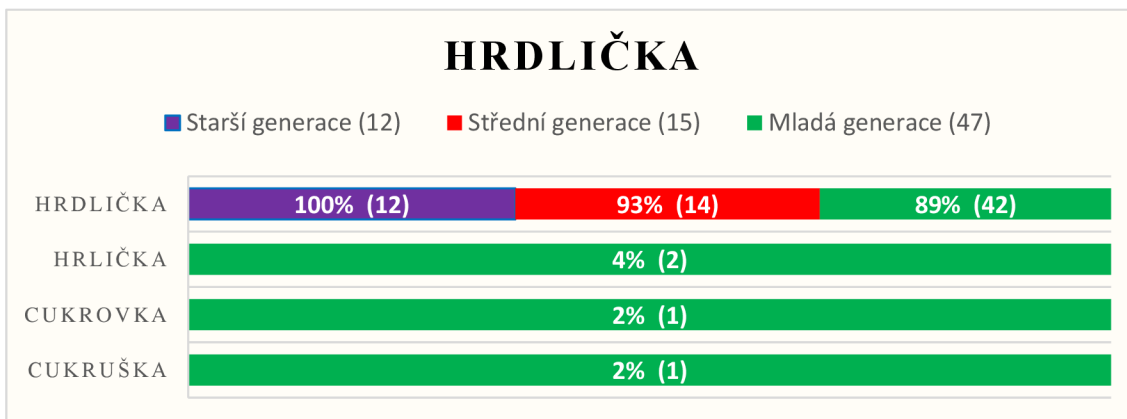
6.6.1.25 *Hrdlička* (ČJA, sv. 3, s. 546)

Hrdlička je označením pro ptáka, který se podobá holubu obzvláště stavbou těla. S výrazem *hrdlička* se ztotožňuje 12 respondentů st. generace, 14 respondentů střed. generace a 42 respondentů mladé generace. K podobě *hrlička* (2), *cukrovka* (1) a *cukruška* (1) se vyjádřila pouze mladá generace.

Podle ČJA (Balhar et al. 1999, s. 545–546) je varianta *hrdlička* užívána na celém území ČR. Na Slovácku s velmi malým přesahem na Valaško a do východních oblastí střední Moravy se objevuje výraz *cukruška*, přičemž ostrá hranice tohoto výrazu je v jazykové mapě zakreslena těsně před obcemi Vnorovy a Javorník. V obci Radějov byla zaznamenána i podoba *hrlička*. Varianta *cukrovka* se objevuje jen v některých oblastech střední Moravy.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření odpovídají údajům ČJA.

Graf 30 – Hrdlička

(Zdroj: vlastní zpracování)

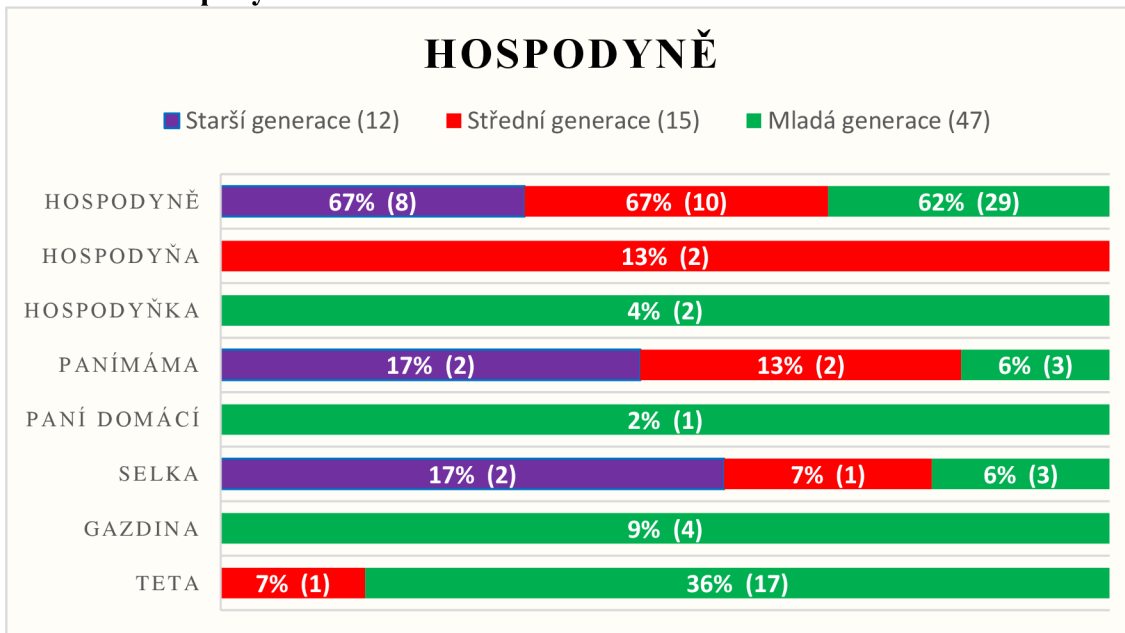
6.6.1.26 *Hospodyně* (ČJA, sv. 3, s. 48)

Hospodyně je označením osoby ženského pohlaví, jejíž majetkem je zemědělská usedlost. Hospodyně je také manželkou hospodáře (Balhar et al. 1999, s. 48). Nejčastějším pojmenováním je *hospodyně*, ke kterému se hlásilo 8 respondentů st. generace, 10 respondentů střed. generace a 29 respondentů mladé generace. Starší generace poté užívá lexémy *panímáma* (2) a *selka* (2). Ve slovní zásobě střední generace se objevují výrazy *hospodyňa* (2), *panímáma* (2), *selka* (1) a *teta* (1). Mladší generace užívá více výrazů než generace starší a střední, a sice deminutivum *hospodyňka* (2), *panímáma* (3), *pani domácí* (1), *selka* (3), *gazdina* (4) a *teta* (17).

Na Moravě je podle ČJA (Balhar et al. 1999, s. 48–49) zachyceno několik výrazů, jak lexikálních, tak hláskoslovných. Jsou zde zachyceny pojmenování *panímáma*, *gazdina*, *gazděna*, ale i *paňmáma* a v jedné oblasti středomoravského nářečí dokonce *pajmáma*. Označení *hospodyně* se běžně užívá v severovýchodočeském nářečí s přesahem do českomoravského nářečí, výraz *selka* byl zachycen v jižních Čechách, výraz *panímáma* pouze v některých západních oblastech středních Čech. Ve zkoumané oblasti je zaznamenán výraz *hospodyň* v maskulinu. Český jazykový atlas zmiňuje ještě pojmenování *teta*, *tetka*, *tetička* a *tetina*, ty však hodnotí jako neplně ekvivalentní, a proto nejsou mapovány.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření neodpovídají údajům ČJA.

Graf 31 – Hospodyně

(Zdroj: vlastní zpracování)

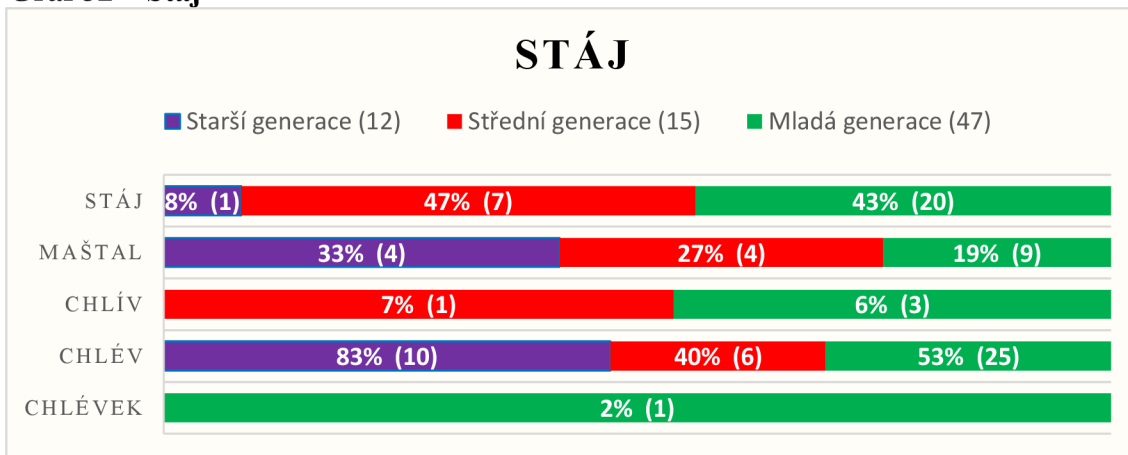
6.6.1.27 *Stáj* (ČJA, sv. 3, s. 80)

Stáj je označením pro budovu, která je součástí statku a ve které jsou ustájeni koně. Nejběžnějším pojmenováním je *chlév* (10 respondentů st. generace, 6 respondentů střed. generace a 25 respondentů mladé generace). Dalším často užívaným pojmenováním je *maštal* (4 respondenti st. generace, 4 respondenti střed. generace, 9 respondentů mladé generace), a *stáj* (1 respondent st. generace, 7 respondentů střed. generace a 20 respondentů mladé generace). V jednom případě střed. generace a ve třech případech mladé generace jsem zaznamenala i variantu *chlív*. Deminutivní označení *chlévek* jsem zaznamenala pouze v jednom případě mladé generace.

Podle ČJA (Balhar et al. 1999, s. 80–82) se na území celé ČR užívá pojmenování *maštal*. V některých oblastech severních Čech byla zaznamenána hláskoslovná podoba *maštel*. Na Moravě se velmi ojediněle objevuje také výraz *chlév*, a to včetně obcí Vnorovy a Radějov. Výraz *stáj* je zaznamenán v severních a středních Čechách a v některých oblastech východních Čech. Na Moravě se tento výraz neuvádí.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA rozcházejí.

Graf 32 – Stáj

(Zdroj: vlastní zpracování)

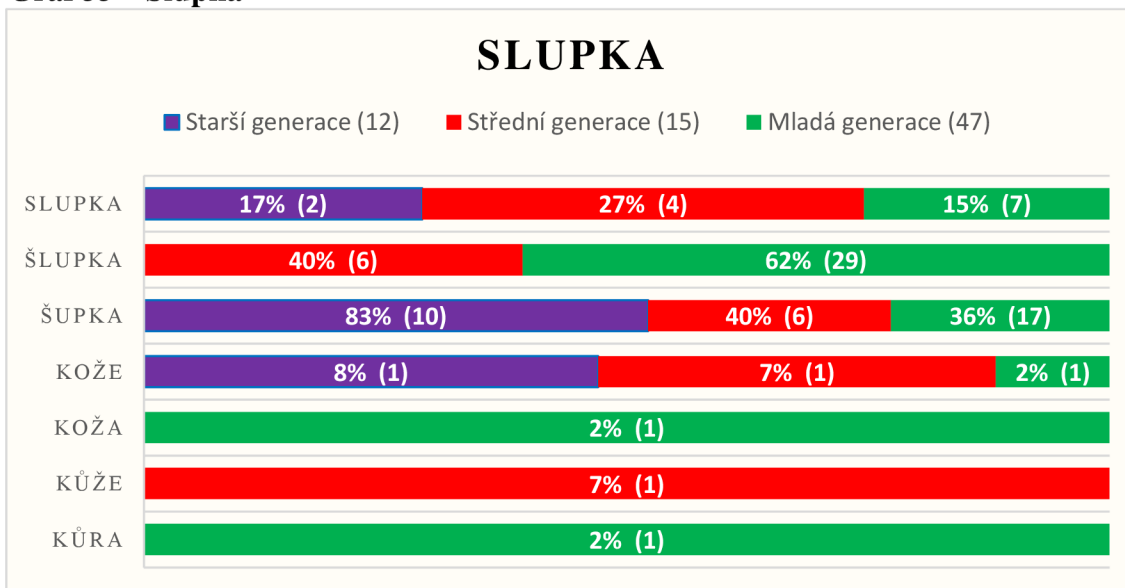
6.6.1.28 *Slupka* (ČJA, sv. 2, s. 66)

Slupka je označením pro tenkou vrchní vrstvu jakéhokoliv plodu, která lze oddělit. Nejčastěji užívaným výrazem je *šupka*, pro níž se vyjádřilo 10 respondentů st. generace, 6 respondentů střed. generace a 17 respondentů mladé generace. Dalším velmi často užívaným výrazem je *šlupka*, pro níž se hlásilo 6 respondentů střed. generace, 29 respondentů mladé generace, ale žádný ze zúčastněných respondentů st. generace se s tímto výrazem neztotožňuje. Výraz *slupka* užívají 2 respondenti st. generace, 4 respondenti střed. generace a 7 respondentů mladé generace. Nejméně užívanými výrazy jsou *kože* (1 respondent st. generace, 1 respondent střed. generace, 1 respondent mladé generace), *koža* (1 respondent mladé generace), *kůže* (1 respondent střed. generace) a *kůra* (1 respondent mladé generace). Starší generace preferuje pojmenování *šupka*, střed. a mladá generace užívá varianty dvě, a sice *šupka* a *šlupka*.

Pojmenování *šlupka* je podle ČJA (Balhar et al. 1997, s. 66–67) běžnější pro oblast Čech, ale objevuje se i v některých oblastech Moravy. *Šupka* je běžnějším pojmenováním na Moravě, ale vyskytuje se i v některých oblastech Čech, zejména jihozápadních. Výraz *slupka* se v ČR vyskytuje jen velmi ojediněle, častější výskyt je zaznamenán v severních Čechách. *Kože* je charakteristickým výrazem pro Slezsko. Ve středomoravském nářečí je zaznamenán i výraz *kůže*. Je předpokladem, že se ve zkoumané oblasti objeví výraz *šupka* a o něco méně *šlupka*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA částečně rozcházejí.

Graf 33 – Slupka

(Zdroj: vlastní zpracování)

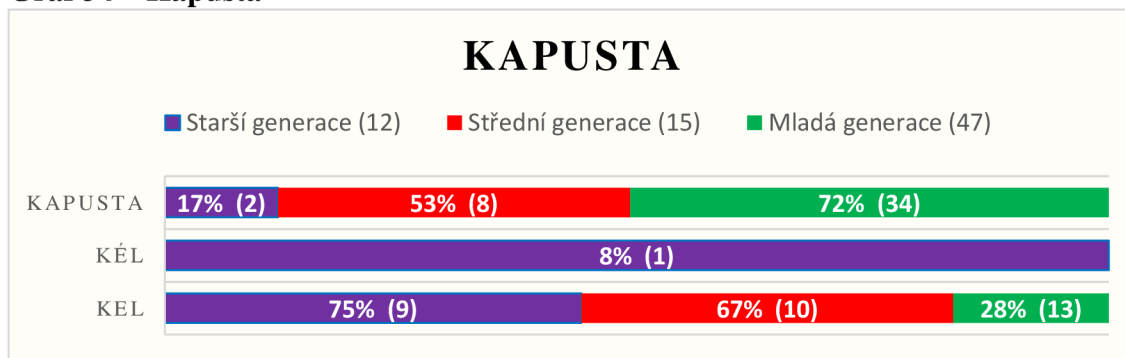
6.6.1.29 *Kapusta* (ČJA, sv. 2, s. 80)

Kapusta je označením pro zeleninu zelené barvy s kadeřavými listy, které tvoří hlávkou. Nejčastěji užívaným pojmenováním je *kel* (9 respondentů st. generace, 10 respondentů střed. generace a 13 respondentů mladé generace). Dalším pojmenováním je *kapusta* (2 respondenti st. generace, 8 respondentů střed. generace, 34 respondentů mladé generace). Z údajů je patrné, že starší generace se ztotožňuje s nářečným výrazem, kdežto mladá generace inklinovala ke spisovnosti. V jednom případě u st. generace jsem také zaznamenala hláskoslovnou podobu *kél*.

ČJA (Balhar et al. 1997, s. 80 a s. 82–83) uvádí, že na území Čech je *kapusta* běžným pojmenováním, na západní Moravě převažuje *kél*, na východní Moravě *kel*. V některých oblastech východní Moravy se může objevit i podoba *kél*, v jedné oblasti při slovenských hranicích v kopaničářském nářečí byl dokonce zaznamenán výraz *kapusta*. Ve zkoumané oblasti je předpoklad, že se objeví výraz *kel* i *kél*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA částečně shodují.

Graf 34 – Kapusta

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.30 *Rajče* (ČJA, sv. 2, s. 86)

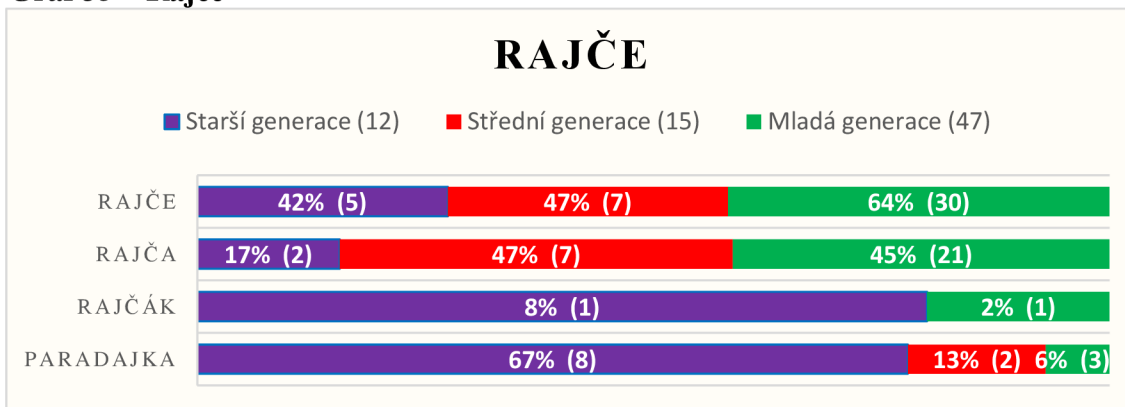
Rajče (rajské jablíčko) je označením pro zeleninu kulatého tvaru červené barvy patřící do čeledi lilkovitých. Do spisovného jazyka patří obě uvedené varianty, a to *rajče* i *rajské jablíčko*. Pro účely dotazníkového šetření jsem zvolila univerbizované označení *rajče* jakožto slovo velmi dobře známé v běžném dorozumívacím styku i užívající se v odborné terminologii.

Zaznamenala jsem tři frekventovaná pojmenování, a to *rajče*, *rajča* a *paradajka*. Značná část st. generace (8) se přiklání k výrazu *paradajka*, zatímco střed. (2) a mladá generace (3) toto pojmenování spíše neužívá. Starší generace (5) také užívá výrazu *rajče*. Výraz *rajče* také užívá 7 respondentů střed. generace a 30 respondentů mladá generace. Podobu *rajča* užívá 7 respondentů střed. a 21 respondentů mladá generace, st. generace (2) tuto podobu spíše neužívá. Podobu *rajčák* jsem zaznamenala pouze v jednom případě u st. generace a v jednom případě u mladá generace.

Na území Moravy bylo podle ČJA (Balhar et al. 1997, s. 86–88) zachyceno několik výrazů. V centrální oblasti středomoravského nářečí se objevuje pojmenování *rajče*, *rajské jabko* a *paradajské jabko*, v jižní oblasti středomoravského nářečí je tomu *paradajské jablíčko*. Varianta *paradajka* je typická pro území východní Moravy, tj. Slovácko s přesahem na Valašsko. Ve zkoumané oblasti se užívá výraz také *rajské jabko*, ale i *rajšče* a podoba *rajščák*, přičemž v Radějově jsou uvedeny dvě varianty, a to *rajské jabko* a *rajščák*, zatímco v Javorníku *rajšče* a *rajščák*. Obec Vnorovy spadá do oblasti s pojmenováním *paradajka*. Podoba *rajča* byla zaznamenána ve východní části východomoravského nářečí s přesahem do nářečí slezských.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření odpovídají údajům ČJA jen částečně.

Graf 35 – Rajče

(Zdroj: vlastní zpracování)

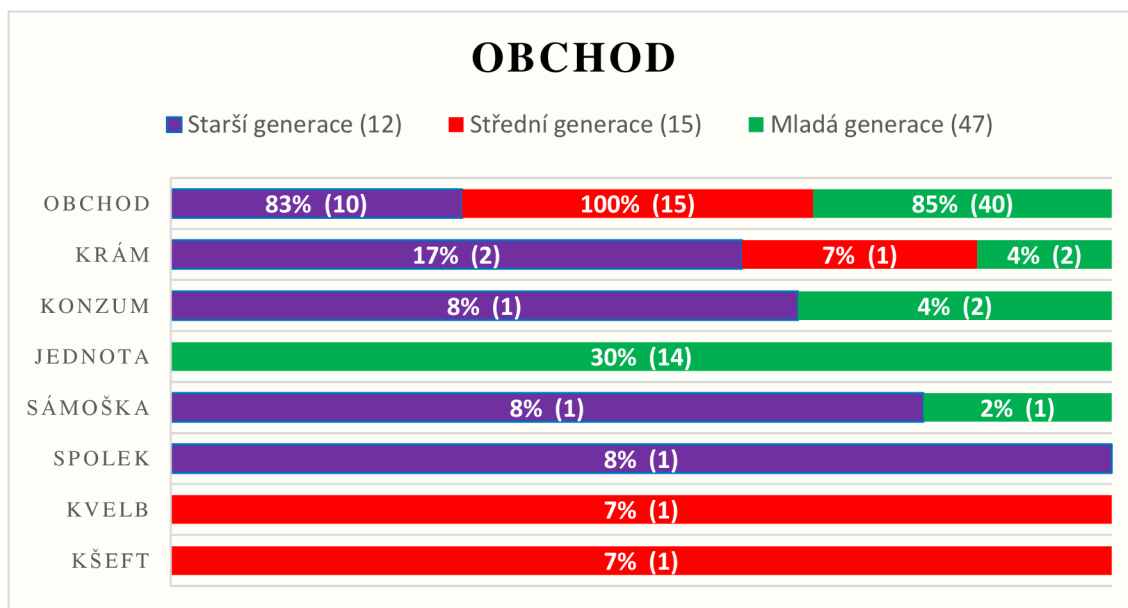
6.6.1.31 *Obchod* (ČJA, sv. 2, s. 388)

Obchod je označením pro místo, popř. budovu, kam chodí lidé nakupovat. Nejčastějším pojmenováním je *obchod* (10 respondentů st. generace, 15 respondentů střed. generace, 40 respondentů mladé generace). Dalším běžným pojmenováním je *jednota*, ale jen u 14 respondentů mladé generace. Pro výraz *krám* se vyjádřili 2 respondenti st. generace, 1 respondent střed. generace a 2 respondenti mladé generace. Nejméně užívanými výrazy jsou *konzum* (1 respondent st. generace, 2 respondenti mladé generace), *sámoška* (1 respondent st. generace, 1 respondent mladé generace), *spolek* (1 respondent st. generace), *kvelb* (1 respondent střed. generace) a *kšeft* (1 respondent střed. generace).

Podle ČJA (Balhar et al. 1997, s. 388–390) se na území Moravy s přesahem do Čech objevuje výraz *kvelb* i *obchod*, přičemž *kvelb* je mluvou starší generace. Výraz *krám* je typický zejména pro střední a západní Čechy. Výraz *kšeft* byl zaznamenán v západní části středomoravského nářečí s přesahem do jižní části nářečí. Výrazy jako *konzum*, *jednota* a *spolek* byly z důvodu neplné ekvivalentnosti z mapování vyřazeny. Ve zkoumané oblasti, kromě *obchodu* a *kvelbu*, nejsou zachyceny žádné jiné podoby.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA rozcházejí jen nepatrně.

Graf 36 – Obchod

(Zdroj: vlastní zpracování)

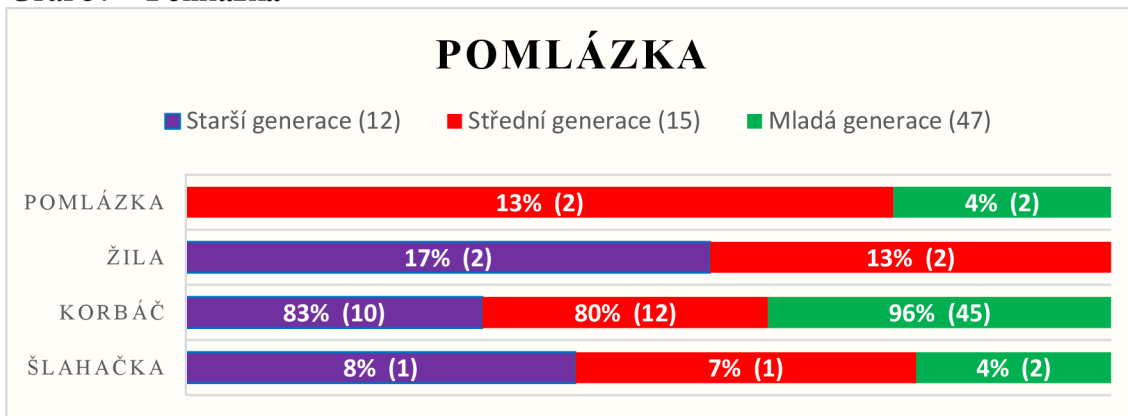
6.6.1.32 *Pomlázka* (ČJA, sv. 2, s. 454)

Pomlázka je označením pro předmět, který je spleten z několika vrbových proutků. S pojmenováním *korbáč* se ztotožnilo 10 respondentů st. generace, 12 respondentů střed. generace a 45 respondentů mladé generace. Starší (2) a střední (2) generace ještě užívá výrazu *žila*, u střed. (2) a mladé generace (2) se objevil také výraz *pomlázka*, který je shodný se spisovným jazykem. Mladá generace užívá nejčastěji lexém *korbáč*. Dalším méně běžným pojmenováním je *šlaháčka*, kterou jsem zaznamenala pouze v jednom případě u st. generace, v jednom u střed. generace a ve dvou případech u mladší generace.

Na území Moravy je podle ČJA (Balhar et al. 1997, s. 454–457) běžným pojmenováním *žila*, a to v západní části středomoravského nářečí s přesahem do části jižní i východní, na území Slezska je tomu pojmenování *tatar*, ale v jihovýchodním úseku při slovenských hranicích je nejběžnějším výrazem *korbáč*. Výraz *pomlázka* je běžnější v Čechách. Ve zkoumané oblasti je charakteristickým pojmenováním *korbáč*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření odpovídají údajům ČJA.

Graf 37 – Pomlázka

(Zdroj: vlastní zpracování)

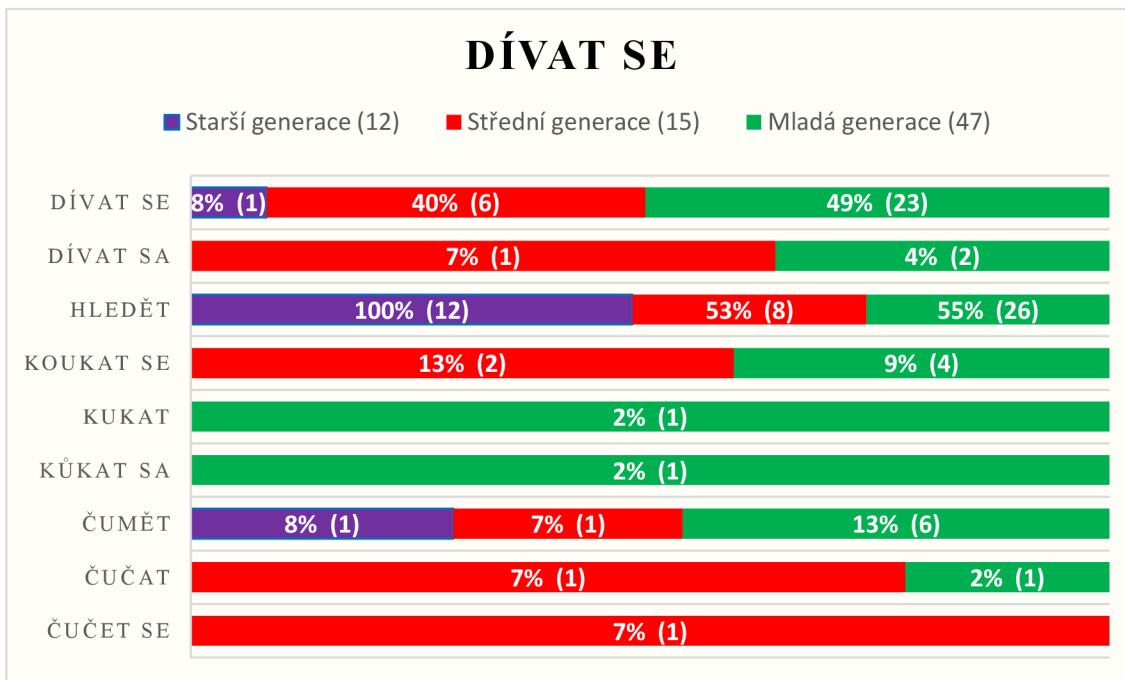
6.6.1.33 *Dívat se* (ČJA, sv. 1, s. 134)

Dívat se je označení činnosti, kdy osoba nebo zvíře zaměřuje svůj zrak na nějaký objekt. Nejčastějším pojmenováním je *hledět*, a to obzvláště u st. generace (12), poté u střed. (8) a mladé (26) generace. Výraz *dívat se* užívá pouze 1 respondent st. generace, ale téměř polovina střed. (6) a mladé (23) generace. Relativně užívaným výrazem je synonymum *koukat se*, a to u 2 respondentů střed. generace a 4 respondentů mladé generace. Dále jsem zaznamenala i expresivní označení *čumět*, *čučet* a *čučet se*. U jednoho respondenta střed. generace a 2 respondentů mladé generace jsem zaznamenala i podobu *dívat sa*, která je svojí podobou blízká slovenštině (podle SSJ *dívat' sa*). Totéž platí u slova *kúkat sa* (podle SSJ *kukat' sa*).

Podle ČJA (Balhar et al. 1992, s. 134 a s. 137) je na území zachyceno několik pojmenování. *Dívat se* je výraz, který je znám na celém území ČR, *koukat se* je běžnější v Čechách, *hledět* poté na Moravě, ale také v oblasti jižních Čech. Expresivní výrazy nebyly v mapování zachyceny. Ve zkoumané oblasti, zvláště v obci Vnorovy, je zaznamenán výraz *hledět*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření odpovídají údajům ČJA.

Graf 38 – Dívat se

(Zdroj: vlastní zpracování)

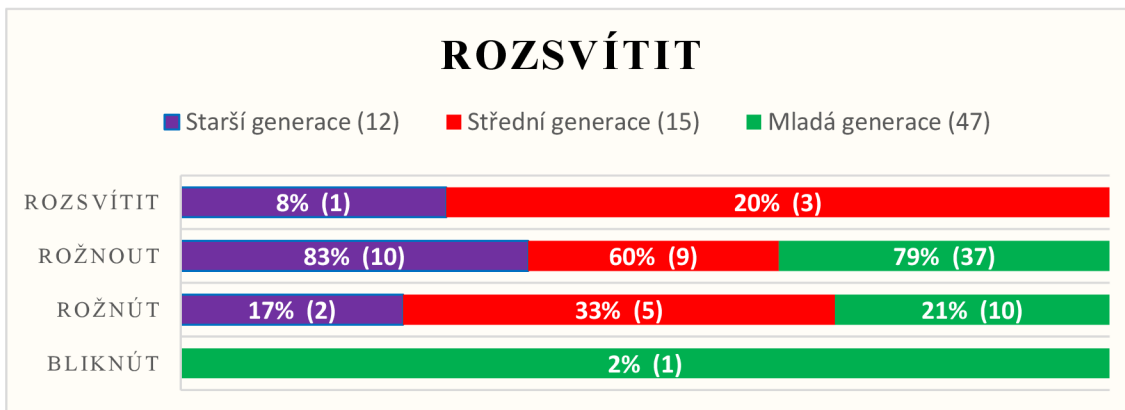
6.6.1.34 *Rozsvítit* (ČJA, sv. I, s. 342)

Rozsvítit je označení činnosti, kdy osoba uvede do chodu světelný zdroj. Nejčastějším pojmenováním je *rožnout* (10 respondentů st. generace, 9 respondentů střed. generace a 37 respondentů mladé generace). Používaným výrazem je také *rožnít* (2 respondenti st. generace, 5 respondentů střed. generace a 10 respondentů mladé generace). V jednom případě u st. generace a ve třech případech střed. generace jsem zaznamenala také výraz *rozsvítit*, variantu shodnou se spisovným jazykem. Nejméně užívaným pojmenováním je *bliknút*, který ovšem není zcela ekvivalentní, neboť blikání je označením pro přerušovaný proud světla.

Podle ČJA (Balhar et al. 1992, s. 342 a s. 344–345) se na Moravě s přesahem do východních Čech užívá varianta *rozžít*, v centrální oblasti středomoravského nářečí je běžná varianta *rožnout*, v nářečí slezských a v některých oblastech středomoravského a východomoravského nářečí se objevuje varianta *rozžat*. Varianta *rozsvítit* je běžná zejména v Čechách, ale v některých oblastech centrální a jižní Moravy. Ve zkoumané oblasti jsou zachyceny výrazy jako *rožnout* (Vnorovy, Radějov a Javorník) a *rozžat* (Vnorovy a Radějov). Hláskoslovná podoba *rožnít* není ve svodné mapě zachycena, ani se k ní ČJA nevyjadřuje, nicméně zachování starého *u*, *ú* patří k hlavním znakům východomoravského nářečí.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA rozcházejí jen nepatrně.

Graf 39 – Rozsvítit

(Zdroj: vlastní zpracování)

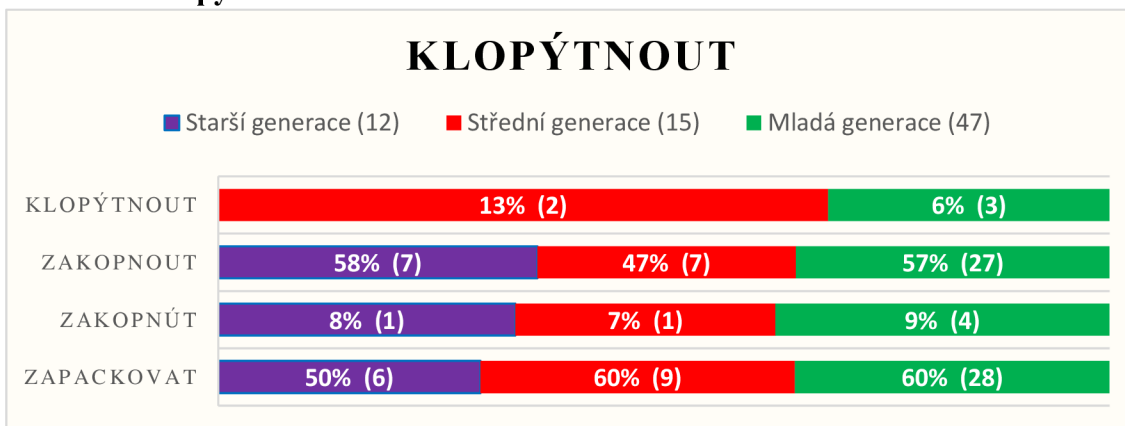
6.6.1.35 *Klopýtnout* (ČJA, sv. 1, s. 166)

Klopýtnout je označením pro přerušení chůze nebo běhu, kdy osoba nohou narazí do nějakého předmětu. Nejvíce užívanými výrazy jsou *zakopnout* a *zapackovat*. K výrazu *zakopnout* se vyjádřilo 7 respondentů st. generace, 7 respondentů střed. generace a 27 respondentů mladé generace. K pojmenování *zapackovat* se vyjádřilo 6 respondentů st. generace, 9 respondentů střed. generace a 28 respondentů mladé generace. Nejméně užívanými výrazy jsou *klopýtnout* (2 respondenti střed. generace, 3 respondenti mladé generace) a *zakopnít* (1 respondent st. generace, 1 respondent střed. generace, 4 respondenti mladé generace).

ČJA (Balhar et al. 1992, s. 166–168) uvádí, že na území Moravy, zvláště v její centrální části, je běžné pojmenování *opackovat*, na východní Moravě, tj. Slovácko a Valašsko, s přesahem do jižní a střední oblasti Moravy je tomu pojmenování *zapackovat*. *Zakopnout* je běžně užívaný výraz v Čechách, ale také v některých oblastech východní Moravy. *Klopýtnout* je výraz běžný pro severní Čechy a pro jižní oblast česko-moravské hranice. Výraz *zakopnít*, podoba blízká slovenštině (podle SSJ *zakopniti*), není na mapě zachycen. Ve zkoumané oblasti je nejběžnějším výrazem *zapackovat*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA částečně shodují.

Graf 40 – Klopýtnout

(Zdroj: vlastní zpracování)

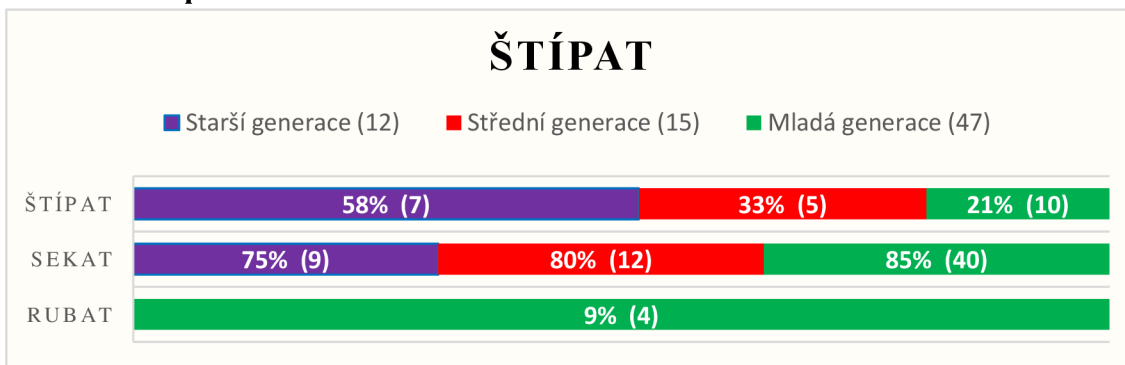
6.6.1.36 *Štípat* (ČJA, sv. 1, s. 390)

Štípat je označení činnosti, kdy osoba s pomocí sekyrky dělí dříví na jednotlivé části. Nejběžnějším pojmenováním je *sekat*. Pro tuto možnost se vyjádřilo 9 respondentů st. generace, 12 respondentů střed. generace a 40 respondentů mladé generace. Dalším užívaným výrazem je *štípat* (7 respondentů st. generace, 5 respondentů střed. generace a 10 respondentů mladé generace). Ve čtyřech případech mladé generace jsem zaznamenala také výraz *rubat*.

ČJA (Balhar et al. 1992, s. 390 a s. 393) uvádí, že výraz *štípat* je běžně užíván na celém území ČR. V oblastech střední, jižní a jihozápadní Moravy je výraz *sekat* běžnější než *štípat*. Výraz *rubat* se v této podobě objevuje zejména v severních částech východomoravského nářečí a nářečí slezských, ale tento výraz byl také zachycen ve dvou oblastech jižní části slovácké podskupiny, tj. oblast kolem Břeclavi. Ve zkoumané oblasti se může objevit výraz *štípat*, ale i *sekat*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA shodují.

Graf 41 – Štípat

(Zdroj: vlastní zpracování)

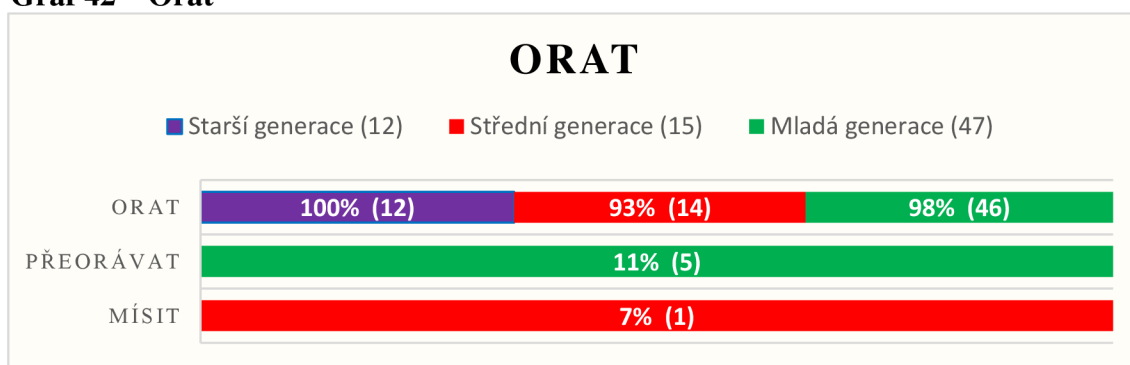
6.6.1.37 *Orat* (ČJA, sv. 3, s. 107)

Orat je označení činnosti, kdy je účelem zkyprít půdu nebo ji připravit pro zasetí nového obilí. S výrazem *orat* se ztotožňuje 12 respondentů st. generace, 14 respondentů střed. generace a 46 respondentů mladé generace. Výraz *přeorávat* užívá pouze 5 respondentů mladé generace. V jednom případě u střed. generace jsem zaznamenala i výraz *mísit*.

Na celém území ČR je podle ČJA (Balhar et al. 1999, s. 107–109) nejčastěji užívaným verbem *orat*. V západní oblasti středomoravského nářečí se objevuje jak výraz *přeorávat*, tak *naorávat*. Výraz *přeorávat* je ale výhradně pojmenováním užívaným v jižní části východomoravského nářečí. Slovo *mísit* se užívá v západních Čechách, ale také v západní části středních Čech. Ve zkoumané oblasti se užívá výraz *orat*, přičemž v obci Vnorovy je zaznamenáno i pojmenování *přeorávat*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA shodují.

Graf 42 – Orat

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.38 *Kdákat* (ČJA, sv. 3, s. 496)

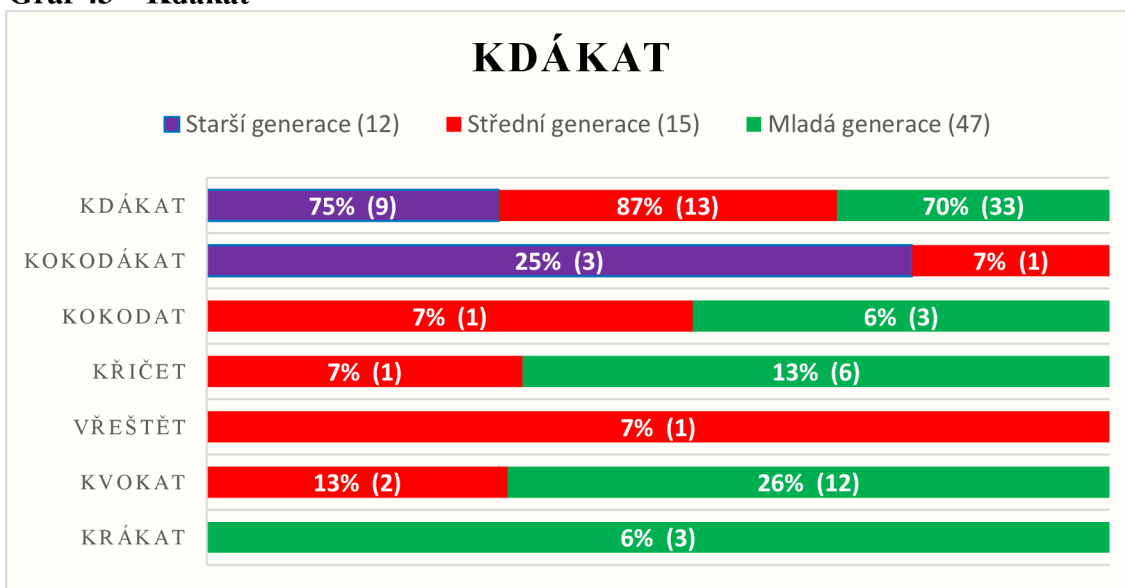
Kdákat je slovesné označení zvuku charakteristického pro slepice. Nejčastěji užívaným verbem, shodným se spisovným jazykem, je *kdákat* (9 respondentů st. generace, 13 respondentů střed. generace, 33 respondentů mladé generace). Ve třech případech st. generace a v jednom případě střed. generace jsem zaznamenala podobu *kokodákat*. K verbu *kokodat* se vyjádřil jen 1 respondent střed. generace a 3 respondenti mladé generace. Verbum *křičet* užívá pouze 1 respondent střed. generace a 6 respondentů mladé generace. Poměrně často užívaným verbem u střed. (2) a mladé (12) generace je *kvokat*. Nejméně užívaným výrazem je *vřeštět* (1 respondent střed. generace) a *krákat* (3 respondenti mladé generace). Starší generace kromě *kdákat* užívá pouze jednu

variantu, a sice *kokodákat*, zatímco mladá generace užívá hojně také variantu *křičet* a *kvokat*. Střední generace se přiklání nejvíce k verbu *kdákat*, minimálně k verbu *kvokat*.

ČJA (Balhar et al. 1999, s. 496–498) uvádí, že výraz *kdákat* se vyskytuje zejména ve středních a východních Čechách, ale také se nepravidelně objevuje u česko-moravského přechodného nářečního pásu. Toto verbum však prostupuje do východní oblasti středomoravského nářečí a jižního úseku mezi středomoravským a východomoravským nářečím. Výraz *kokodákat* se nepravidelně objevuje téměř u všech větších nářečních celků, nejvíce však v oblasti kolem Vysokého Mýta, Ostravy a Opavy. Verba *kvokat* a *krákat* nejsou z důvodu plné ekvivalentnosti mapovány. V oblastech kolem Opavska se užívá také verbum *křičet*. Verbum *vřeštět* je v mapě zachyceno dokonce na dvou místech v Polsku blízko Opavy. Ve zkoumané oblasti byl zachycen výraz *kdákat*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA rozcházejí jen nepatrně.

Graf 43 – Kdákat

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.39 *Třást (stromem)* (ČJA, sv. 2, s. 70)

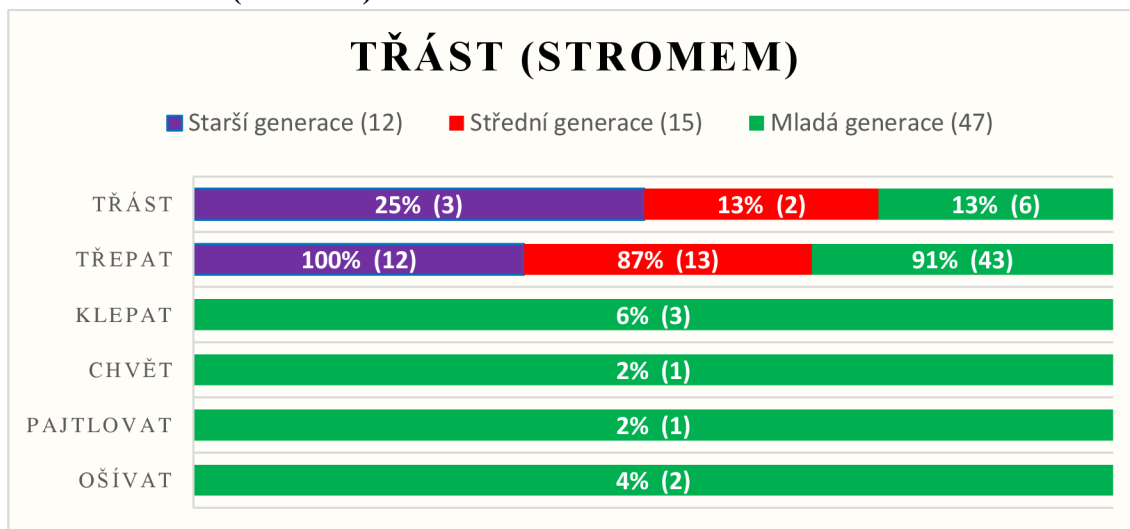
Třást (stromem) je označení činnosti, kdy osoba stromem hýbe kmitavým pohybem. K verbu *třepat* se vyjádřilo 12 respondentů st. generace, 13 respondentů střed. generace a 43 respondentů mladé generace. Méně běžné verbum je *třást*, ke kterému se vyjádřili 3 respondenti st. generace, 2 respondenti střed. generace, 6 respondentů mladé generace.

Nejméně užívanými výrazy jsou *klepat* (3), *chvět* (1), *pajtlovat* (1) a *ošívat* (2), ke kterým se vyjádřili pouze respondenti mladé generace.

Na území Moravy se podle ČJA (Balhar et al. 1997, s. 70–72) vyskytuje několik pojmenování. *Třepat* je zaznamenáno na celém území západní části středomoravského nářečí s přesahem do nářečí slezského a východomoravského. V tentýž oblastech se paralelně s verbem *třepat* vyskytuje i verbum *třást*, avšak výraz *třást* je charakteristický zejména pro oblast kolem česko-slovenské národní hranice. V centrální oblasti středomoravského nářečí s přesahem do západních částí se běžně užívá verba *tříst*. Verbum *klepat* je užíváno v severovýchodočeském nářečí s přesahem do středních Čech, verbum *pajtlovat* se objevuje na jihozápadě Čech, verbum *chvět* je zaznamenáno jen minimálně v některých lokalitách slezského nářečí. Verbum *ošívat* je mapováno pouze v jediné obci, a to Kozlovice, okr. Frýdek-Místek, ale označeno jako sporadické pojmenování. Ve zkoumané oblasti je zaznamenán výraz *třást*.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA neshodují.

Graf 44 – Třást (stromem)

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.1.40 *Půjčit* (ČJA, sv. 2, s. 392)

Půjčit je označení činnosti, kdy jedna osoba předá na určitý čas nějaký předmět osobě druhé, avšak s předpokladem, že druhá osoba předmět vrátí zpět původci. Nejčastěji užívaným verbem je *pošlat* (11 respondentů st. generace, 6 respondentů střed. generace, 33 respondentů mladé generace). Blízkou hláskoslovnou podobou je *pošcat*, se kterou se ztotožnili 3 respondenti střed. generace. Dalším zaznamenaným verbem je *půjčit*

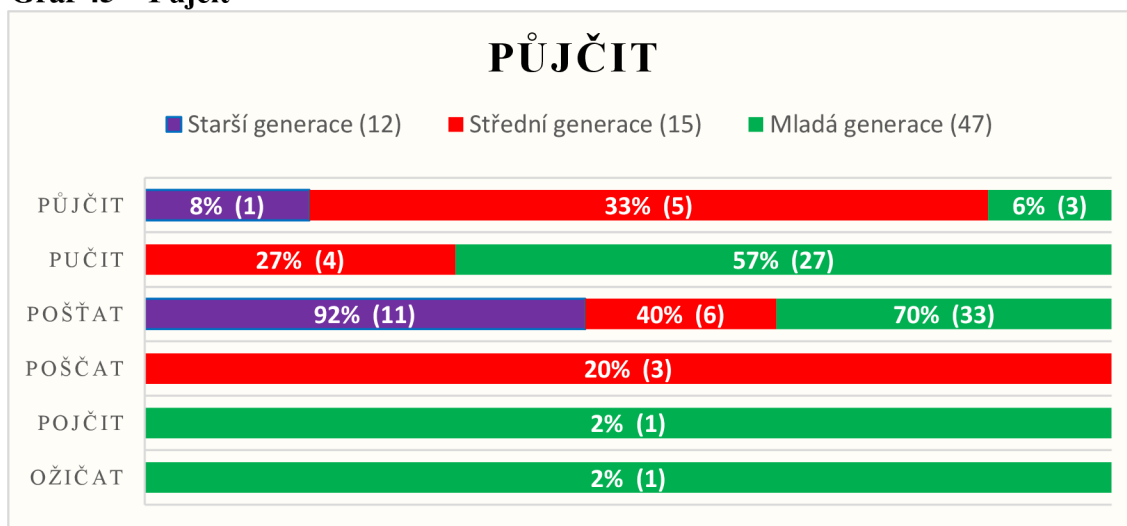
(1 respondent st. generace, 5 respondentů střed. generace, 3 respondenti mladé generace) a *pučit* (4 respondenti střed. generace, 27 respondentů mladé generace). Nejméně užívanými verby jsou *pojčit* (1) a *ožičat* (1).

ČJA (Balhar et al. 1997, s. 391–392) uvádí, že výraz *pučit* je nejběžnější v Čechách a ve střední a západní Moravě. Na Moravě se též vyskytuje *půčit* jako dubletní verbum. V oblasti východomoravského nářečí je běžná varianta *požčat*. *Pojčit* je obvyklým výrazem Slezska. Podobu *ožičat* ČJA nezmiňuje, nicméně v poznámkách ČJA u lexému *požčat* je uveden derivát *požičat* (dále podle SSJ *požičat*), což může dokládat původ analyzovaného výrazu.

Slovo *půjčit* je po výzkumné stránce velmi specifickým výrazem. Vedle výrazů *poštat* a *poščat*, které jsem zaznamenala na základě výzkumu, je tu ještě výraz *požčat*, který dokládá ČJA. Uvedené varianty jsou si velmi podobné nejen strukturou, ale i výslovností. Přestože se slovem *poštat* se ztotožnila takřka většina st. generace a značná část střed. a mladé generace, domnívám se, že mezi podoby *poštat* a *poščat* je velmi tenká hranice. S přihlédnutím k obecným znakům východomoravského nářečí, a sice zachování skupiny souhlásek *šč*, by se dalo očekávat, že běžnější variantou bude *poščat*, nicméně výzkum tuto variantu nedokládá.

Údaje zjištěné v dotazníkovém šetření se s údaji ČJA neshodují.

Graf 45 – Půjčit

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2 Lexikum Hroznolhotského ochotnického spolku Hrozen

V této kapitole jsem analyzovala 40 vybraných slov z divadelních představení Hroznolhotského ochotnického spolku Hrozen. Tato slova jsem vybrala záměrně z několika důvodů, a to např., že jsou dialektismy svým tvarem, ale i výslovností unikátní a nevšední. Mnohá z nich mají původ ve slovenštině, jiná můžeme označit za typické regionalismy.

Vybraná slova byla součástí 2. části dotazníkového šetření a úkolem respondentů bylo ke každému dialektismu napsat odpovídající spisovné slovo (např. ke slovu *erteple* napsat *brambory*). Nicméně jsem se ale velmi často setkávala s tím, že někteří respondenti odpovídali víceslovně („zdobená zástěra ke kroji“), někteří dokonce popisem („z toho sa pije slivovica“ apod.). Taková slovní spojení jsem u analyzovaných dialektismů přesto ponechala, neboť i tyto nestandardní response jsou podle mého názoru cenným výzkumným materiálem. Přestože měli respondenti u dialektismů uvádět pouze slova spisovná, ukázalo se, že ani v tomto případě nebylo zadání dodrženo. V relativně hojném počtu se objevovala slova nespisovná, expresivní, zvl. vulgární, i přesto s těmito slovy dále pracuji, neboť právě míra příznakovosti těchto nespisovných slov mohla zkoumaný dialektismus lépe „vykreslit“ (např. *napaprčený* = *naštvaný/nasraný* apod.).

Jelikož zkoumaná obec leží vzdušnou čarou necelých 8 km od slovenských hranic a vzhledem k tomu, že ve vybraných dialektismech se objevovala slova nápadně podobná slovenskému jazyku, bylo potřeba vybrat i vhodnou literaturu. Oporou mi tak byla nejenom česká, ale i slovenská literatura, zejména se jednalo o slovníky jako např. *Synonymický slovník slovenčiny*, *Slovník súčasného slovenského jazyka* apod., ve kterých jsem hledala významy analyzovaných nářečních slov.

Zjištěné údaje o jednotlivých nářečních výrazech jsou zaznamenány v přehledných grafech, a to stejným způsobem jako v předešlé kapitole – viz [Lexikum Českého jazykového atlasu](#).

Abecední soupis analyzovaných lexémů 2. části dotazníkového šetření

Pozn.: Za každým lexémem je uvedeno takové číslo strany bakalářské práce, na kterém začíná příslušný komentář.

Bečet, s. 115	Překotit sa, s. 97
Blafkat, s. 113	Pumpelěška, s. 121
Čárat, s. 114	Skařúpka, s. 113
Čučet, s. 103	Skov to, s. 90
Čuj, s. 93	Skřekat, s. 101
Čúřit sa, s. 120	Strašoš, s. 89
Dědina, s. 99	Škňúřit sa, s. 99
Fěrtuch, s. 89	Šmakovat, s. 119
Firháňky, s. 88	Štampřla, s. 95
Hejka, s. 92	Štrngnout si, s. 91
Hen, s. 100	Švácat, s. 102
Hůra, s. 101	Tot'kaj, s. 85
Lupkat, s. 94	Trtolit, s. 107
Lupnout, s. 109	Včilkaj, s. 84
Náčení, s. 122	Vinš, s. 87
Napaprčený, s. 106	Vozkat, s. 119
Nehaňbi sa, s. 107	Vytelit, s. 104
Ošvicovaný, s. 96	Zešúlat, s. 116
Plantat, s. 117	Zvěstovat, s. 112
Počúvať, s. 86	Žváchat, s. 93

6.6.2.1 *Včilkaj*

Původním základem nářečního výrazu *včilkaj* je podle Bartoše (1906, s. 476) *včil'*. *Včil'* znamená ve spisovném jazyce teď nebo nyní, ale i před chvílí. *Včilkaj* je variantou jak slováckou, tak valašskou.

S významy nářečního výrazu se shoduje i Rejzek (2001, s. 702), ten ale uvádí pouze slova teď a nyní.

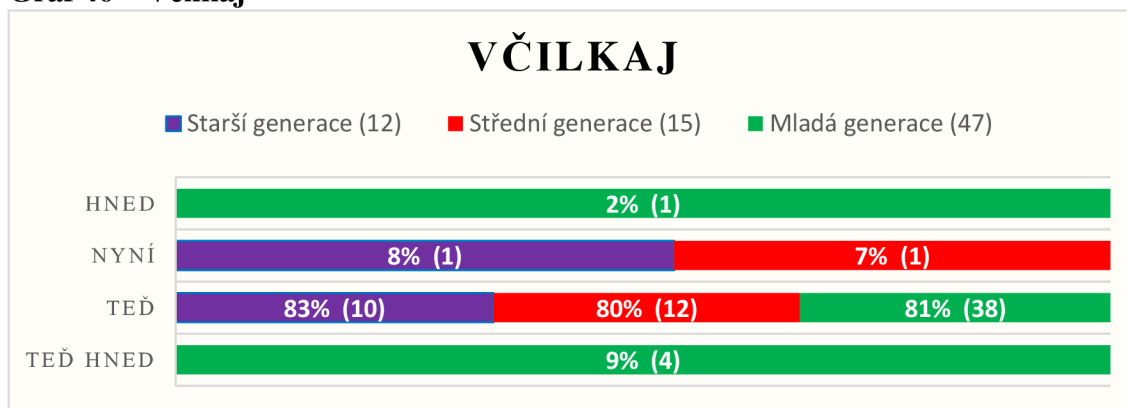
Ve slovenštině existuje slovo *včul'* či *včuleky*, avšak ve stejném významu jako *včil'*, tedy sl. *teraz*, *hned'*, *ihned'*, *okamžite* (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.).

Respondenti se na významu nářečního výrazu shodli. Pouze 2 respondenti střed. generace a 4 respondenti mladé generace nenapsali žádnou responsi. Ve čtyřech případech mladé generace jsem zaznamenala také ustálené slovní spojení teď hned.

Analýza adverbia *hned* a dvojic adverbii *teď hned* je však problematičtější. Ukázalo se, že se tato adverbia v promluvách uživatelů jazyka objevují v různých časových pásmech s jistou nuancí významu. Podle slovníkové definice by adverbium *hned* mělo být výrazem „zdůrazňující představu aktuálního bodu promluvy“, nicméně z korpusových materiálů bylo doloženo, že se slovo *hned* vyskytuje jak u sloves vidu dokonavého v minulém čase („*Ani nečekal, co chci, a hned se napil.*“), tak i u sloves ve způsobu oznamovacím, čase budoucím („*přijdu hned*“, „*hned to bude*“) a ve způsobu rozkazovacím („*Až se vrátíš, hned zavolej.*“). (Höflerová, 2009)

U spojení adverbii *teď hned*, ale i současně se záměnou obou složek, a to *hned teď*, dochází Höflerová (Ibid.) k závěru, že „obě adverbia není nutno posuzovat jako syntagma, ale jako jeden – časově zpřesňující – lexém se značnou schopností vyjadřovat zdvojením významů postoj mluvčího ke komunikovanému obsahu.“

Graf 46 – Včilkaj

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.2 *Tot'kaj*

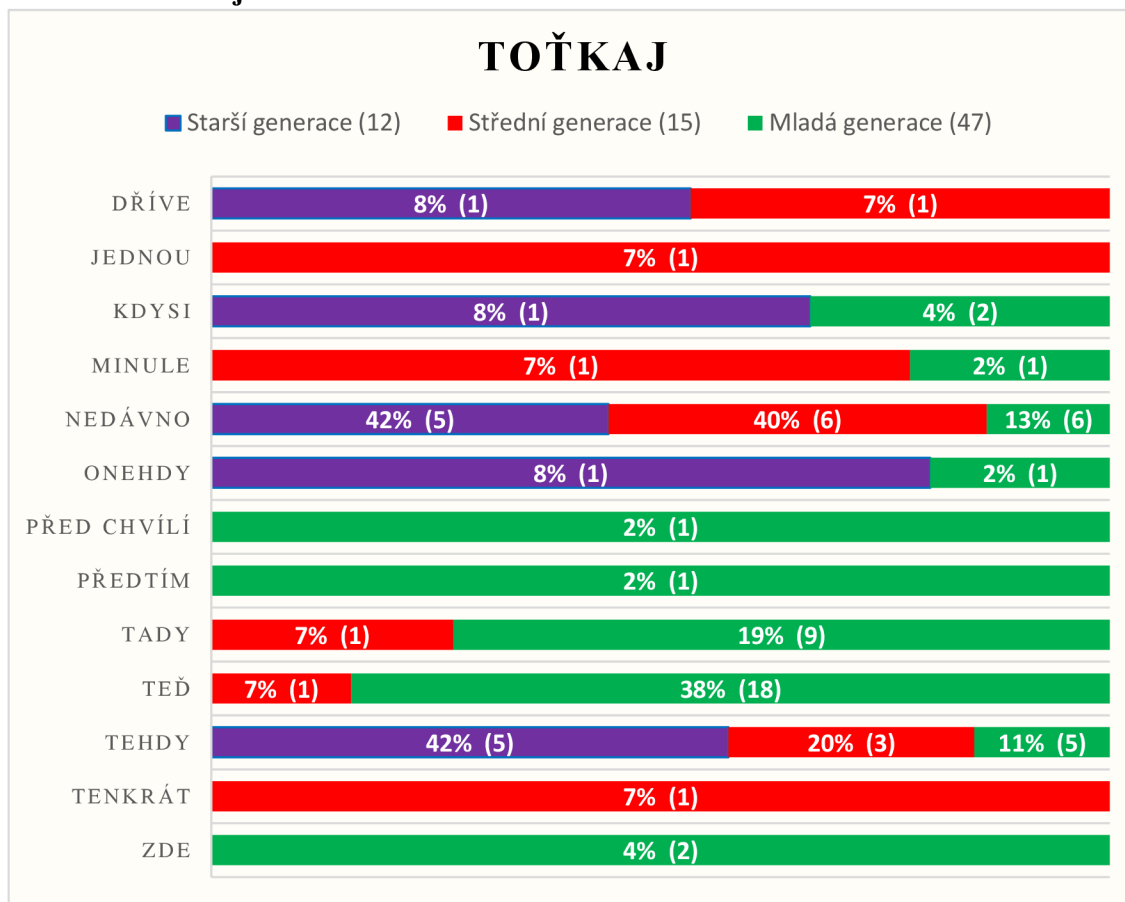
Podle Bartoše (1906, s. 447) je základním tvarem *tot'*, který má celkem tři významy. Prvním významem je označení místní, tzn. chceme-li ukázat na nějaký předmět, ale pouze v naší blízkosti. Mluvíme tedy o lexémech *tu* a *zde* (nikoliv *tam* – viz [Hen 8.6.2.19](#)). Druhým významem je označení časové, tj. *nedávno*. Posledním významem tohoto nářečního výrazu je buď částice *ovšem*, nebo citoslovce přisvědčování *tot'*, zejména v dialogu („*Jste ženat? Tot' že jsem.*“). Varianta *tot'kaj* je poté významově identická jako základní tvar *tot'*. Původ, resp. místo výskytu, obou výrazů Bartoš neuvádí.

Rejzek (2001, s. 667) řadí výraz *tot'* k částici *totiž*, u které uvádí pouze významy *hle*, *totiž* a *ovšem*, tzn. že ve srovnání s Bartošem se shoduje pouze v jednom významu. Partikule *tot'* je definována i ve Slovníku slovenského jazyka (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV, b. r.), ve kterém se uvedené významy shodují s významy v Dialektologickém slovníku (Bartoš 1906).

Respondenti se na významu nářečního výrazu téměř shodli. Starší generace užívá *tot'kaj* ve významu *nedávno*. Střední a mladá generace tento výraz užívá jak ve významu místním, tak i časovém, ale zároveň tyto generace uvedli, že *tot'kaj* může znamenat i *teď*. Je patrné, že téměř všechna slova znázorněná v grafu mají charakter synonym (*nedávno* – *onehdy* – *předtím* – *kdysi* – *dříve* – *tehdy*).

Jeden respondent střed. generace a dva respondenti mladé generace k tomuto dialektismu nevedli žádnou responsi.

Graf 47 – Toťkaj

(Zdroj: vlastní zpracování)

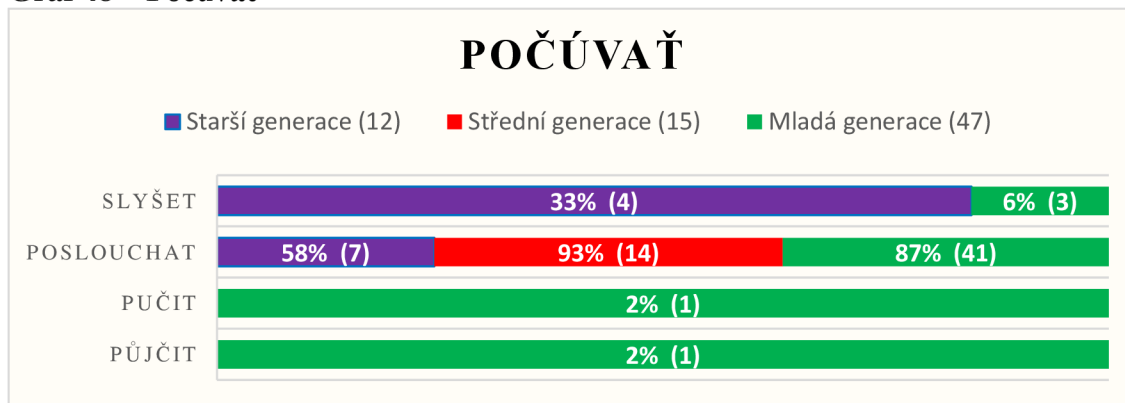
6.6.2.3 *Počúvať*

Bartoš (1906, s. 301) k tomuto verbu zmiňuje pouze jeden význam, a to slyšeti. Jelikož *počúvať* je výhradně slovem slovenským, je zřejmé, že ve Slovníku slovenského jazyka (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.) bude dohledatelných a vysvětlených více významů. SSJ uvádí významy jako vnímat sluchem, tj. poslouchat i naslouchat, být poslušný, tj. poslouchat, ale také reagovat a všimnout si něčeho, tj. slyšet (např. na jméno).

Odpovědi respondentů se shodovali, a to jak u mladé, střední, tak starší generace. Ve dvou případech mladé generace jsem zaznamenala variantu *pučiť* a *pújčit*. To jednak značí, že tyto respondenti slovo *počúvať* buď neznají, nebo ho znají a jedná se o tak „zažité“ slovo, že si nedokázali vzpomenout na spisovné slovo, a jednak mohlo dojít k záměně s velmi podobným dialektismem, a to *poštát* či *poščat* (viz [Půjčit \(ČJA, sv. 2, s. 392\)](#)). Nářeční výraz *pučiť* je charakteristický zejména pro oblast Čech, ale i oblast západní a střední Moravy.

Jeden respondent mladé generace a jeden respondent střed. generace k tomuto dialektismu neuvedli žádnou responsi.

Graf 48 – Počúvat'

(Zdroj: vlastní zpracování)

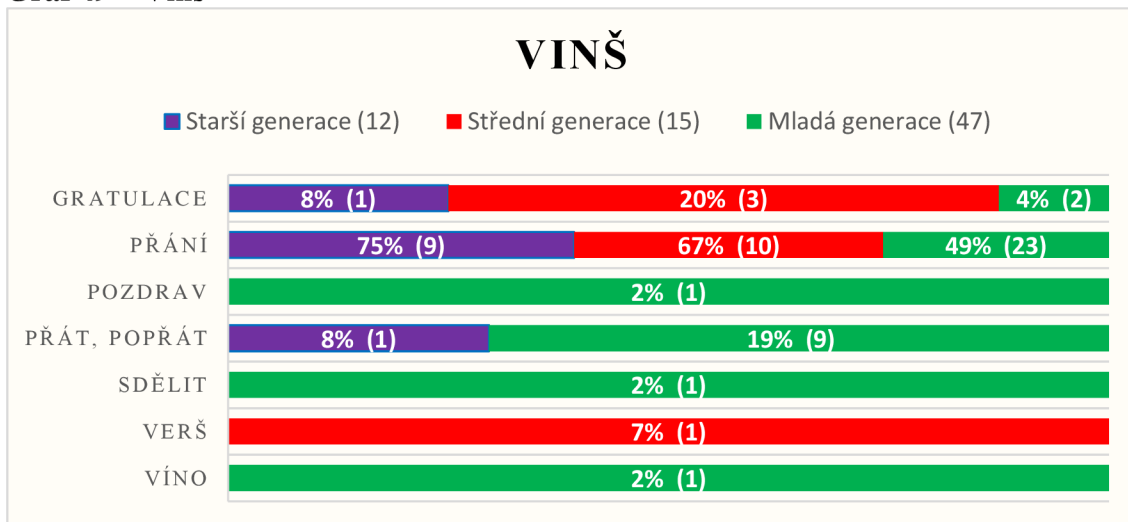
6.6.2.4 *Vinš*

Vinš je substantivem odvozeným od verba *vinšovat*. *Vinšovat* je slovo převzaté z německého jazyka (*wünschen*), které je považováno za slovo obecně-české, ale zastaralé (Rejzek 2001, s. 712), nicméně je součástí mluvy zejména st. a střed. generace, jelikož těmto generacím nedělalo problém do 2. části dotazníku napsat český ekvivalent. Podle Rejzka (Ibid.) *vinšovat* znamená přát, Bartoš (1906, s. 483) pouze uvádí starší variantu téhož slova, a sice přáti. Podle SSJ (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.) *vinš* znamená také blahopřání nebo gratulace.

Response respondentů se shodovaly především u st. a střed. generace. Jeden respondent střed. generace se ovšem domníval, že *vinš* je ve spisovném jazyce verš. Jeden respondent st. generace a devět respondentů mladé generace napsali místo substantiva verbum, a to přát nebo popřát. Také jsem zaznamenala synonymum pozdrav, a to u jednoho respondenta mladé generace. Response víno a sdělit poté nepatří ke zcela korektním.

Deset respondentů mladé generace a jeden respondent střed. generace k tomuto dialektismu neuvedli žádnou responsi.

Graf 49 – Vinš

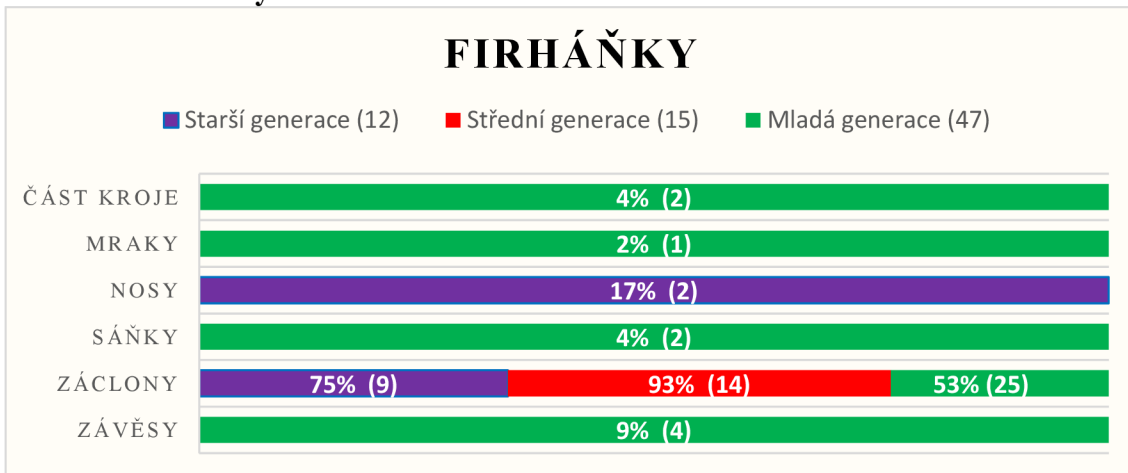
(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.5 *Firháňky*

Význam nebo původ slova *firháňky* Dialektologický slovník moravský (Bartoš 1906), Český etymologický slovník (Rejzek 2001) ani SSJ (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV, b. r.) nedokládá. Tento výraz nebyl ani předmětem zkoumání Českého jazykového atlasu. Můžeme ho však najít pod heslem *firhaněk* ve slovníku cizích slov (Slovník cizích slov, © 2005-2020), který uvádí pouze jeden význam, a to záclonka na okně.

Respondenti se na významu shodli. Zaznamenala jsem rovněž response sáňky, nosy, mraky, ale také slovní spojení součást kroje. Tyto response jsou však v rozporu s významem zjišťovaného dialektismu. Celkem 14 respondentů mladé generace a 1 respondent střed. generace k tomuto dialektismu nevedli žádnou responsi.

Graf 50 – Firháňky

(Zdroj: vlastní zpracování)

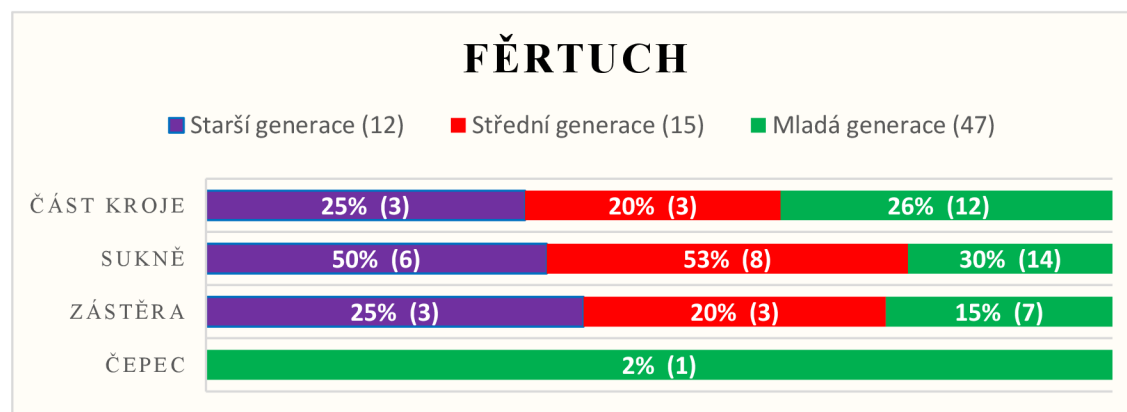
6.6.2.6 *Fěrtuch*

Fěrtuch je hláskoslovnou variantou lexému *fěrtuch*, kterou uvádí Bartoš (1906, s. 76). Současně s tímto výrazem uvádí také deminutivum *fěrtušek*. V obou případech se jedná o zástěru.

Fěrtuch je původně ze slova *vortuoch*, tj. středohornoněmecký dialekt, kdy předpona *vor-* představovala dnešní českou předponu *před-*, a *-tuoch* znamenalo *sukno*. Dnes je však *sukno* jen zastaralým tvarem, který byl vystřídán tvarem novým – *sukni* (Rejzek 2001, s. 169 a s. 614).

Nejčastěji uváděným výrazem byla sukně⁷, hojně se však objevovaly i response zástěra a část kroje. Výraz čepec je však v rozporu s významem zkoumaného dialektismu. Celkem 12 respondentů mladé generace a 1 respondent střed. generace se k tomuto slovu nevyjádřilo.

Graf 51 – Fěrtuch

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.7 *Strašoš*

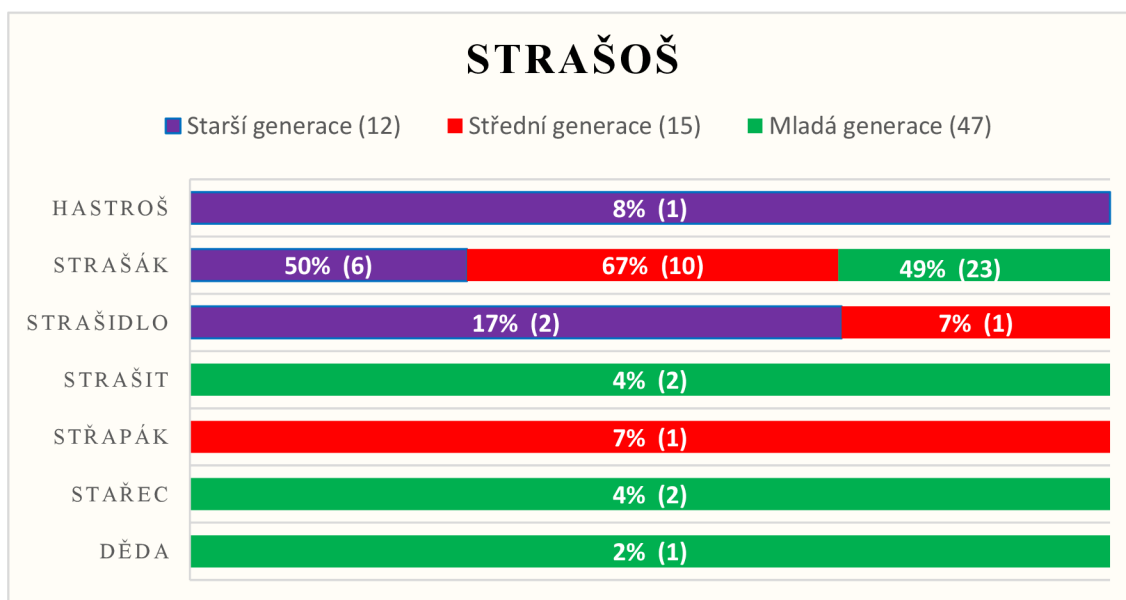
Strašoš je nářečním slovem, které sice Bartoš (1906, s. 403) neuvádí, ale uvádí substantivum *strašisko* a verbum *strašovat*. *Strašisko* znamená strašák na ptáky, *strašovat* je významem k českému strachovat i strašit. Podle SSJČ (Internetová jazyková příručka, © 2008–2020) i SSJ (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.) jsou strašák, strašidlo a hastroš synonymy.

⁷ Bylo by příliš troufalé označit *sukni* za neadekvátní odpověď, a to zejména v oblasti, ve které jsou krojované slavnosti stále živou tradicí, neboť *fěrtuch/fěrtuch* je označením pro zdobenou zástěru umístěnou na krojové sukni, jejíž stříh s krojovou sukni doslova splývá. Z tohoto důvodu jsem do přílohy A této bakalářské práce umístila celkem dva obrázky, na kterých je *fěrtuch/fěrtuch* zobrazen.

Respondenti st. a střed. generace se na významu shodli, ale u mladé generace jsem zaznamenala response jako stařec nebo děda. Může se zde jednat o velmi expresivní označení rodinného příslušníka, avšak tato skutečnost nebyla v rámci dotazníkového šetření dále prověřována. Slovo střapák je ojedinělým označením. Může odkazovat na věc, jež je střapatá a otrhaná, nebo se může jednat o slovenskou variantu strapáka, jehož významem je spíše nepěkný člověk (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.).

Celkem 3 respondenti st. generace, 3 respondenti střed. generace a 19 respondentů mladé generace se k tomuto slovu nevyjádřilo.

Graf 52 – Strašoš

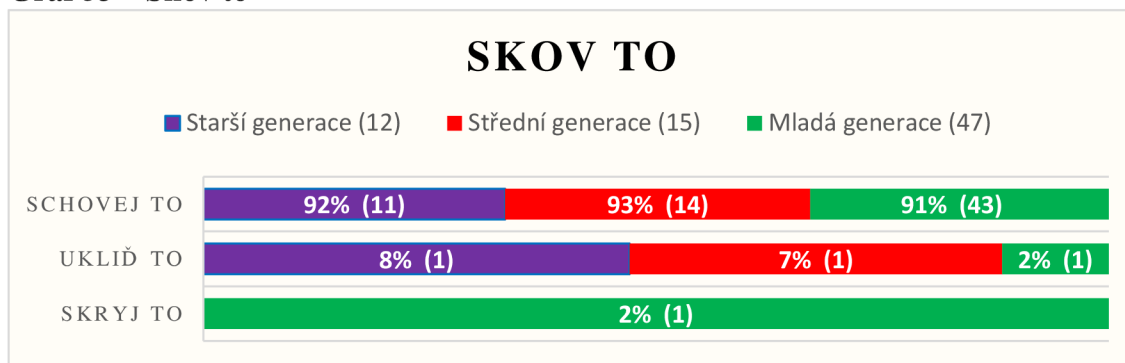
(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.8 *Skov to*

Skov to je verbum ve způsobu rozkazovacím, *skovat to* je infinitivem. Bartoš (1906, s. 376) zaznamenal variantu *schovat'*, shodnou se slovenským jazykem, ve třech významech, a sice zachovat či uhospodářit (peníze), pochovat (při úmrtí) a ukrýt. Podle SSČ (Kroupová 2005, s. 385) *schovat* znamená umístit něco na náležité místo, umístit něco na bezpečné místo k uschování a umístit něco na skryté místo. Z toho vyplývá, že lexémy uklidit, schovat, uschovat a skrýt jsou adekvátní.

Respondenti se na významu nářečního výrazu zcela shodli. Jeden respondent střed. generace a jeden respondent mladé generace se k tomuto výrazu nevyjádřil.

Graf 53 – Skov to

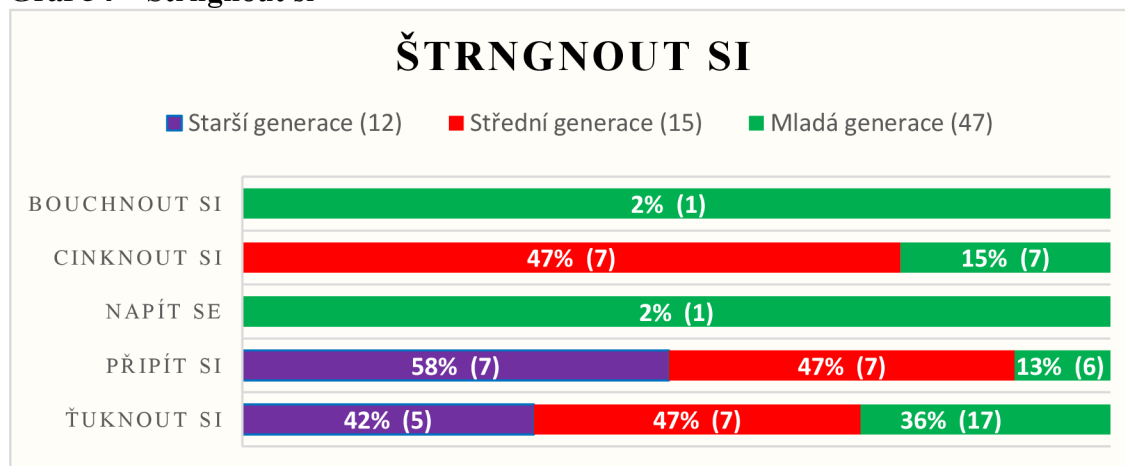
(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.9 *Štrngnout si*

Tento lexém Bartoš (1906) ve svém slovníku nezaznamenal, ale velmi podrobný výklad tohoto slova lze dohledat v SSJ (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.), neboť slovo *štrngnout si* bylo pravděpodobně přejato ze slovenštiny, a sice z původního slova *štrngnúť/štrngnúť si* (vid dok.), popř. *štrngat'* (vid nedok.). *Štrngat'* znamená „vydávat' po náraze al. údere zvonivý kovový al. sklený zvuk“, „spôsobovať zvonivý kovový al. sklený zvuk“ nebo také „pri prípitku sa dotýkať pohármí; pripíjať si“. Verba *tuknúť si* a *přituknúť si* jsou poté hovorovými synonymními tvary slovenského jazyka.

Všichni respondenti se na významu nářečního výrazu shodli. Pouze 1 respondent střed. generace a 15 respondentů mladé generace se k tomuto slovu nevyjádřilo.

Graf 54 – Štrngnout si

(Zdroj: vlastní zpracování)

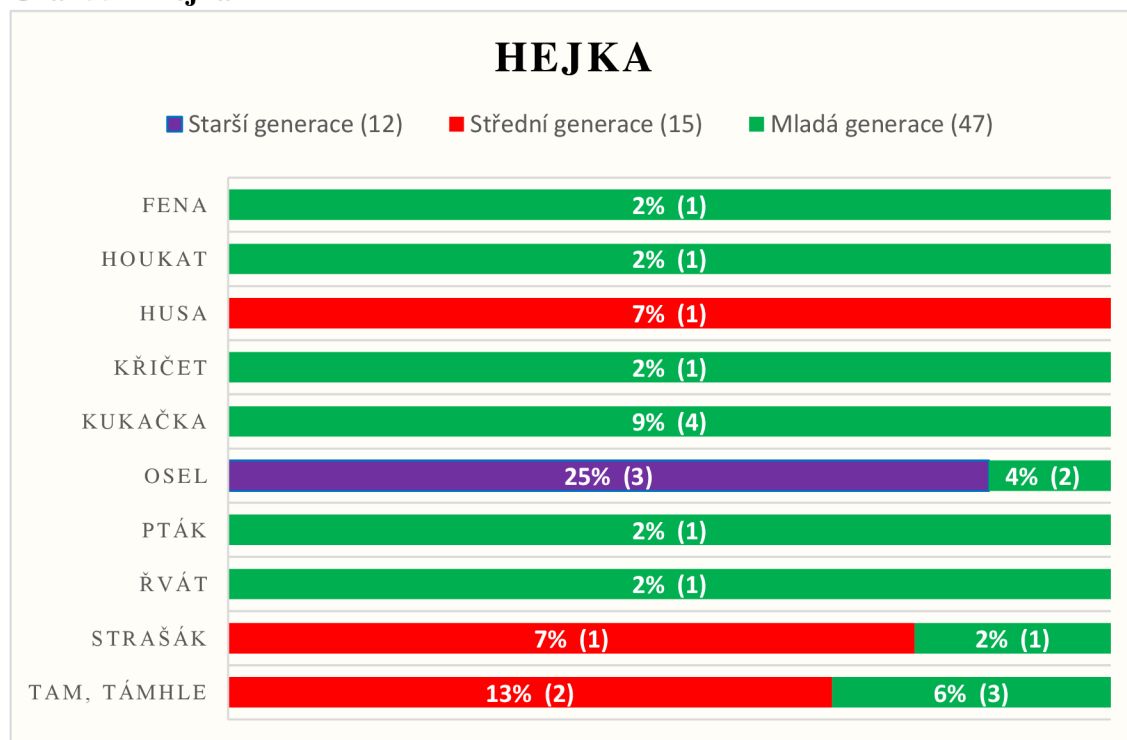
6.6.2.10 Hejka

Lexém *hejka* jsem v této podobě nezaznamenala v žádné literatuře, která mi je při tomto výzkumu oporou. Bartoš (1906, s. 92) zaznamenal dvě podobné varianty ve srovnání se zkoumaným lexémem, a to *hejkal* (maskul.) a *hek*, přičemž *hejkal* znamená lesní strašidlo a *hek* je citoslovcem hekání. Rejzek (2001, s. 197) pracuje se slovníkovým heslem *hejkat* (popř. *hejkání*, *hejkal a zahejkat*) a *hýkat* (popř. *hýkání*). SSČ (Kroupová 2005, s. 105) definuje *hýkat* jako „vydávání táhlého zvuku znějící jako hý“ a za příklad uvádí osla. V divadelních představeních (např. IDS nebo Chůvičky) je tento výraz užíván ve smyslu tam („*Skočím si hejka do obchodu.*“).

Respondenti st. generace ve třech případech uvedli, že se jedná o osla. V jednom případě u střed. generace jsem zaznamenala výraz husa. Ve dvou případech u střed. generace a ve třech případech u mladé generace jsem zaznamenala také výraz támhle (srov. Bartoš 1906, s. 93 – nářeční výraz *henkaj*, tj. *tam*, *dávno*). Ve 4 případech mladé generace jsem zaznamenala výraz kukačka.

Celkem 9 respondentů st. generace, 11 respondentů střed. generace a 32 respondentů mladé generace se k tomuto nářečnímu výrazu nevyjádřilo.

Graf 55 – Hejka

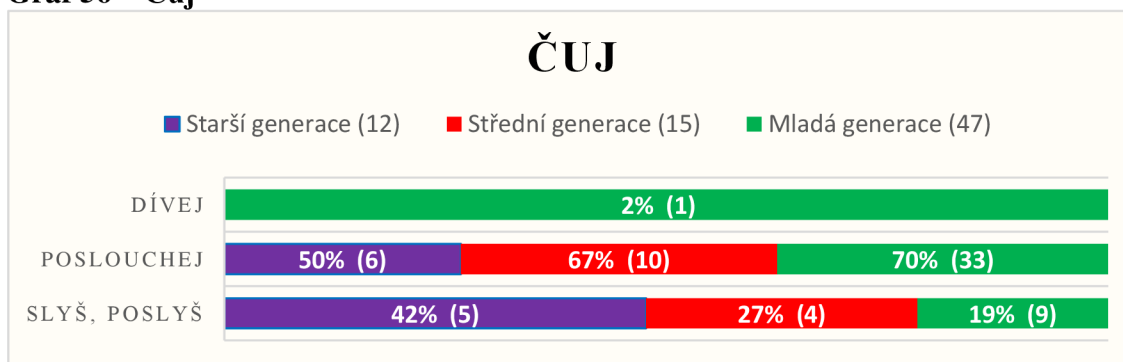
(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.11 Čuj

Čuj je verbum vyčásované ve 2. os. singuláru rozkazovacího způsobu. Základním infinitivním tvarem tohoto verba může být jak slovenská varianta *čut'*, tak počeštěná *čut*. Bartoš (1906, s. 52–53) se ztotožňuje s variantou *čut* a k tomuto verbu uvádí tři významy, a to slyšeti, cítiti a cítiti se vinen. SSSJ (Buzássyová 2006, s. 543) samozřejmě pracuje pouze se slovníkovým heslem *čut'* a k tomuto verbu uvádí jen dva významy, a to vnímat sluchem a vnímat čichem. Podobný význam nese i verbum poslouchat, avšak nářečním výrazem je v této variantě *počúvat'*, nikoliv *čut/čut'* – viz [Počúvat'](#).

Respondenti se ztotožňují spíše s významem poslouchat. Pouze 4 respondenti mladé generace a 1 respondent střed. generace se k tomuto slovu nevyjádřili.

Graf 56 – Čuj

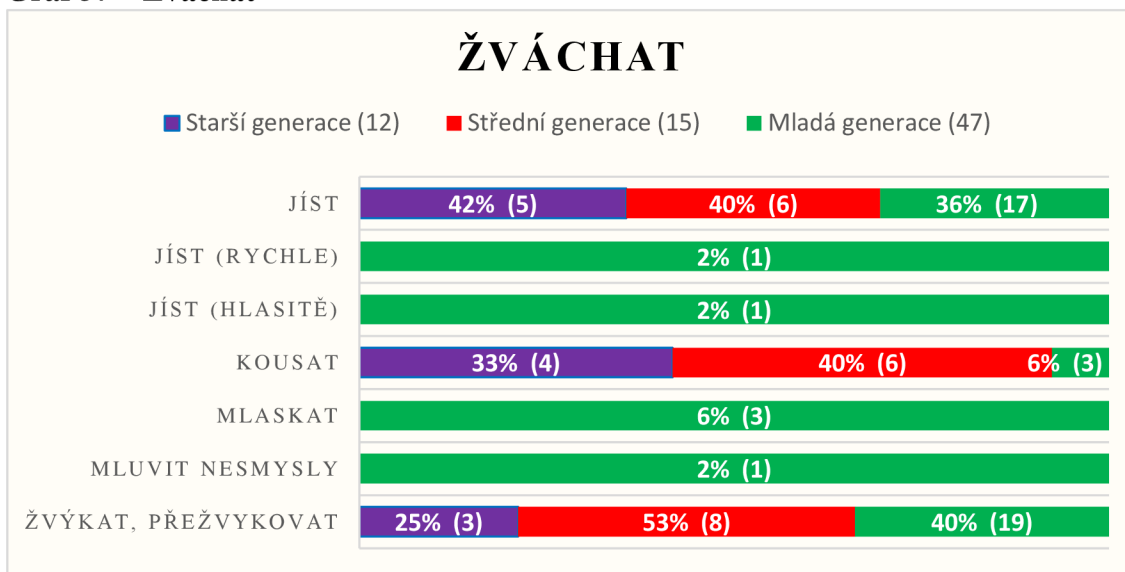
(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.12 Žváchat

Žváchat znamená buď žvýkat (hlavě u starých lidí mající problémy se zuby), nebo tlachat. Toto verbum Bartoš (1906, s. 563) zaznamenal jen v souvislosti s lidskou činností. Synonymem ke slovu žvýkat je slovo kousat. Přežvykovat je poté k verbu žvýkat slovem příbuzným. Mlaskat či jíst jídlo hlasitě může sice patřit k vedlejším činnostem žvýkání, nicméně tento význam, který uvádí např. Bartoš, není zcela korektní. To samé platí i pro verbum jíst, které není ani synonymem, ani slovem příbuzným. Je patrné, že informátoři reagovali na základě asociace, a i přes nekorektnost významů jsou uvedená slova svým způsobem přijatelná.

U 1 respondenta mladé generace se objevilo spojení mluvit nesmysly, které je podle Bartoše korektní. Pouze 1 respondent mladé generace a 1 respondent střed. generace ke zkoumanému dialektismu nevedli žádnou responsi.

Graf 57 – Žváchat

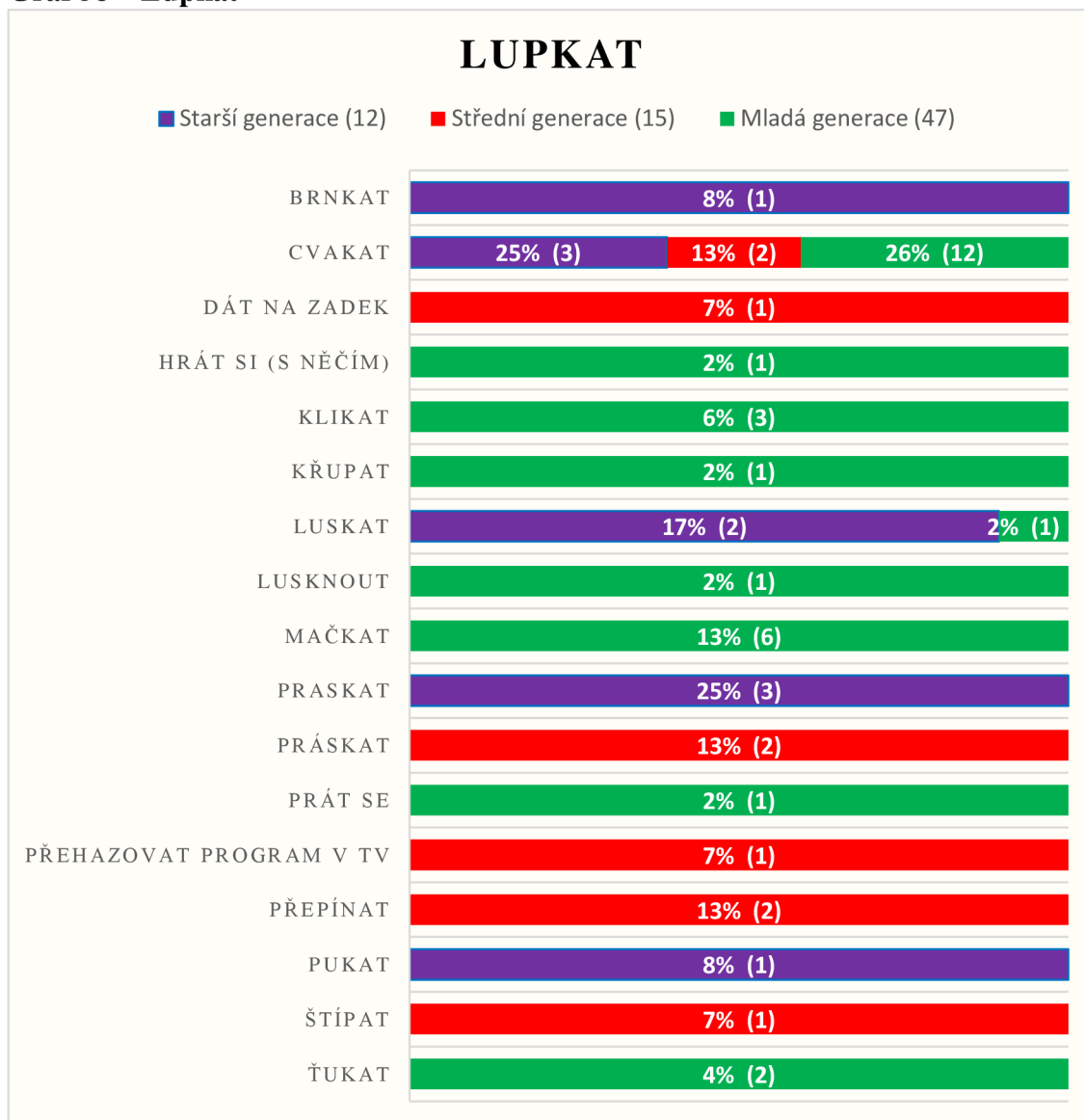
(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.13 *Lupkat*

Bartoš (1906, s. 188) ve slovníku zaznamenal pouze variantu *lupat*, a to ve významu *luskat prsty*. *Lupkat* je patrně dalším slovem převzaté ze slovenštiny, neboť slovenskou variantou je *lupkat'*, a to ve významu *pukat*, *pleskat*, ale i někoho *slabě udeřit* nebo *někoho bít* a způsobit u toho tupé zvuky (Buzássyová 2011, s. 1039). Synonymy ke slovu *lupat* je kromě *pukat* také *praskat* a *rupat*. *Lupkat* je významově blízké k nářečnímu výrazu *lupnout* – viz [Lupnout](#). Za konotativní význam může tedy být považováno např. *klikat*, *cvakat*, *ťukat*, *křupnout*, ale i *přepínat ovladačem programy v TV* (cvaknutí tlačítka ovladače).

Nejvíce respondentů se ztotožnilo se slovem *cvakat*, ale i *praskat*, *luskat* apod. Zaznamenala jsem také response *brnkat*, *štípat*, *mačkat*, a *hrát si s něčím*, která jsou však v rozporu s významem zkoumaného dialektismu. Zajímavým verbem je poté *prát se*, které je s ohledem na význam *bít* slovenského slova *lupkat'* relativně přijatelným. K tomuto nářečnímu výrazu se nevyjádřilo celkem 20 respondentů mladé generace, 6 respondentů střed. generace a 2 respondenti st. generace.

Graf 58 – Lupkat

(Zdroj: vlastní zpracování)

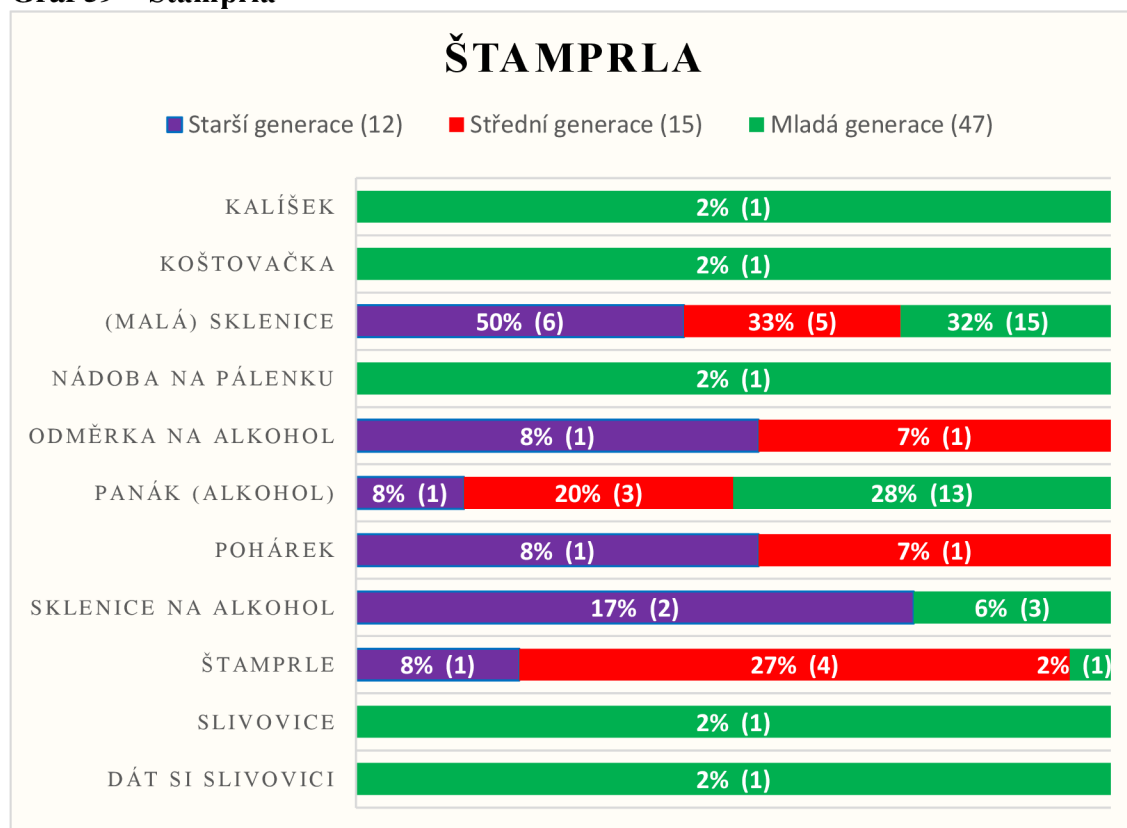
6.6.2.14 Štampřla

Štampřla je slovo, které Bartoš (1906) nezaznamenal, ale Rejzek (2001, s. 641) pracuje se slovníkovým heslem *štampřle*, tj. sklenička, popř. sklenička na alkohol, nebo panák (alkoholu). KSSJ (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.) zaznamenal slovo *štampřlik* i *štampřerlik* se stejným významem jako výraz *štampřla*.

Respondenti se na významu slova *štampřla* shodli. Zaznamenala jsem také response pohárek, kalíšek či koštovačka, jež je označením pro konkrétní typ sklenice, ze kterého se alkohol degustuje. Do koštovačky se však může nalévat jak pálenka, tak víno. V jednom případě u mladé generace jsem zaznamenala i slovo slivovice, zde se ale jedná přímo o druh alkoholu, který se do štampřle nalévá. Také jsem zaznamenala

variantu v podobě popisu, a sice z toho se pije slivovice, která však nebyla do grafu zanesena. Je ale patrné, že i přestože si respondent na spisovný výraz nevzpomněl, věděl, k čemu se *štamprla* používá. K tomuto nářečnímu výrazu se nevyjádřil 1 respondent střed. generace a 7 respondentů mladé generace.

Graf 59 – Štamprla

(Zdroj: vlastní zpracování)

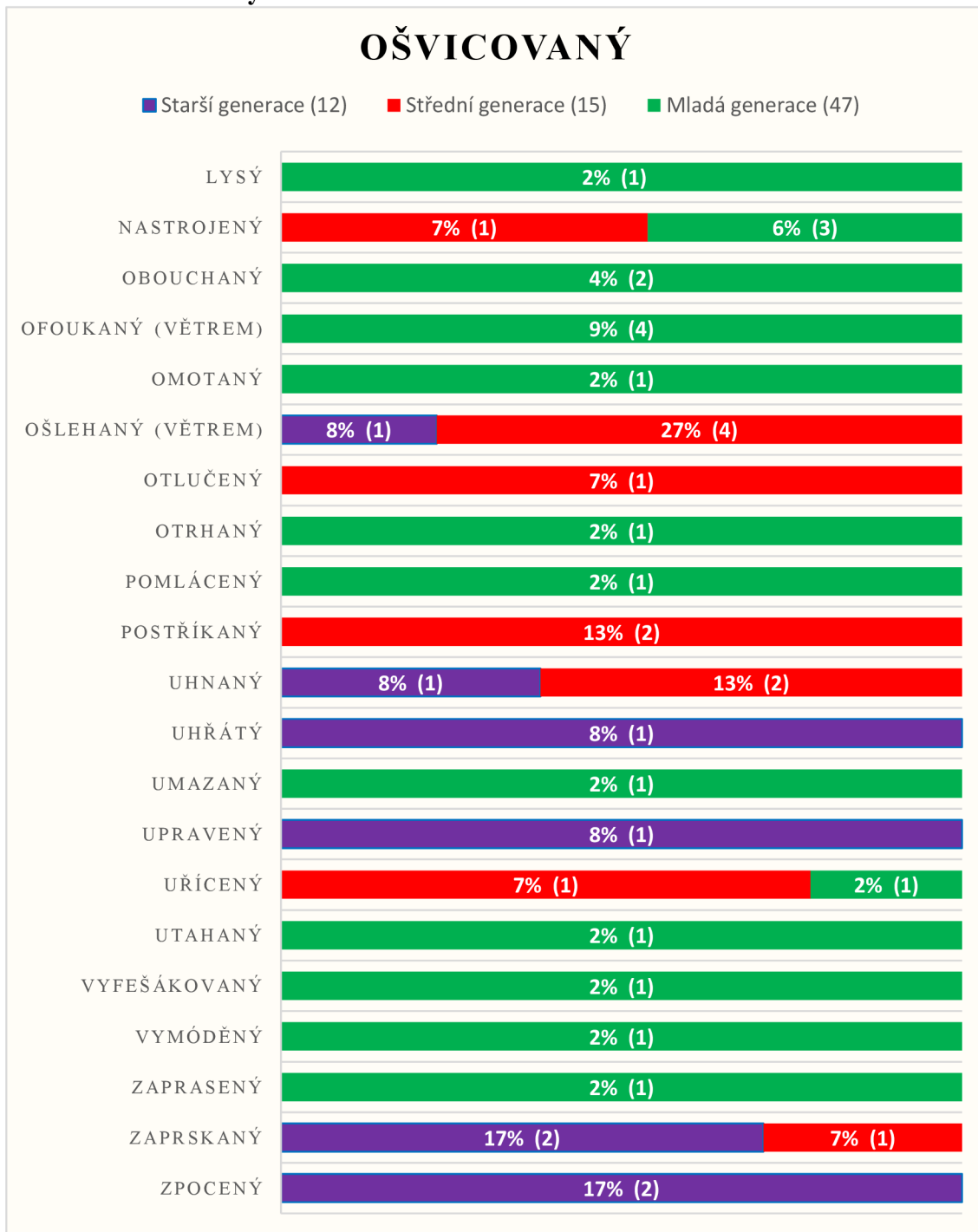
6.6.2.15 *Ošvicovaný*

Nářeční výraz *ošvicovaný* jsem v této podobě nezaznamenala v žádné literatuře, která mi je při tomto výzkumu oporou. Bartoš (1906, s. 271 a s. 437) zaznamenal tři podobné výrazy, a to *švicat*, *ošvácat* a *ošvářit*. *Švicat*, ale také *švácat*, znamená buď šlehat, nebo šlehat někoho. *Ošvácat* znamená „ledajak ostříhati“ a *ošvářit* existuje ve významu někoho očistit nebo přistojit (prát někomu oblečení).

Z uvedených údajů v grafu je patrné, že tento nářeční výraz bude mít pravděpodobně více významů. Nejvíce respondentů se ztotožňuje s významem ošlehaný nebo ofoukaný větrem, ale i uhnaný, zpocený, zaprskaný i nastrojený.

K nářečnímu výrazu se nevyjádřili 2 respondenti st. generace, 3 respondenti střed. generace a 27 respondentů mladé generace.

Graf 60 – Ošvicovaný

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.16 *Překotit sa*

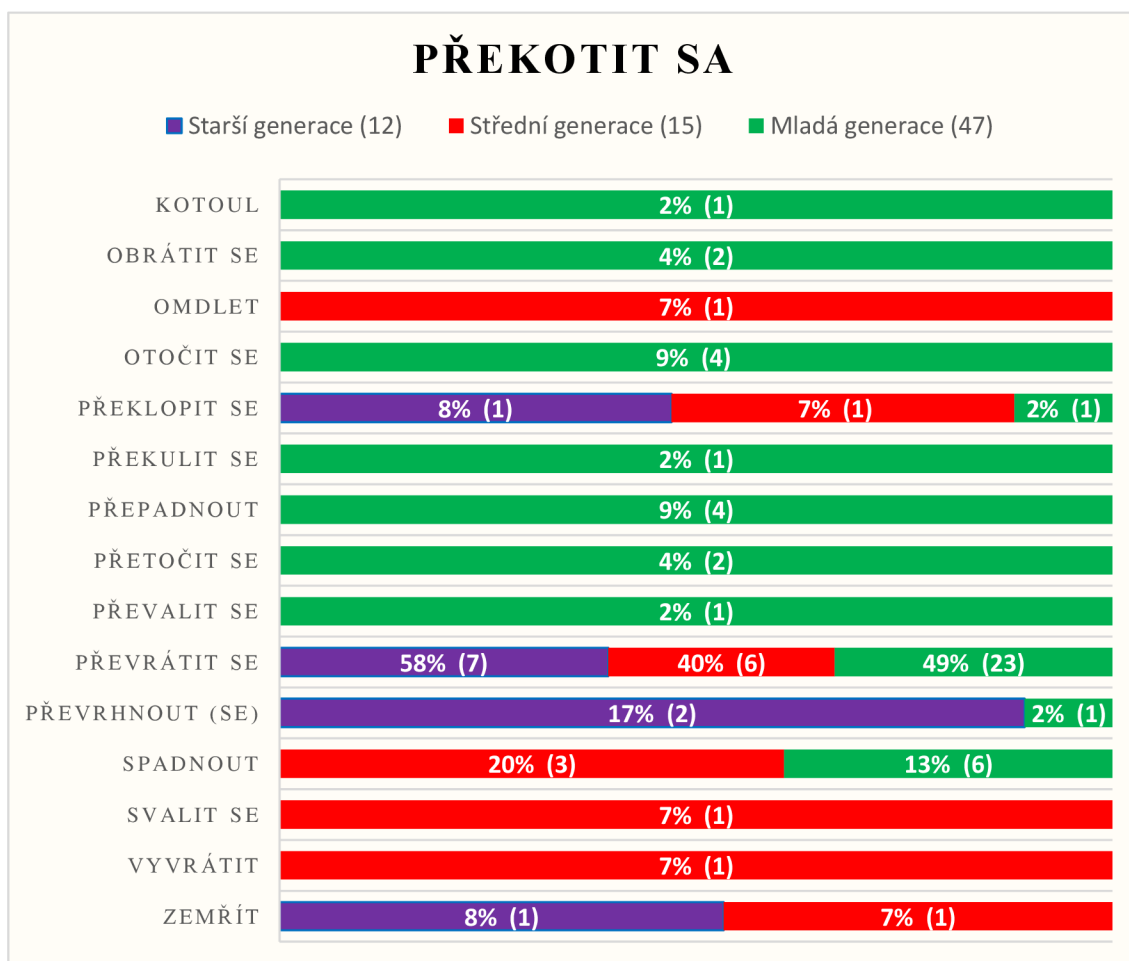
Bartoš (1906, s. 330) pracuje s nářečním výrazem *překohátit'* neboli převrátit např. stůl. Výraz *překotit sa* však ve slovníku uveden není. Rejzek (2001, s. 305–306) pracuje se slovníkovým heslem *překotit*. K tomuto heslu uvádí několik možných významů, většina z nich však původem pochází z jiného jazyka. Výraz *překotit* může jednak

pocházet ze stč. slova **kotiti* „kácet“, ale také z irského *caithid* „vrhá, metá“ a řeckého *katá* „dolů“. Uvedené varianty mají pravděpodobně svůj původ v indoevropském prajazyku a společným znakem je v tomto případě předpona *kat-*, která ale ovšem není doložená a je zrekonstruovaná pomocí historicko-srovnávací metody. Tato předpona může nést význam jednak „pohybovat se rychle směrem dolů“, ale také „vrhat“. K další komparaci slov poté Rejzek odkazuje na slova *kácet*, *kotoul* a *kutálet*. Tuto informaci uvádím zejména proto, že slova *kotoul* a *překulit se* se objevili v dotazníkovém šetření.

Nejblíže zkoumanému nářečnímu výrazu je slovo pocházející ze slovenštiny, a sice *prekotit' sa*, neboli *převrhnout* či *převrátit*. Synonymem poté může být *převalit*, *obrátit*, ale i *překlopit* a *převrátit*. (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV, b. r.)

Respondenti se na významu nářečního výrazu shodli. Zaznamenala jsem také slovo *zemřít*, které je však v rozporu s uvedenými významy. K tomuto nářečnímu výrazu se nevyjádřili 3 respondenti mladé generace a 1 respondent střed. generace.

Graf 61 – Překotit sa

(Zdroj: vlastní zpracování)

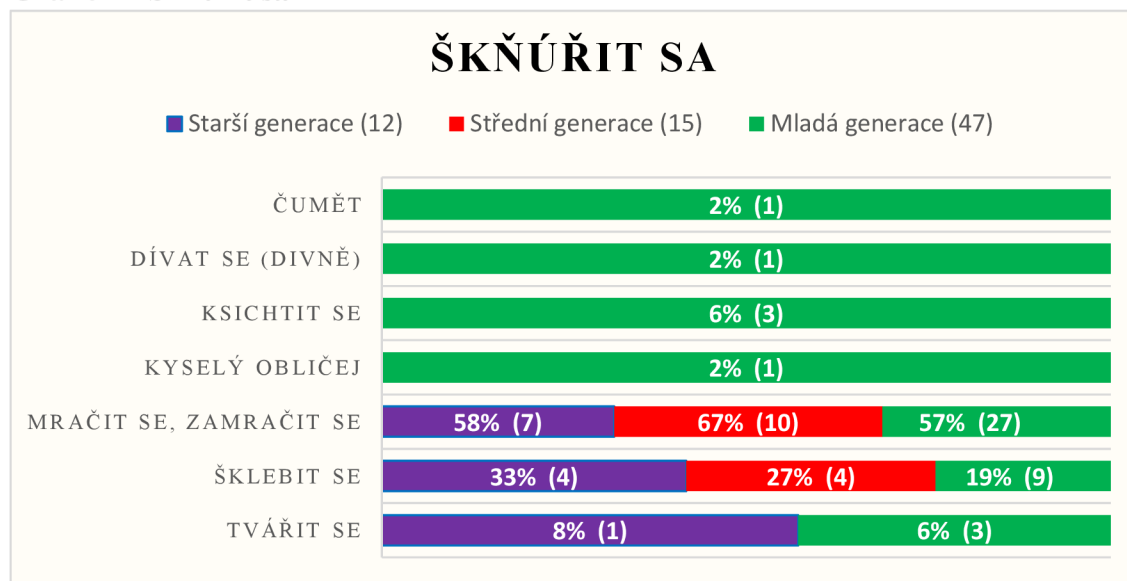
6.6.2.17 Škňúřit sa

Bartoš (1906, s. 424) zaznamenal nářeční variantu *škňúřit se* ve smyslu *ošklíbat se*. SSS (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r., srov. Internetová jazyková příručka, © 2008–2020) definuje *škňúřit sa* jako *mračit se*, a to ve významu jak zatažené oblohy, tak stažení tváře. Synonymy tohoto slova jsou zejména *vraštit se*, *škaredit se* a *kabonit se*. Dalším významem může být i *šklebit se*, a to jako expresivně zabarveného slovo pro velmi výrazný úsměv, ale i pro mrzutou a zlostně vypadající lidskou tvář.

V jednom případě mladé generace jsem zaznamenala expresivní slovo *čumět* (srov. *dívat se* – viz [Dívat se \(ČJA, sv. 1, s. 134\)](#)). Slovo *čumět* však není ke slovu *škňúřit sa* významově příliš blízké. Zaznamenala jsem také responsi, která se neshoduje se slovním druhem zkoumaného nářečního výrazu, a to *kyselý obličej*. Pouze 1 respondent střed. generace a 2 respondenti mladé generace se k tomuto nářečnímu výrazu nevyjádřili.

Verbum *škňúřit sa* je významově podobné verbu *čúřit sa* – viz [Čúřit sa](#).

Graf 62 – Škňúřit sa

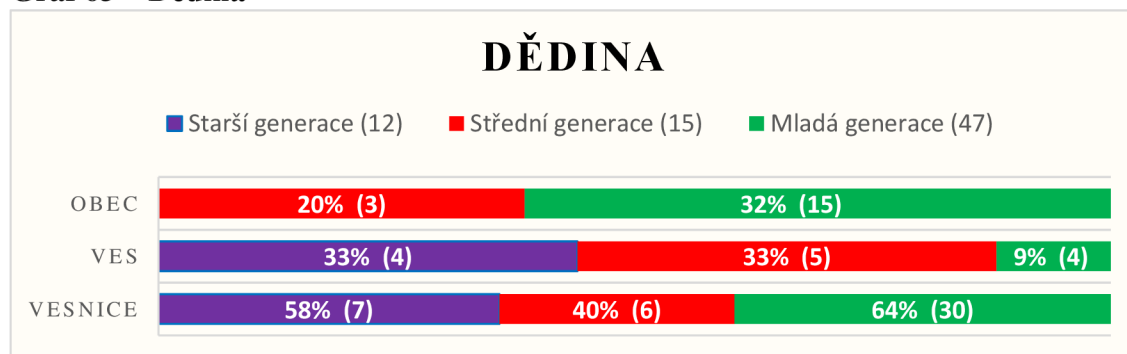
(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.18 Dědina

Výraz *dědina* podle Bartoše (1906, s. 55) znamená *ves*. Stejný význam uvádí i Slovník českých synonym (Pala 2000, s. 396). *Vesnice*, *obec*, *ves* a *dědina* jsou tedy slova ekvivalentní. Slovenština užívá výrazu *dedina* (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.).

Respondenti se na významu zcela shodli. Pouze 1 respondent střed. generace se k tomuto slovu nevyjádřil.

Graf 63 – Dědina

(Zdroj: vlastní zpracování)

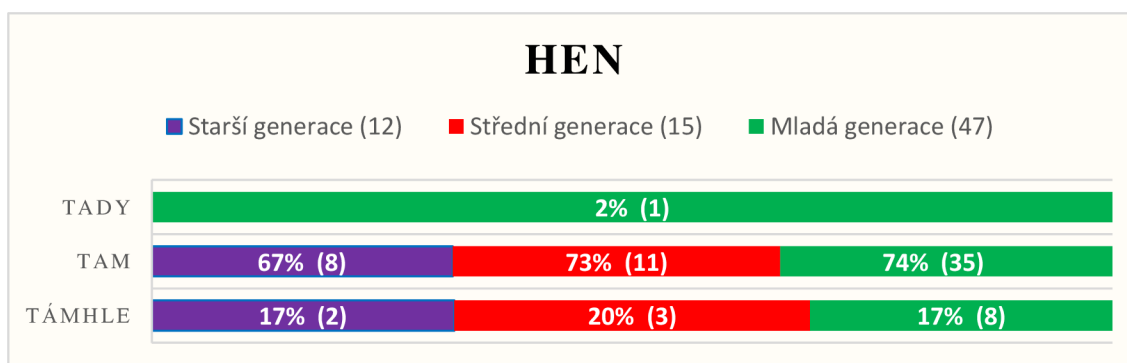
6.6.2.19 *Hen*

Bartoš (1906, s. 93) k tomuto výrazu zaznamenal celkem dva významy, a sice tam (zájmenné příslovce ukazovací), ukazujeme-li na nějaký předmět na místo vzdálené, a dávno (příslovce času), informujeme-li posluchače o nějakém ději, který probíhal v minulosti (srov. Internetová jazyková příručka, © 2008–2020).

Slovenským slovem je taktéž *hen* a SSJ k tomuto slovníkovému heslu uvádí stejný význam. (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.)

U 1 respondenta mladé generace jsem zaznamenala responsi ve formě popisu, a to ukázat na určité místo. Tato response není ale v grafu znázorněna. Zaznamenala jsem také výraz tady, jenž se ale s významem zkoumaného dialektismu neshoduje (srov. [Toťkaj](#)). K tomuto výrazu se nevyjádřil 1 respondent střed. generace a 3 respondenti mladé generace.

Graf 64 – Hen

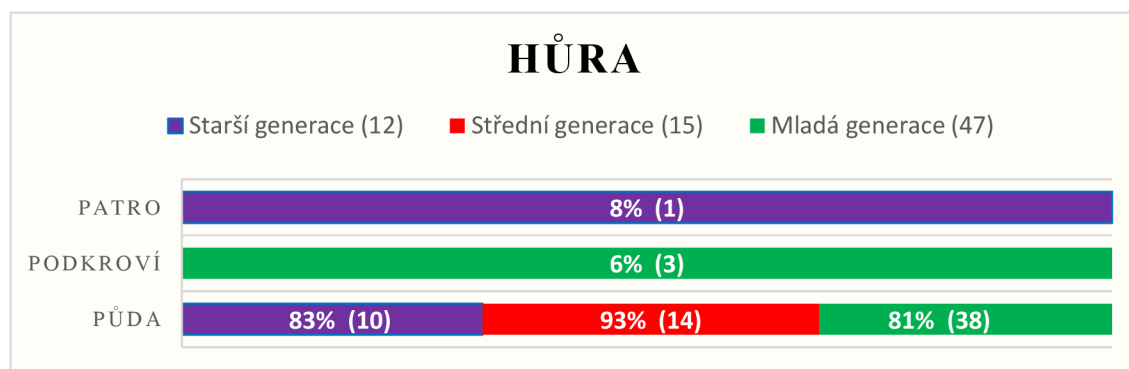
(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.20 *Hůra*

Podle Bartoše (1906, s. 111) se jedná o „*prostor nad stropem pod střechou*“. Jde tedy o půdní prostor neboli podkroví.

Respondenti se na významu shodli. U slova patro se jedná o ne zcela korektní označení. Celkem 5 respondentů mladé generace a 1 respondent střed. generace ke zkoumanému nářečnímu výrazu nevedli žádnou responsi.

Graf 65 – Hůra

(Zdroj: vlastní zpracování)

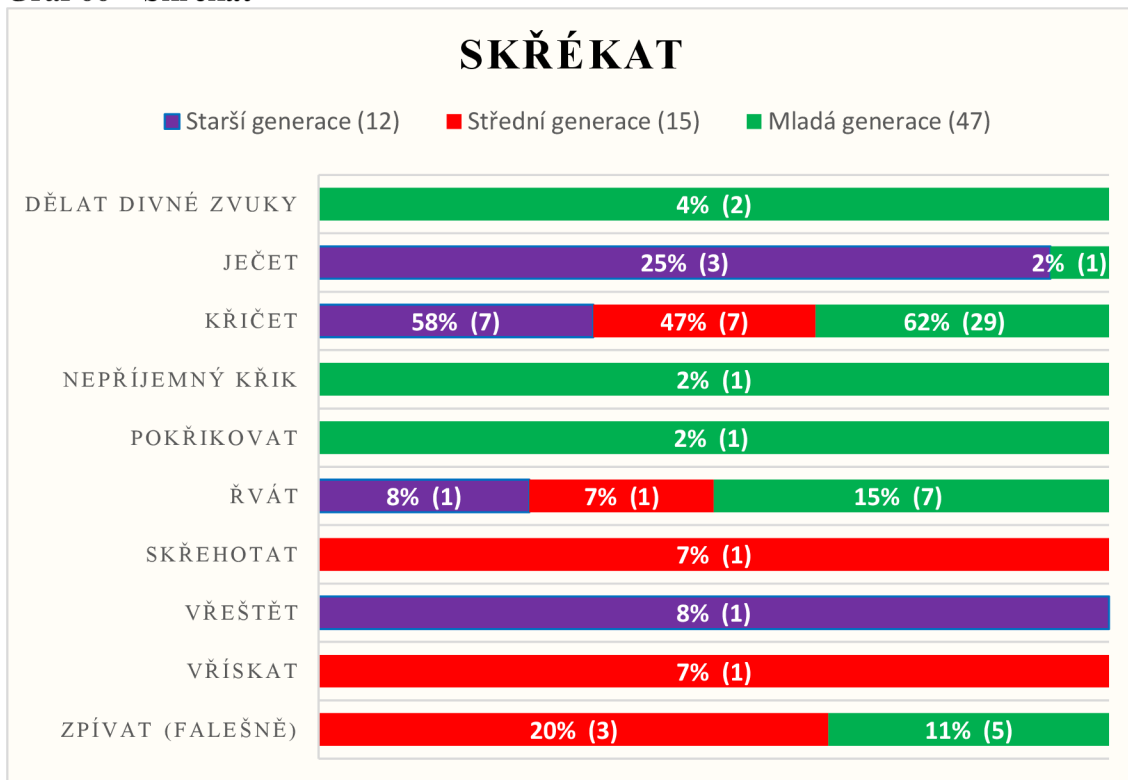
6.6.2.21 *Skřekat*

Tento nářeční výraz Bartoš (1906, s. 380) zaznamenal v hláskoslovné variantě *skřekat*, avšak k ní neuvádí žádný význam. Rejzek (2001, s. 578) pracuje se slovníkovými hesly skřek a skřehotat, kdy skřek definuje jako vřískání, skučení a skřípání a skřehotat jako skřípat (např. zuby), ale také chrochtat. Jedním ze slovenských synonym slova křičat je expresivní slovo *škriekat*, jenž KSSJ (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.) definuje jako „*vydávat ostré, prenikavé hrdelné zvuky (o zvieratách)*“ a „*penikavo kričať, hovoriť (o ľuďoch)*“.

Nejvíce respondentů se ztotožňuje s významem křičet, dále ječet a zpívat falešně. Slova křičet, ječet, řvát, vřeštět, vřískat, skřehotat, pokřikovat lze označit za synonyma. Zaznamenala jsem také i sousloví nepříjemný křik, dvojice slov ale neodpovídá slovnímu druhu zkoumaného nářečního výrazu. Zajímavou responsí je poté dělat divné zvuky, jedná se ale o vyjádření ve velmi širokém slova smyslu.

Celkem 4 respondenti mladé generace a 1 respondent střed. generace se k tomuto výrazu nevyjádřili.

Graf 66 – Skřékat

(Zdroj: vlastní zpracování)

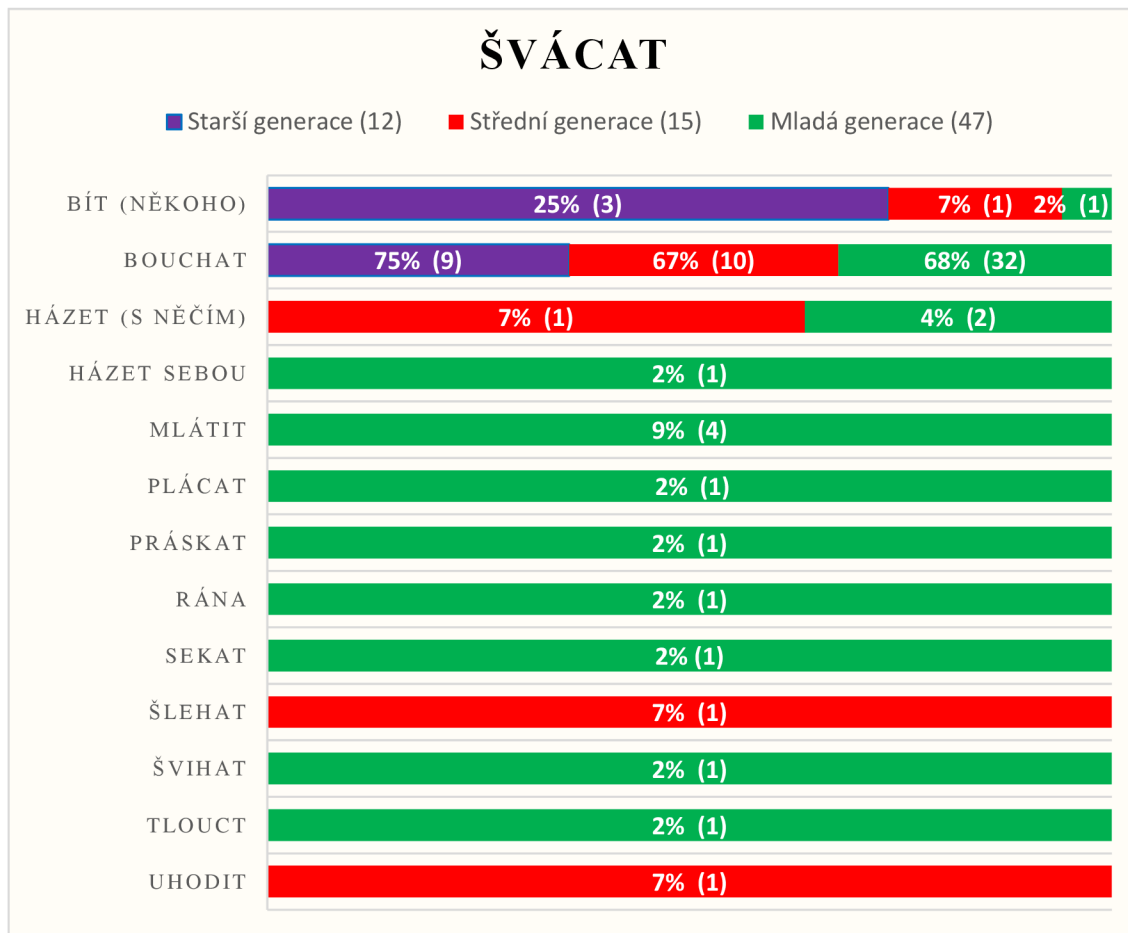
6.6.2.22 *Švácat*

Bartoš (1906, s. 436–437) zaznamenal slovo *švácat'* ještě ve dvou dalších variantách, a to *švacnít'* a *švacit*, ke kterým uvedl několik významů. *Švácat'* může znamenat jednak bít, udeřit či praštit, ale i házet hlavou a ukrojít velký kus (např. chleba) nebo nešikovně něco useknout.

KSSJ (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.) zaznamenává dvě podoby tohoto hovorového expresivního slovesa, a to ve vidu dokonavém *švacnít'*, a ve vidu nedokonavém *švácat'*, který je zároveň shodný s Bartošovým nářečním výrazem. Obě slovesa mají stejný význam, tedy švihnout, vrhnout, hodit, ale i udeřit a uhodit.

Respondenti se ztotožňují s významem bouchat a bít (někoho). Zaznamenala jsem také substantivum rána. Pouze 1 respondent střed. generace a 3 respondenti mladé generace se k tomuto výrazu nevyjádřili.

Graf 67 – Švácát

(Zdroj: vlastní zpracování)

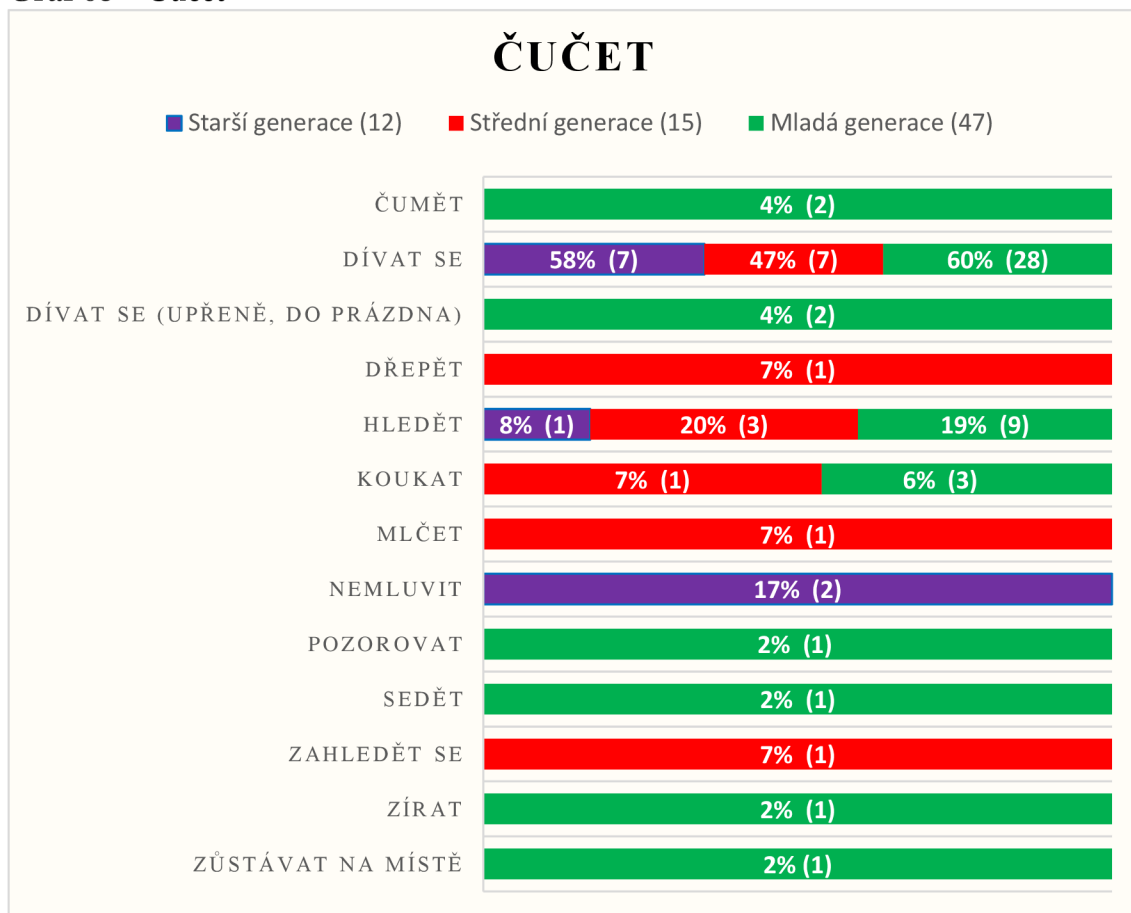
6.6.2.23 Čučet

Čučet je vícevýznamovým verbem. Bartoš (1906, s. 51) jej zaznamenal ve významu dřepět či vězet (např. doma), čihat (např. kočka čihá na myš) a mlčet. Rejzek (2001, s. 120) ke slovu *čučet* uvádí pouze význam sedět tiše, skrytě.

Slovenským slovem je poté *čučať*, a to ve smyslu trčet, dřepět, mlčet a zírat (upřeně se na někoho dívat). (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.)

Respondenti se nejvíce ztotožňují s významem dívat se a hledět. Celkem 1 respondent střed. generace a 3 respondenti mladé generace se k tomuto výrazu nevyjádřili.

Graf 68 – Čučet

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.24 *Vytelit*

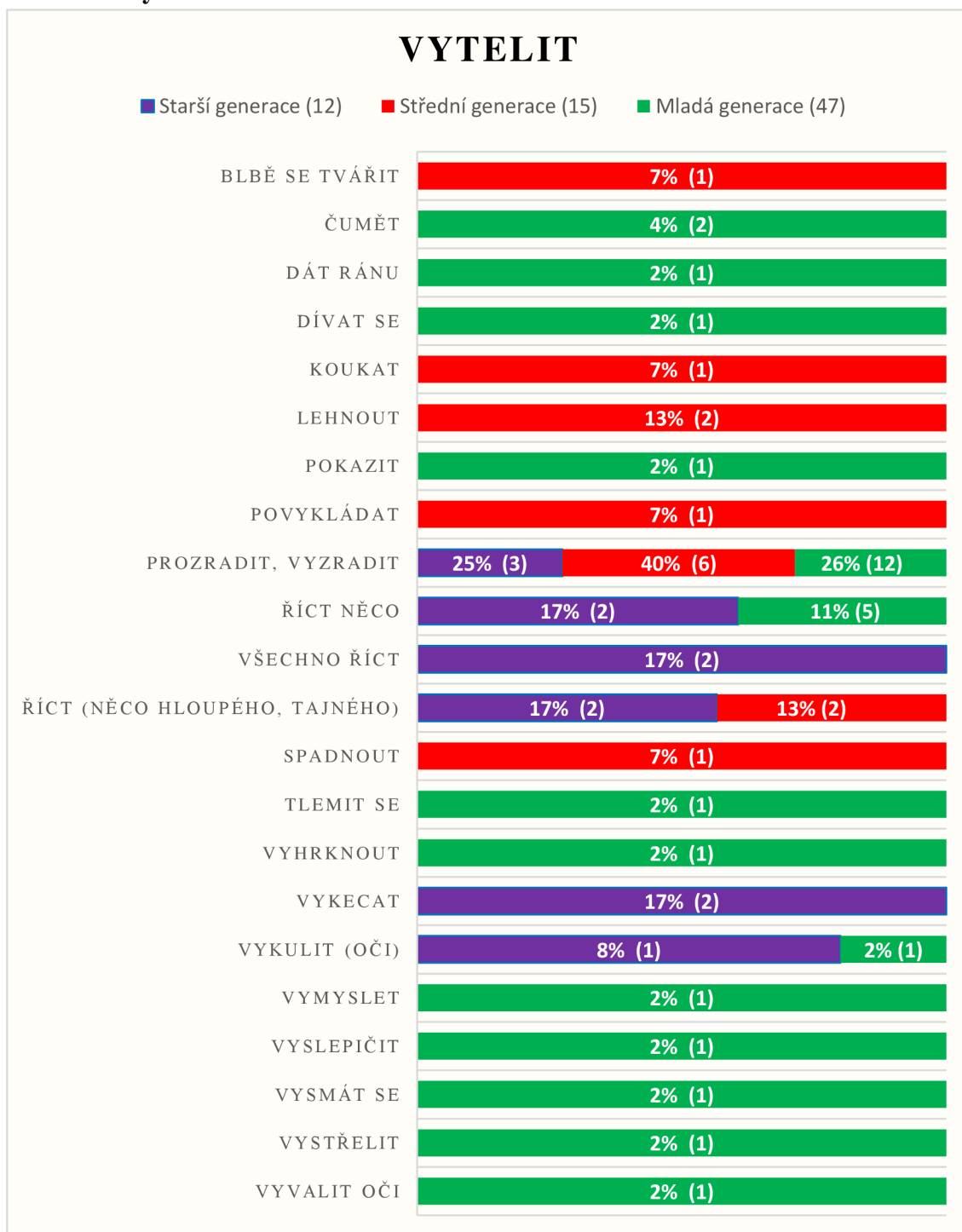
Vytelit není zaznamenáno ani Bartošem (1906), ani Rejzkem (2001). Rejzek (Ibid., s. 654) pouze pracuje se slovníkovým heslem *tele*, k němu uvádí i sloveso *telit se*. Předpona *tel-*, zrekonstruována pomocí historicko-srovnávací metody, může mít pravděpodobně svůj původ v indoevropském prajazyku a může znamenat *zvedat*, *vážít*, *nést*, popř. *snášet*. *Telit se*, slovensky *vytelit' sa*, poté znamená *vrhat tele*.

Synonymem ke slovu *vytelit' sa* je *otelit' sa*. (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.)

Slovo *vytelit* je ale zaznamenáno ve Slovníku nespisovné češtiny (Hugo c2009, s. 471) a v českém jazyce v přeneseném významu můžeme tento výraz použít ve smyslu *prozradit* a *vyžvanit*, což dokládají i výsledky z dotazníkového šetření. SNČ uvádí ještě dvě podobná slovníková hesla, a to *vytelit se* ve významu *vyvinout se*, *ukázat se (o situaci)*, dále *vybarvit se (o člověku)* a *lehnout si (k opalování)*, a poté *vyteleny* ve významu *hloupý*.

Respondenti se ztotožňují s významem prozradit, vyzradit, ale i lehnout. K tomuto výrazu se nevyjádřilo 16 respondentů mladé generace a 1 respondent střed. generace.

Graf 69 – Vytelit

(Zdroj: vlastní zpracování)

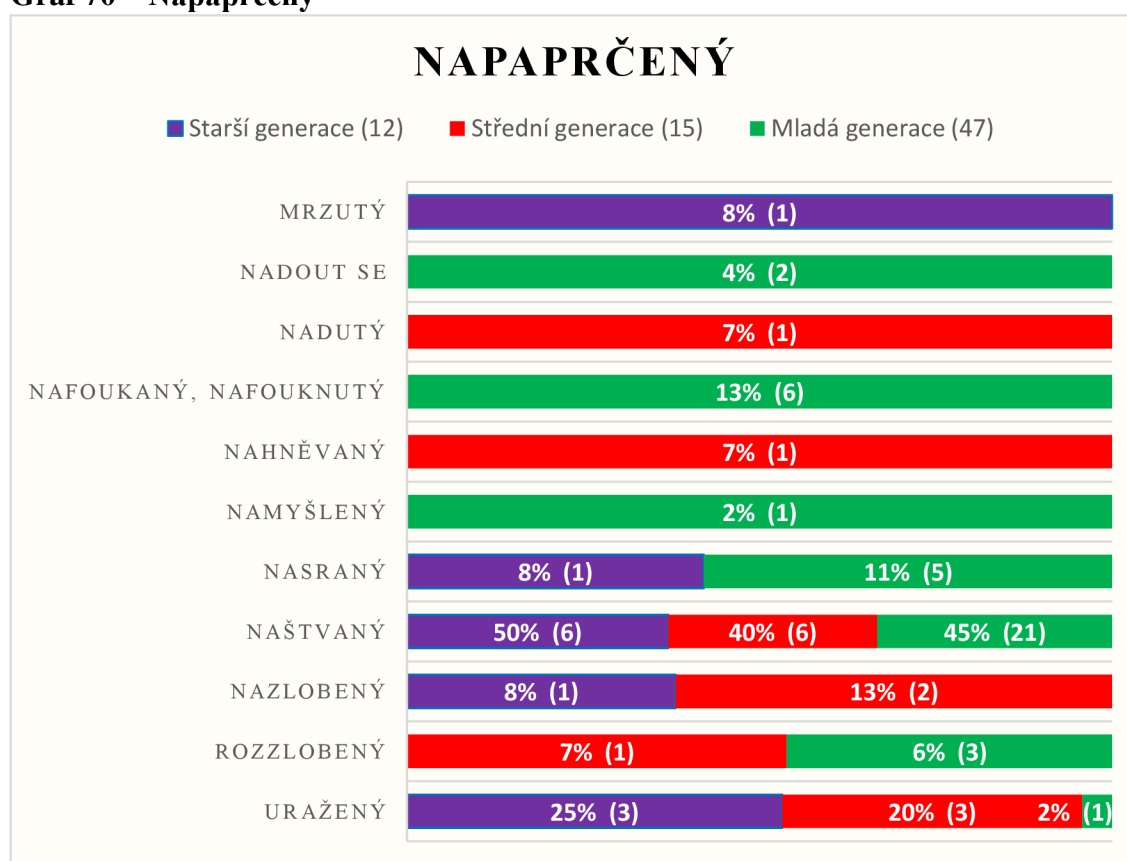
6.6.2.25 *Napapřčený*

Toto adverbium není zaznamenáno ani u Bartoše (1906), ani u Rejzka (2001). Jedná se o výhradně slovenské slovo.

Napapřčený znamená nahněvaný (sl. nahnevaný), nasupený (sl. nazlostený) i napálený (sl. napálený). Synonyma jsou poté navztekaný (sl. nasrdený), naštvaný (sl. našťvaný), nasraný (sl. nasraný), rozzuřený (sl. rozzúrený), nafoukaný (sl. nafúkaný), nadutý (sl. nadutý), mrzutý (sl. mrzutý), hněvivý (sl. hnevlivý) apod. Slova uražený a namyšlený nepatří mezi synonyma zkoumaného nářečního výrazu. (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.)

V hojném počtu jsem zaznamenala významy našťvaný, nasraný, nazlobený i rozzlobený, ale i nafoukaný a uražený. K tomuto nářečnímu výrazu se nevyjádřilo 6 respondentů mladé generace a 1 respondent střed. generace.

Graf 70 – Napapřčený

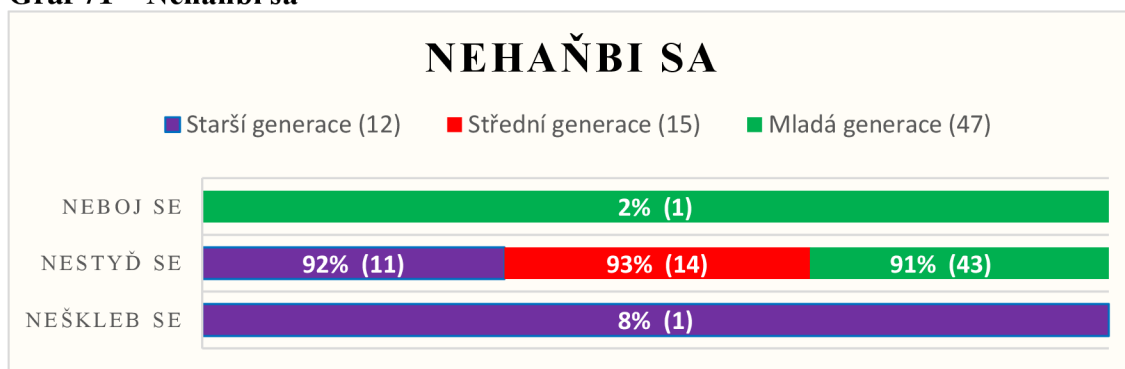
(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.26 *Nehaňbi sa*

Nehanbiť sa je slovenským verbem odvozený od verba *hanbiť sa*. Jedná se o verbum s lexikálním záporem. Bartoš (1906, s. 90) zaznamenal pouze verbum *haňbit sa* ve významu stydět se. Tentýž význam uvádí i SSSJ (Buzássyová 2006, s. 44) Výrazy neškleb se a neboj se jsou tedy v rozporu s významem nářečního výrazu.

Respondenti se na významu shodli. K tomuto výrazu se nevyjádřili 3 respondenti mladé generace a 1 respondent střed. generace.

Graf 71 – Nehaňbi sa

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.27 *Trtolit*

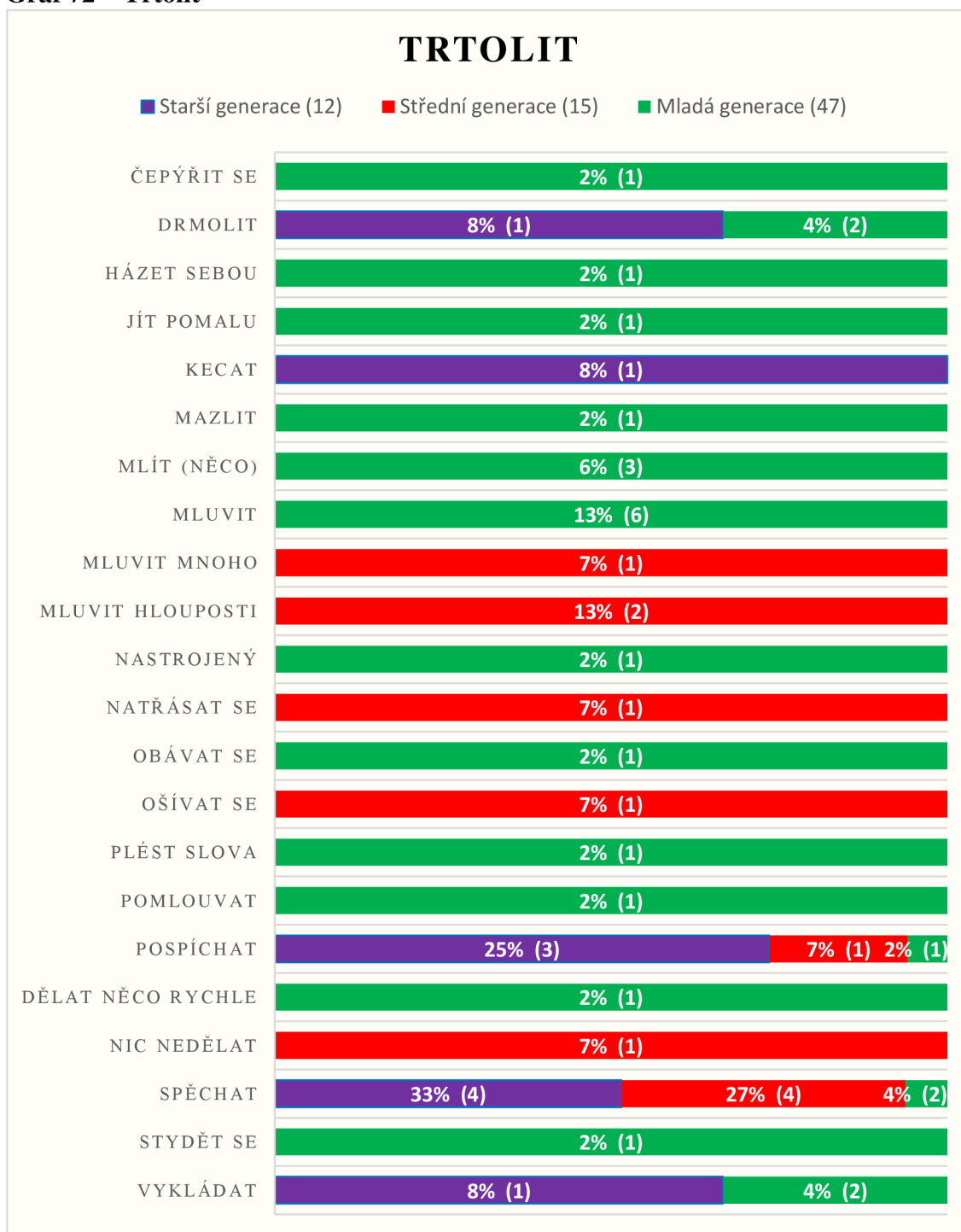
Bartoš (1906, s. 451) zaznamenal výraz *trtolit'* ve významu jít drobným krokem a zdrobňovat slova. Kromě tohoto výrazu také uvádí (Ibid., s. 452) i substantivum *trtuľa*, jenž označuje „*povídavou, klevetivou ženskou*“. Synonymický slovník slovenčiny (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.) pracuje se slovníkovými hesly *trtúlit'* i *trtúlat'*, k nimž uvádí význam běžet (sl. bežať), utíkat (sl. utekať) apod., ale také s heslem *trkotat'* ve významu mluvit velmi rychle.

Respondenti se nejvíce ztotožňují s významy spěchat a pospíchat, ale i mluvit, které je v grafu zaznamenáno v několika specifikacích (mluvit hlouposti apod.). Dále jsem však zaznamenala slova, která jsou svým významem nejasná. V těchto případech se jedná o homonyma. Patří k nim např. slovo vykládat. Zde se může jednat o vykládku např. nějakých předmětů, nebo o interpretaci či vyložení např. nějakého jevu. Podobně je na tom i slovo mlít (něco), které může znamenat např. jak mletí mouky, ale taky ustavičné mluvení. U některých respondentů jsem zaznamenala slovo ponáhlát, jehož původ najdeme ve slovenštině ve slově *ponáhl'at' sa* (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.) neboli pospíchat. Dalším nezvyklým slovem, která se v dotaznících

objevilo, patří výraz drkotit, které v této podobě není zaznamenáno v žádné literatuře, nicméně podobnost tohoto slova se slovenským verbem *trkotat'* je zřejmá. Mohu se jen domnívat, že drkotit nese stejný nebo podobný význam jako jeho slovenská obdoba. Výrazy ponáhlát a drkotit nejsou v grafu znázorněny.

Slova jako natřásat se, ošívat se, čepýřit se, nic nedělat, mazlit, házet sebou, nastrojený nebo obávat se jsou poté v rozporu s významem zkoumaného dialektismu. Celkem 2 respondenti střed. generace a 20 respondentů mladé generace se k tomuto nářečnímu výrazu nevyjádřilo.

Graf 72 – Trtolit

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.28 *Lupnout*

Lupnout je verbum vidu dokonavého, který Bartoš (1906, s. 188) nezaznamenal, ale zaznamenal verbum vidu nedokonavého, a to *lupat*. *Lupnout* je významově blízké k nářečnímu výrazu *lupkat* – viz [Lupkat](#).

Podle SSČ (Kroupová 2005, s. 168) *lupnout*, popř. *lupat* znamená praskat (např. v kříži, v kolenou) nebo působit praskavý zvuk (např. bičem, prsty).

Zároveň *lupnout* může v přeneseném významu podle SNČ (Hugo c2009, s. 237) znamenat i rychle něco vypít (např. lupnout do sebe panáka), dát někomu pohlavek nebo někoho okrást. *Lupnout se* poté znamená opít se.

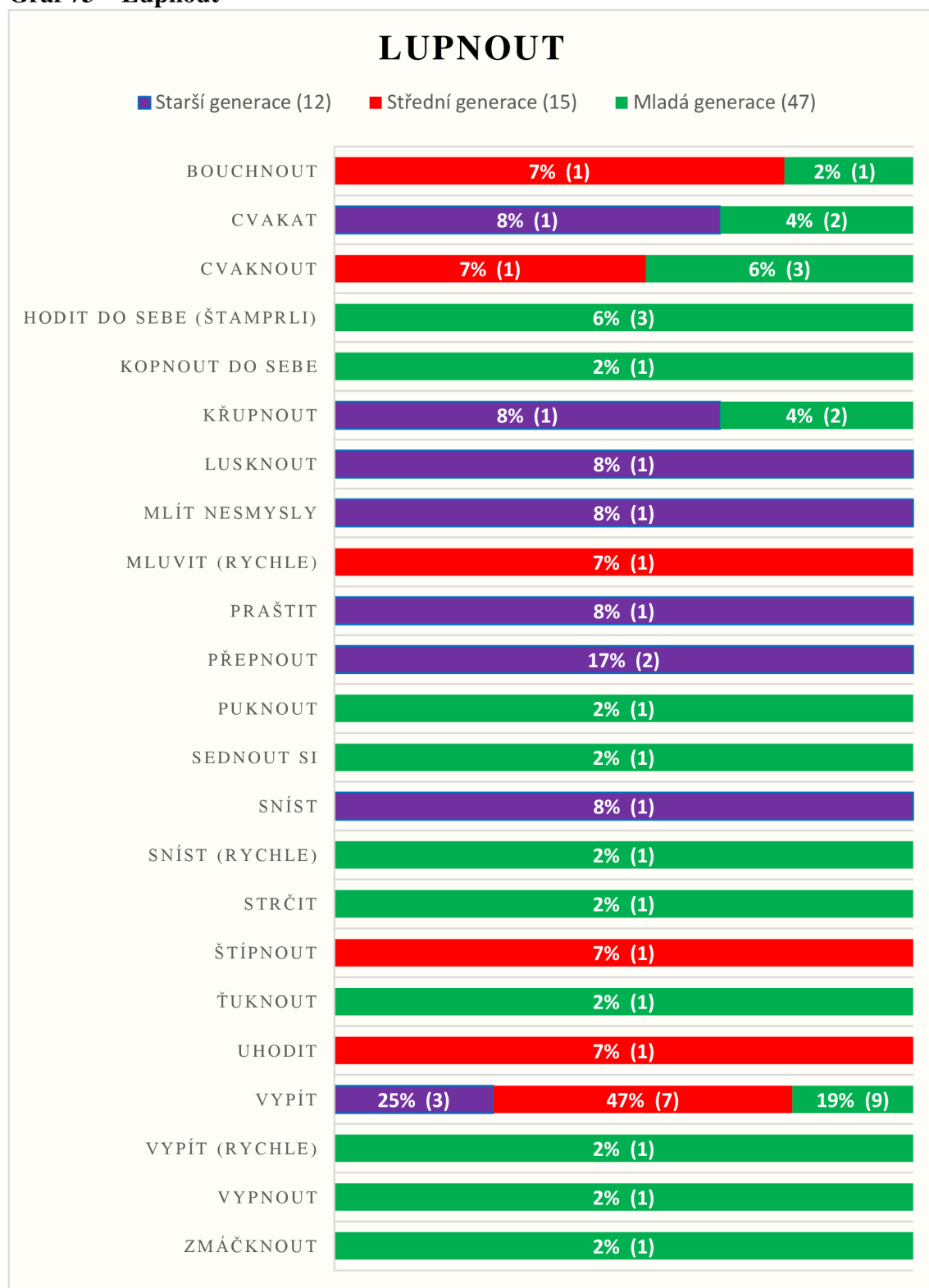
Lupnutí je poté slovem slovenským a SSSJ (Buzássyová 2006, s. 1039) uvádí několik významů. Jedním z významů je vydat pukavý zvuk, dále plesknout, popř. plácnout (např. o zem), ale také udeřit či bouchnout.

Lupnutí si poté znamená požít alkohol, popř. vypít. Za synonyma se považují verba hrknout si a loknout si. (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.)

Respondenti se nejvíce ztotožňují s významem vypít, hodit do sebe štamprli, ale přepnout, cvaknout či křupnout. Slova, popř. slovní spojení, jako sníst, mlít nesmysly, štípnout, rychle mluvit, dát, zmáčknout, strčit, vypnout, sednout si a sníst něco velmi rychle jsou v rozporu s významy zkoumaného dialektismu.

K tomuto nářečnímu výrazu se nevyjádřili 2 respondenti st. generace, 3 respondenti střed. generace a 18 respondentů mladé generace.

Graf 73 – Lupnout

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.29 Zvěstovat

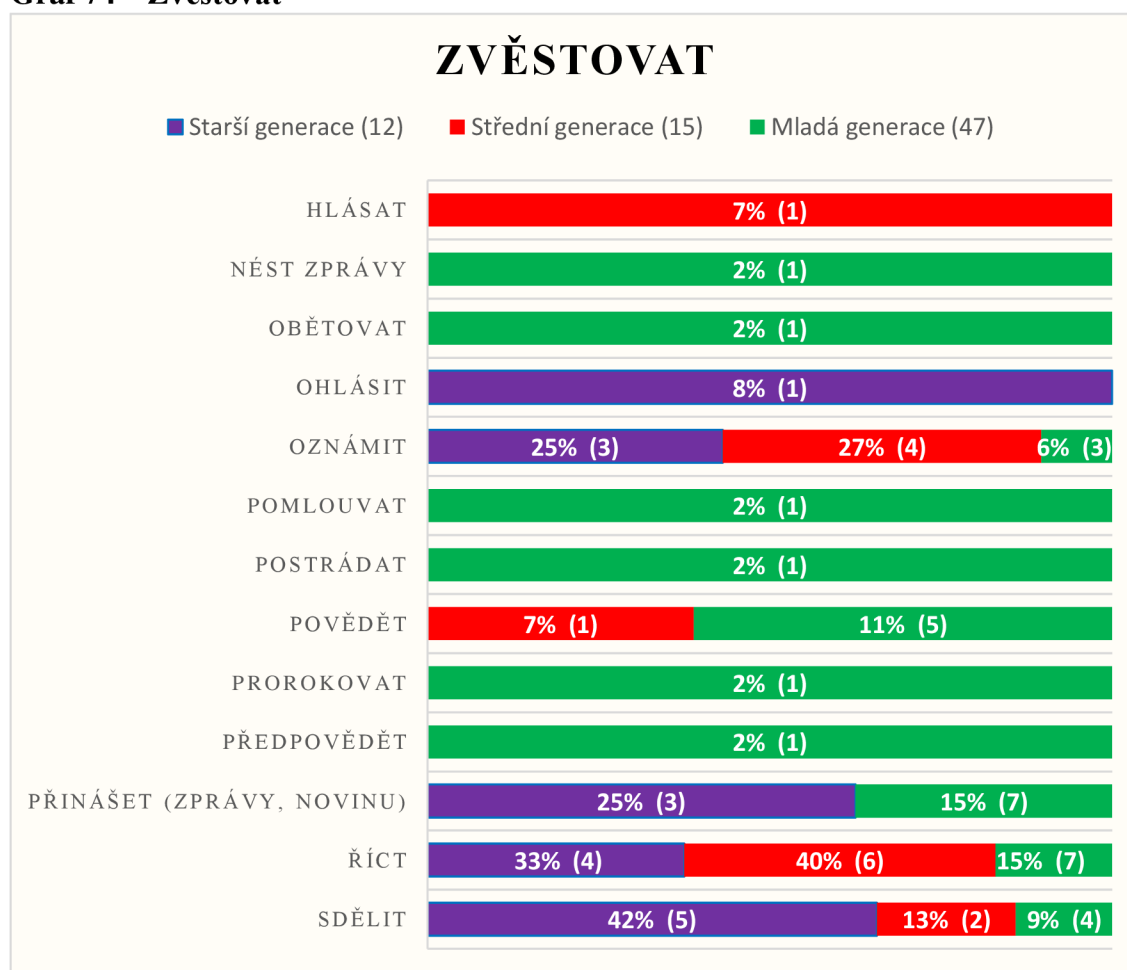
Bartoš (1906, s. 553) zaznamenal pouze nářeční výraz *zvěstovať sa* ve významu pochlubit se. Rejzek (2001, s. 743) pracuje se slovníkovým heslem *zvěstovat*, jehož původ může pocházet ze stč. **zvěstie* i ruského *izvěstie* „zpráva“, žádný konkrétní význam však neuvádí.

Slovenským slovem je *zvestovať* a KSSJ (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.) k tomuto verbu uvádí dva významy, a sice oznámit či ohlásit (např. novinu nebo zprávu) nebo předpovědět (např. počasí).

Na významu nářečního výrazu se respondenti téměř shodli. Slova obětovat, postrádat a pomlouvat jsou v rozporu s významem zkoumaného dialektismu.

K tomuto výrazu se nevyjádřilo 16 respondentů mladé generace a 1 respondent střed. generace.

Graf 74 – Zvěstovat

(Zdroj: vlastní zpracování)

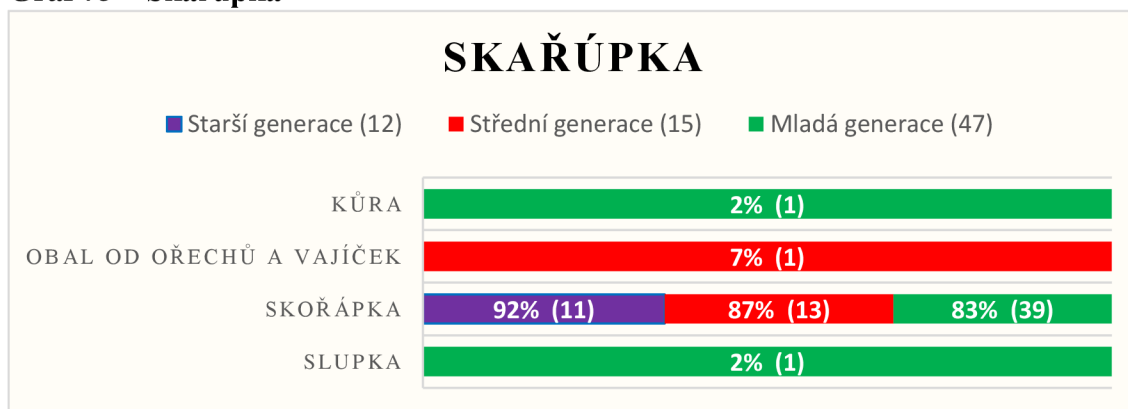
6.6.2.30 *Skařůpka*

Bartoš (1906, s. 424) zaznamenal pouze nářeční výrazy *škařupa* a *škařupina*. Obě jeho varianty jsou označením pro skořepinu, tedy skořápku (např. od vajíčka, ořechů, ale i schránku měkkýšů).

Slovenskými slovy jsou *škrupina*, *škarupina*, *škorepina*, *škrupa*, *škarupa*, *škarůpka*, *škorepa* i *škorápka* (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.). Diferenciace tohoto výrazu je tedy rozmanitá jak v moravské podobě, tak i slovenské. K moravskému dialektismu *skařůpka* je slovenské slovo *škarůpka* však svojí podobou nejbližší.

Respondenti se na významu nářečního výrazu shodli. Výrazy kůra a slupka nejsou zcela ekvivalentní. K nářečnímu výrazu se nevyjádřilo 7 respondentů mladé generace a 1 respondent střed. generace.

Graf 75 – Skařůpka

(Zdroj: vlastní zpracování)

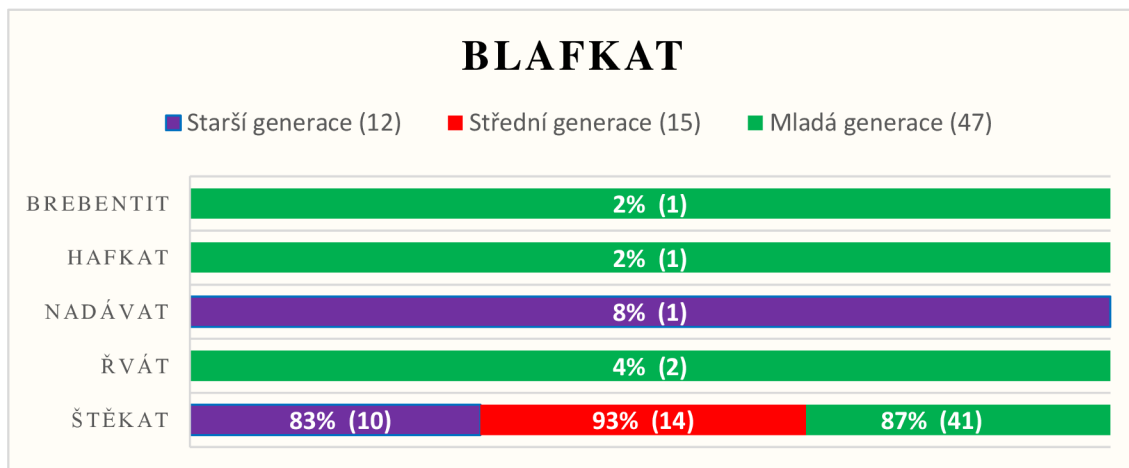
6.6.2.31 *Blafkat*

Bartoš (1906, s. 17) zaznamenal tento nářeční výraz v podobě *blafkat*. Toto slovníkové heslo však neobsahuje konkrétní význam, jak bývá u Bartoše zvykem, obsahuje pouze větu „*Sčéně blafká.*“, ve které je nářeční výraz zařazen přímo do kontextu. Slovník nářečí českého jazyka (Slovník nářečí českého jazyka, © 2016–) ke slovu *blafkat* uvádí několik významů, a to poštěkávat, ostře, pronikavě mluvit, křičet, nadávat, ale i kručet v břiše. Slovenským slovem je *blafkat'*, ke kterému SSS (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.) uvádí dva významy, a to štěkat (sl. štekat') a křičet (sl. kričat').

Respondenti se na významu nářečního výrazu shodli. Zajímavým slovem je deminutivum hafkat, jenž je odvozeno od expresivního slova hafat (Kroupová a Filipec 2005, s. 90). Výraz brebentit je v rozporu s významem zkoumaného dialektismu.

Ke zkoumanému výrazu se nevyjádřil 1 respondent střed. generace a 1 respondent mladé generace.

Graf 76 – Blafkat

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.32 *Čárat*

Čárat je verbum, které Bartoš (1906) nezaznamenal. Podle SČS (Pala 2000, s. 38 a s. 40) je *čárat*, slovensky *čiarat'*, expresivním výrazem slova *čmárat* neboli *malovat*, *kreslit*, *psát*, ale i *drápat* a *škrábat*. Stejně významy uvádí SSSJ (Buzássyová 2006, s. 529) a SSS (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.).

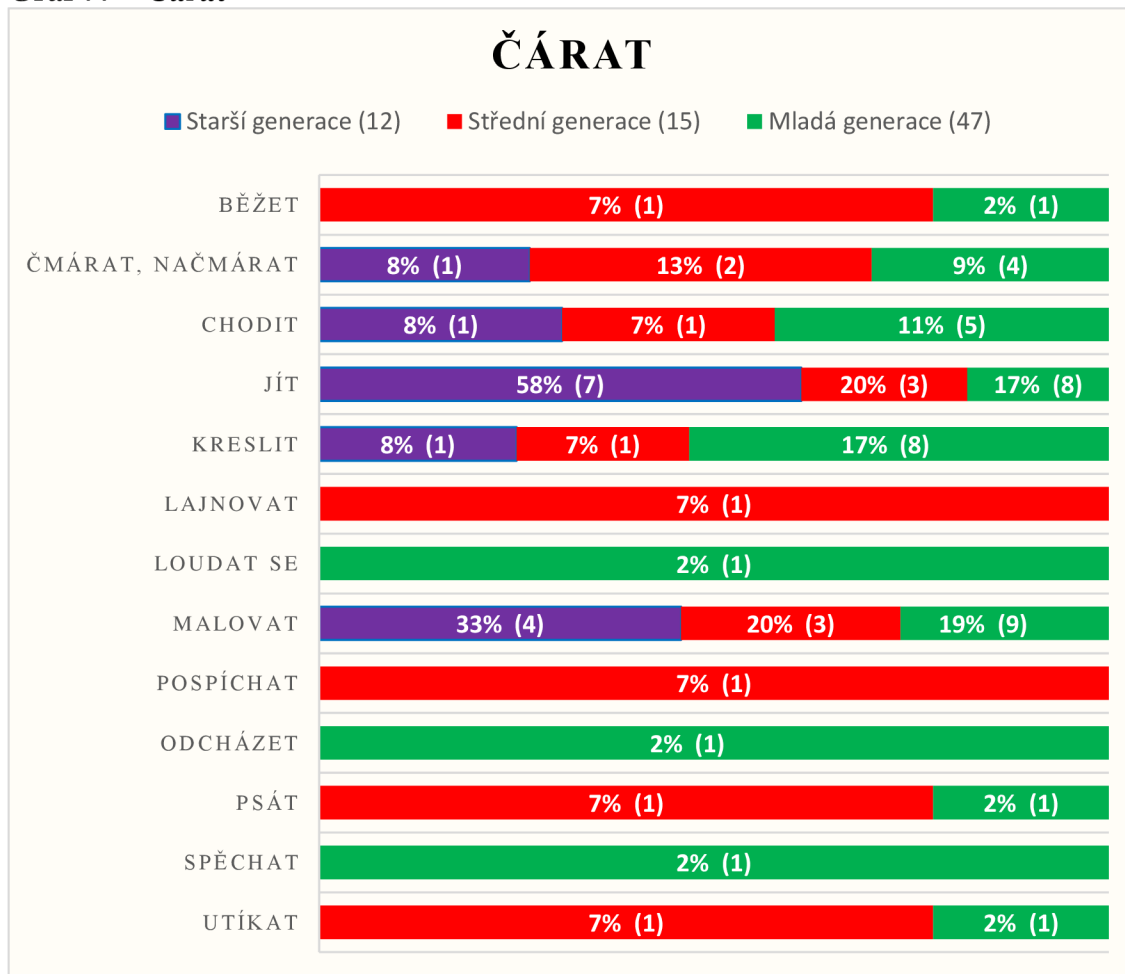
Verbum *čárat* však zaznamenal SNČJ (Slovník nářečí českého jazyka, © 2016–) pouze ve významu *vykračovat si*, *jít rychle*, *jít svižně*, *bezúčelně chodit*, *bloumat*. SNČJ k verbu *čárat* uvádí také slovtvornou variantu *čářit* ve významu *překážet*, *vyrušovat*, *blouznit*, *mluvit ze spaní*, *slídit* i *čekat na příležitost*.

Variantu *čářit* zaznamenal také Bartoš (1906, s. 44) pouze ve významu *utíkat*.

Respondenti se nejvíce ztotožňují s významy *jít*, *malovat*, ale i *čmárat*. U 1 respondenta střed. generace jsem zaznamenala také slovo *lajnovat*. Podle Rejzka (2001, s. 112, s. 118 a s. 330) verbum *čmárat* souvisí se substantivem *čára*, jehož dřívějším významem byla „*hraniční linie*“, později význam „*dělat linie*“. *Lajnovat* tedy znamená na hřišti dělat nebo kreslit čáry. Mezi těmito slovy je zřejmá souvislost, nicméně *lajnovat* je v tomto případě slovem neekvivalentním.

K tomuto výrazu se nevyjádřilo 10 respondentů mladé generace a 1 respondent střed. generace.

Graf 77 – Čárat

(Zdroj: vlastní zpracování)

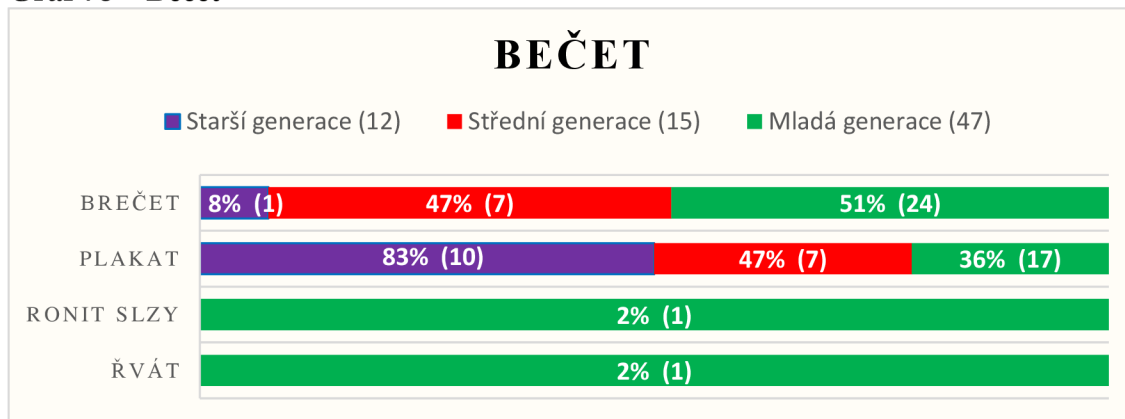
6.6.2.33 *Bečet*

Bartoš (1906, s. 14) zaznamenal nářeční výraz *bečat'* ve významu plakat. SNČJ (Slovník nářečí českého jazyka, © 2016–) pracuje se slovníkovými hesly *bečat'*, *bečet'*, *bečet* i *bečit'*, ke kterým uvádí významy jako křičet, plakat, vydávat zvuk znějící jako bé a po řezu ronit mízu (týká se vinné révy).

Ve slovenštině existuje slovo *bečat'* ve významu vydávat zvuk bé. Slovenské *bečat'* tedy nemá na rozdíl od moravské nářeční varianty s pláčem nic společného. (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.)

K tomuto zkoumanému dialektismu se nevyjádřili 4 respondenti mladé generace a 1 respondent střed. generace.

Graf 78 – Bečet

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.34 *Zešúlat*

Bartoš (1906, s. 435) zaznamenal nářeční výraz *šúlat* ve významu „*něco měkkého (těsto, hlínu) na dlouho a na okrouhlo prsty válet*“.

Slovenským slovem je *šúlat'* a podle SSS (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV, b. r.) *šúlat'* znamená něco v rukách *válet* a *dávat* tomu *válcovitý tvar* a *koulet* (sl. *gúľat'*). Synonymními tvary jsou poté *kutálet* (sl. *kotúľat'*), *skroutit* (sl. *skrútiť*), *válet* (sl. *váľat'*), ale i *šoupat* (sl. *šúchat'*).

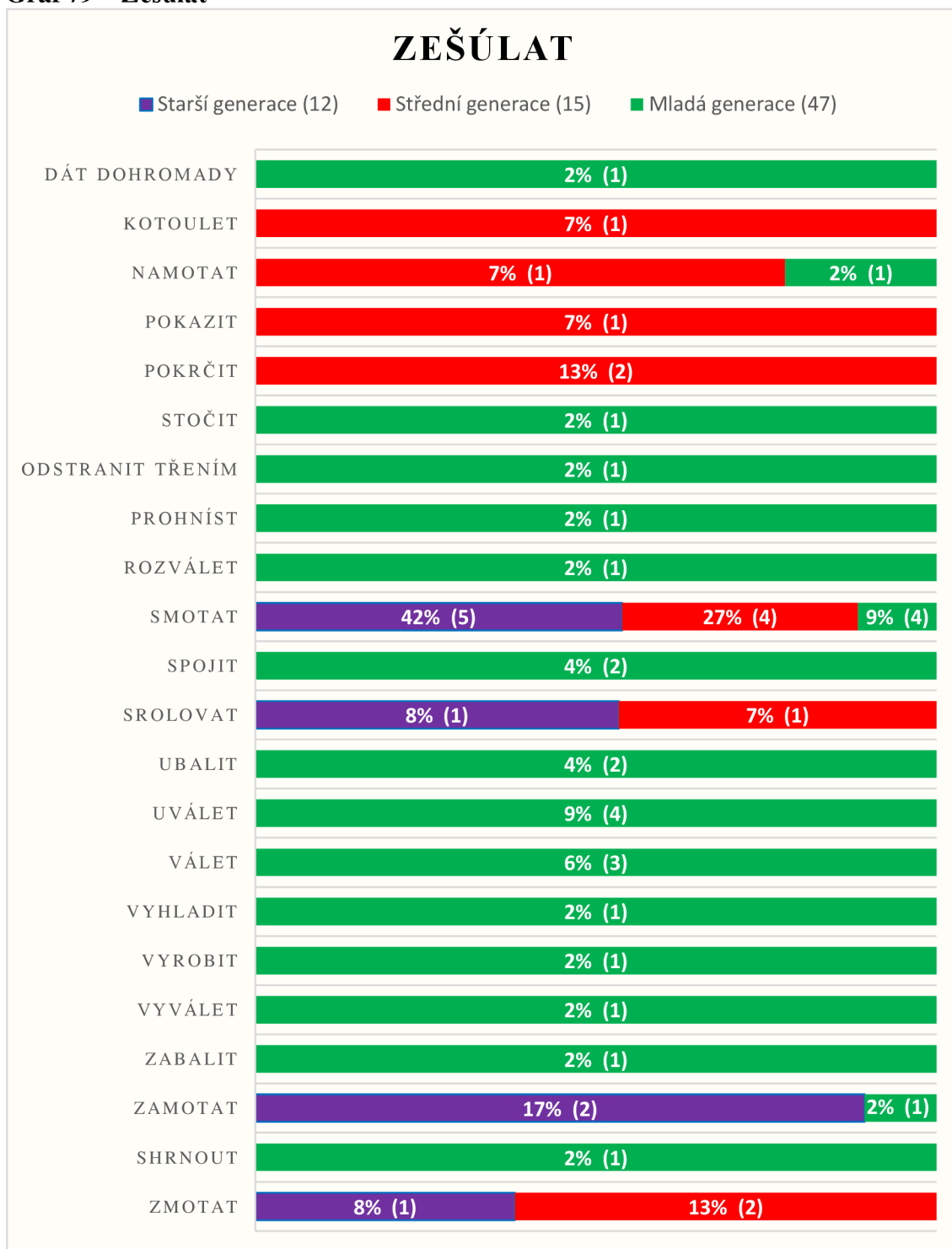
Rejzek (2001, s. 752) pracuje se slovníkovým heslem *žulit*, které může pocházet ze srbského *žúljiti* „*tlačit, odírat, olupovat*“ a praslovanského **žuliti* „*řezat, odírat*“. Tento původ z praslovanštiny je však zrekonstruován pomocí historicko-srovnávací metody.

Respondenti se nejvíce ztotožňují s významy *smotat*, *zamotat*, *uválet*, *válet* apod. Zaznamenala jsem verba *pokrčit* a *sehnout se*, které je však v rozporu s významy zkoumaného dialektismu. Slova, popř. slovní spojení, *vyhladit*, *vyrobit*, *prohníst* či *dát dohromady* vnímám jako sporadická, neboť se s významem verba *šúlat/zešúlat* zcela neshodují, avšak např. s válením těsta mohou souviset. Za nejasné verbum považuji *zmotat*, které jsem zaznamenala u 1 respondenta st. generace a 2 respondentů střed. generace. Mohlo zde totiž dojít k záměně s verbem *smotat*, které ale nese jiný význam⁸.

K tomuto výrazu se nevyjádřilo 19 respondentů mladé generace, 2 respondenti střed. generace a 2 respondenti st. generace.

⁸ *zmotat* = udělat v něčem nepořádek, něco splést (např. *zamotat* nitě, *splést* slova), ale *smotat* = něco stočit dohromady (klubko vlny)

Graf 79 – Zešúlat

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.35 *Plantat*

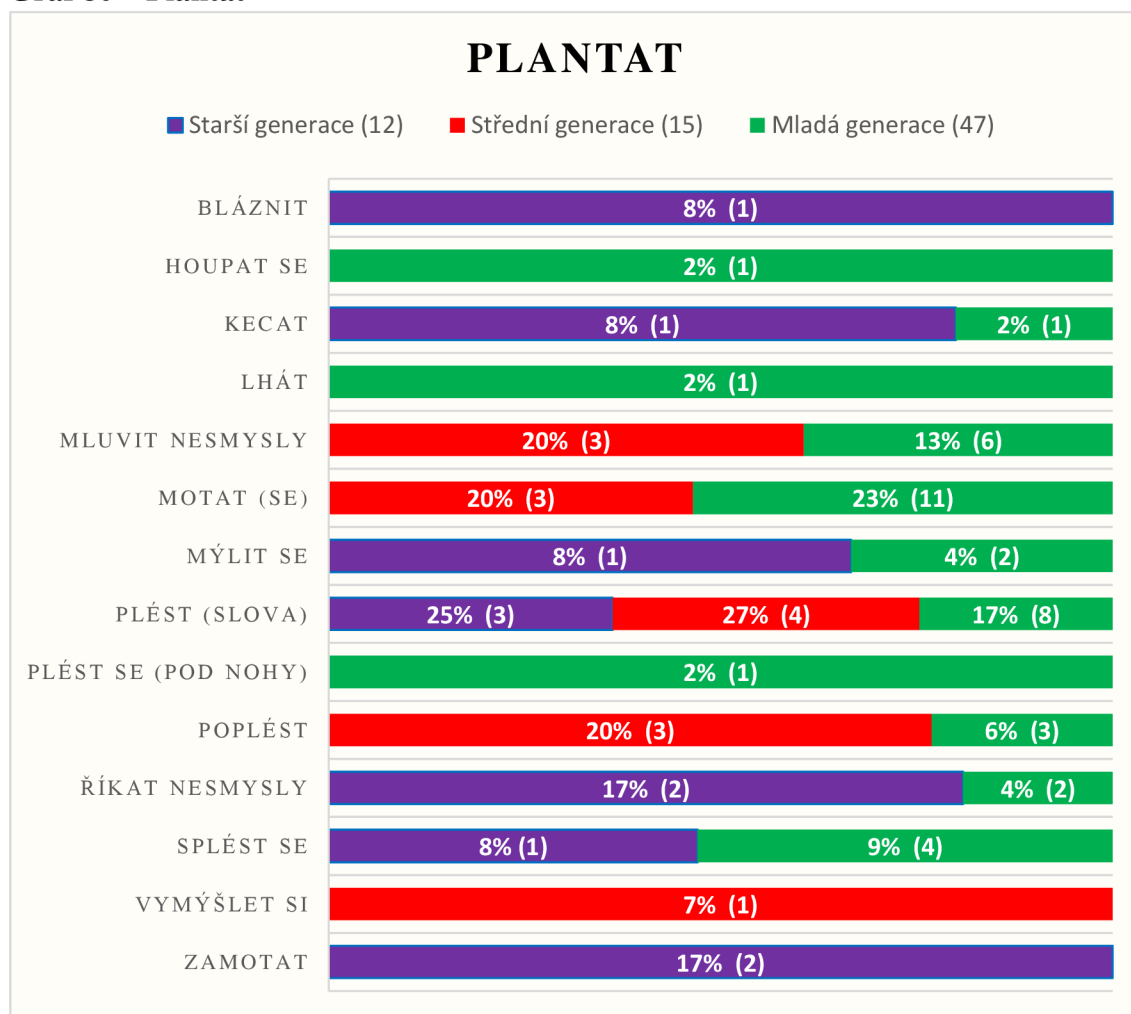
Bartoš (1906, s. 292) zaznamenal výraz *plantat* v několika významech, a to plést slova, hloupě a hodně mluvit a jít pomalu.

Slovenským slovem je *plantat' sa*, česky plandat, ve významu pohybovat se neobratně, překážet, chodit (hlavně sem tam, bezcílně), motat se, ale také plést, míchat a motat slova nebo myšlenky dohromady (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.).

Respondenti se nejvíce ztotožňují s významy plést či poplést slova, mluvit nesmysly, ale i motat se. Zaznamenala jsem také výrazy bláznit, mýlit se, lhát a houpat se, která jsou spíše sporadická a neekvivalentní. Kromě uvedených slov jsem také zaznamenala i výraz klontat, jež v grafu neuvádím. Tento výraz zmiňuji záměrně, neboť Bartoš (1906, s. 146) zaznamenal slovo *klon* ve významu ztratit rovnováhu. Klontat může být tedy derivátem slova *klon*. Tuto skutečnost jsem ale v žádné literatuře, která mi je oporou, nezaznamenala.

K tomuto nářečnímu výrazu se nevyjádřilo 7 respondentů mladé generace a 1 respondent střed. generace.

Graf 80 – Plantat

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.36 *Šmakovat*

Výraz *šmakovat*, shodný se spisovnou češtinou, ve svém slovníku Bartoš (1906, s. 428) nezaznamenal. Rejzek (2001, s. 634) pracuje se slovníkovým heslem *šmak* a odvozeným slovem *šmakovat*. *Šmak* je původem z německého *Gesmack* „*chut*“ a *schmecken* „*chutnat*“.

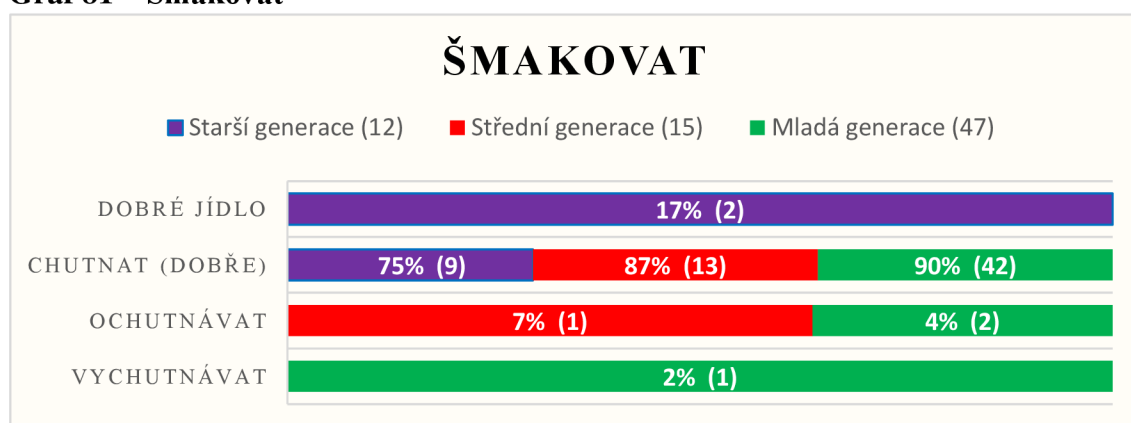
SSJČ (Slovník spisovného jazyka českého, © 2011) uvádí k výrazu *šmakovat* stejný význam jako Rejzek (2001), tedy *chutnat*.

Slovenským slovem je poté *šmakovat'* ve stejném významu jako slovo české. (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.)

Respondenti se na významu nářečního výrazu shodli. Ve dvou případech u st. generace jsem zaznamenala sousloví *dobré jídlo*.

K tomuto výrazu se nevyjádřili 3 respondenti mladé generace a 1 respondent střed. generace.

Graf 81 – Šmakovat

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.37 *Vozkat*

Bartoš (1906, s. 488) nářeční výraz v této podobě nezaznamenal, ale zaznamenal několik slov podobných. Jedná se o slova jako *vožit se* (klouzat se), *vozívat* (*dopravovat vožením*), *vozička* (*klouzačka*) a *vozič* (*vozka, kočí*).

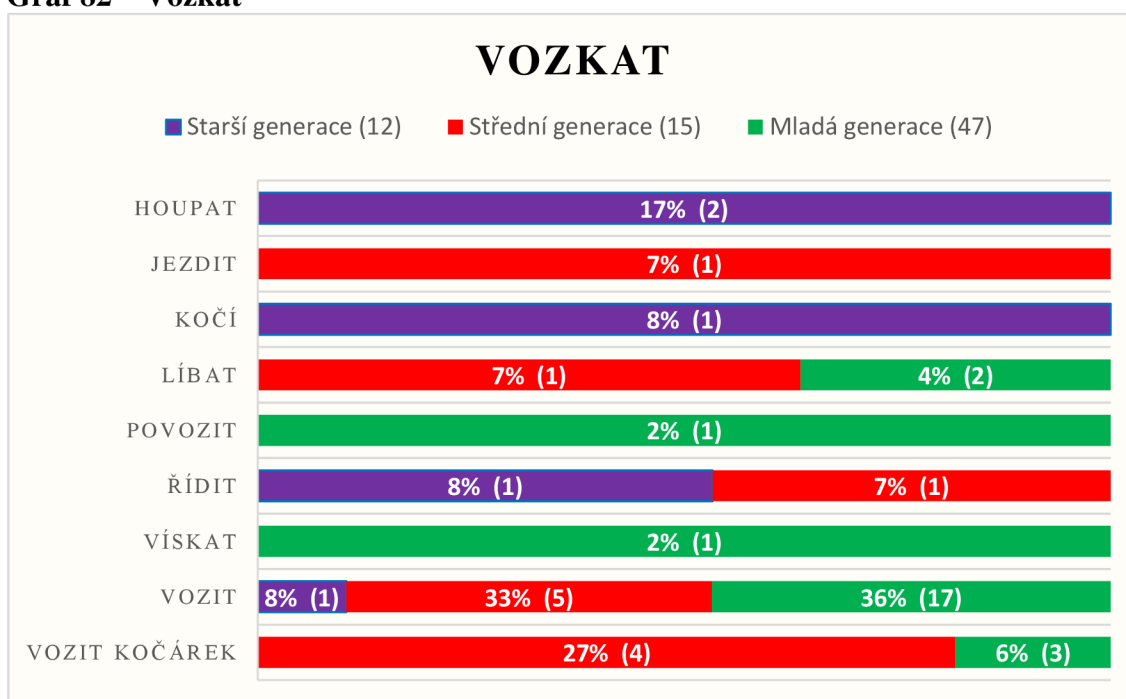
Rejzek (2001, s. 709 a s. 720) pracuje se slovníkovým heslem *vožit*, ke kterému uvádí další lexémy jako *vozidlo*, *vozičko*, *vozka*, *vozovka*, *povožit se* apod. Souvisejícím slovem je poté *vézt*, které má původ v několika slovanských jazycích, ať už je to polsky *vieźć*, rusky *vezti*, staroslověnsky *vesti*, ale příbuznost je patrná i v latinském *vehere* „*vézt, přepravovat*“. SSJ (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.) uvádí

několik slov významově stejných nebo podobných jako např. *vézt* (sl. *viezt'*), *vozit* (sl. *vozit'*), *převážet* (sl. *prevážat'*), *nést* (sl. *niest'*) i expresivní *vozit* (sl. *vozíkat'*). SSJ k verbu *vozíkat'* uvádí význam vozit na vozíku, ale i v kočáru. Jedná se o nářeční expresivní slovo.

Respondenti se ztotožňují s významy vozit a vozit kočárek. V jednom případě u st. generace jsem zaznamenala substantivum kočí. Slova jezdit, řídít či houpat (o kočárku) nejsou zcela ekvivalentními. Verba líbat a vískat jsou v rozporu s významem zkoumaného dialektismu.

K tomuto nářečnímu výrazu se nevyjádřilo 23 respondentů mladé generace, 3 respondenti střed. generace a 7 respondentů st. generace.

Graf 82 – Vozkat

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.38 Čuřit sa

Verbum *čuřit sa* není Bartošem (1906) v této podobě zaznamenáno. *Čuřit sa* může být významově podobné verbu *škňuřit sa* – viz [Škňuřit sa](#).

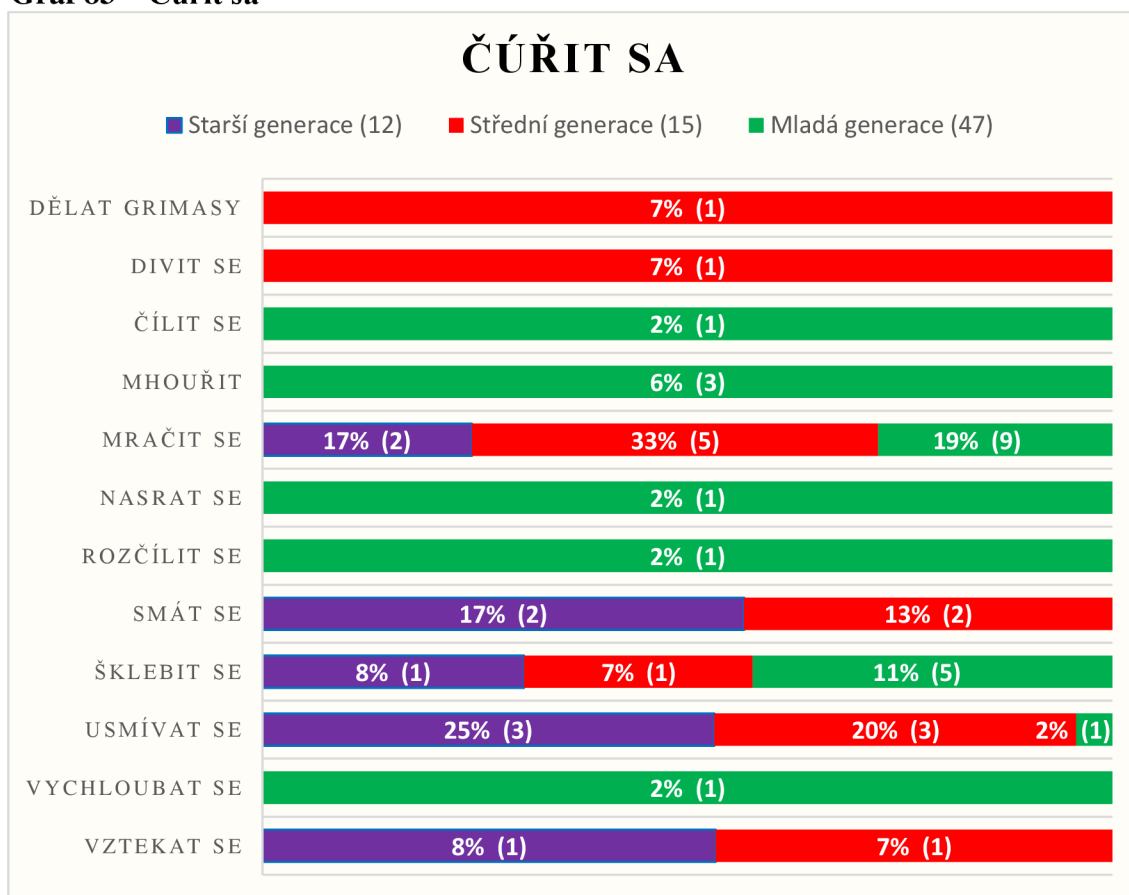
Hláskoslovná varianta verba *čuřit se* je však zaznamenána ve Slovníku nespisovné češtiny (Hugo c2009, s. 99) ve významu smát se a rozčilovat se. *Čuřit* může pocházet ze slova zuřít.

Respondenti se nejvíce ztotožňují s významy mračit se, usmívat se a smát se. Verba usmívat se, smát se, vztekat se, nasrat se, čilít se i rozčilít se odpovídají významu,

který uvádí SNČ. Verba jako šklebit se, mračit se, dělat grimasy a mhouřit odpovídají spíše významu již analyzovaného verba škňůřit sa. Verba divit se a vychloubat se jsou poté v rozporu s významem zkoumaného dialektismu.

K tomuto nářečnímu výrazu se nevyjádřilo 25 respondentů mladé generace, 1 respondent střed. generace a 3 respondenti st. generace.

Graf 83 – Čúřit sa

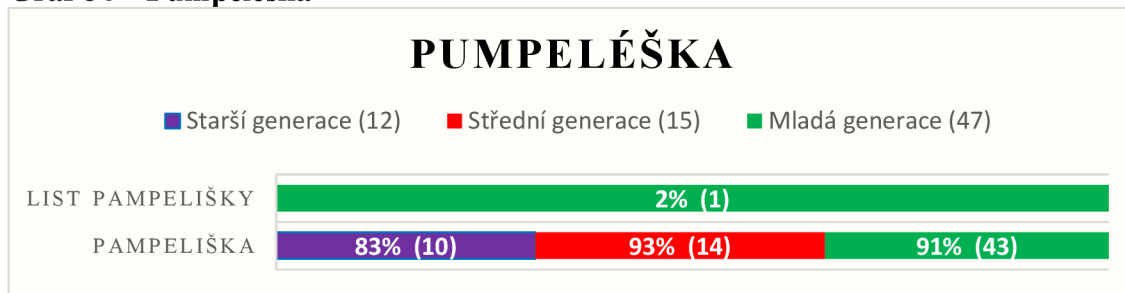
(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.39 *Pumpelěška*

Bartoš (1906, s. 347) zaznamenal pouze slovo tvornou variantu *pumpelica*. Výraz *pumpelěška* v této podobě uvádí pouze ČJA (Balhar et al. 1997, s. 260–263) jako hláskoslovnou variantu výrazu *pumpeliška*. Výraz *pumpelěška* vznikl pravděpodobně kontaminací slov *pampelišky* a *plěšky*, kdy *plěška* je lexikální variantou charakteristickou pro východní Moravu.

Respondenti se na významu shodli. V jednom případě u mladé generace jsem zaznamenala responsi *list pampelišky*. K nářečnímu výrazu se nevyjádřilo 3 respondenti mladé generace, 1 respondent střed. generace a 1 respondent st. generace.

Graf 84 – Pumpelěška

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.6.2.40 Náčení

Bartoš (1906, s. 215) zaznamenal *náčení* jako hláskoslovnou variantu *náčini*, shodnou se spisovnou češtinou, ve významu nádobí a nářadí. K nářadí však uvedl specifikaci, a sice že se jedná o nářadí polní (pluh, brána, kolečka aj.).

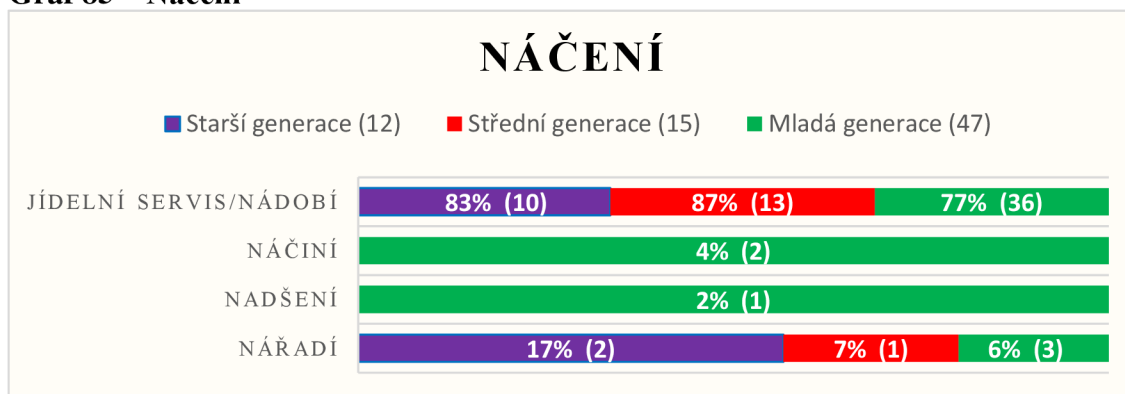
Podle SSČ (Kroupová 2005, s. 193) je náčíním pomůcka při práci (zahradnická, řemeslnická, psací, kuchyňská apod.), tzn. že náčíním je i nádobí. Synonymy ke slovu náčini jsou podle SČS (Pala 2000, s. 160) nářadí, nástroje a nádobí.

Slovenským slovem je *náčinie* se shodnými významy jako české slovo *náčini*. (Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, b. r.)

Respondenti se na významu nářečního výrazu shodli. Zaznamenala jsem také slovo vercajk, jenž je slovem nespisovným, ale nese stejný význam jako nástroj a nářadí (srov. Hugo c2009, s. 448). Specifickým označením je poté jídelní servis, který je ekvivalentním ke slovu nádobí. Slovo nadšení je v rozporu s významem zkoumaného dialektismu.

Ke zkoumanému výrazu se nevyjádřilo 6 respondentů mladé generace a 1 respondent střed. generace.

Graf 85 – Náčení

(Zdroj: vlastní zpracování)

6.7 SHRnutí VÝzkUMU

Výzkumná část bakalářské práce je rozdělena do několika kapitol, v nichž jsou jednotlivé části výzkumu popsány. Zkoumanou oblastí, ve které jsem zjišťovala aktuální stav východomoravského nářečí, byla obec Hroznová Lhota, ležící na území Slovácka a od česko-slovenské státní hranice vzdálena vzdušnou čarou necelých 8 kilometrů.

Stav dialektu jsem zjišťovala pomocí dotazníkového šetření, a to v osmé a deváté třídě *Základní školy Joži Uprky Hroznová Lhota*. Výzkumu se zúčastnili také rodiče dětí základní školy i divadelníci z ochotnického spolku *Hrozen*. Dotazník jsem sestavovala již s vědomím, že zjištěné údaje o nářečních slovech použiji jako podklad pro projektovou část této bakalářské práce, jejíž předmětem je tvorba nářečního kapesního slovníku. Do testování jsem tedy zařadila celkem 80 slov, ke kterým se účastníci šetření měli vyjádřit.

Dotazník jsem rozdělila do třech částí, a to na část úvodní, první a druhou. Úvodní část obsahovala základní údaje o tom, za jakým účelem byl dotazník sestaven, ale také zahrnovala stručný návod, jak dotazník vyplnit.

První část obsahovala 40 slov, vybraných z *Českého jazykového atlasu*, ke kterým měli informátoři uvést takový nářeční výraz, který užívají nejčastěji. Tento typ kladených otázek lze souhrnně označit jako tzv. multiple-choice, jenž je vhodný pro svou srozumitelnost, ale také pro usnadnění zpracování výsledných dat. Informátorům jsem se také snažila co možná nejvíce ulehčit vyplňování dotazníku, a to především proto, aby pro ně nebyl výzkum příliš skličující a demotivující.

Do druhé části dotazníku, založené na metodě sémaziologické, jsem zařadila 40 dialektismů, vybraných z divadelních představení ochotnického spolku *Hrozen*, ke kterým měli informátoři napsat odpovídající spisovné slovo, resp. význam. Tato část se jevila jako problematičtější a v porovnání s první částí byla část s dialektismy vyplňována zpravidla méně. V mnoha případech jsem se také setkala s tím, že se informátoři neřídili pokyny uvedenými v úvodní části dotazníku a vyplňovali k nářečním výrazům slova nespisovná, zvl. silně expresivní a vulgární. Po důsledném zvážení jsem i tato slova zařadila do analýzy slovní zásoby, jelikož míra jejich příznakovosti mi lépe pomohla pochopit zkoumaný dialektismus. Míra příznakovosti expresivních slov však u jednotlivých respondentů nebyla v rámci šetření dále zkoumána.

Jsem si vědoma toho, že tato metoda výzkumu se jeví jako značně problematická a samozřejmě nese svá rizika:

- Respondenti mají sklon vyplnit za každou cenu alespoň nějakou odpověď bez ohledu na to, zda výraz skutečně užívají;
- Žáci základních škol mnohdy považují takový dotazník např. za recesi;
- Nářeční lexikum starší generace by bylo vhodnější zkoumat prostřednictvím rozhovorů;
- Zkoumat lexikum mladé generace na území základní školy není taktéž zcela vhodným způsobem, neboť žáci mají tendenci vybírat slova spisovná a hledají tedy „správnou“ odpověď;
- Vhodnějším způsobem by bylo takový výzkum vést v jejich domácím prostředí, ale mnohem lepší je však zvolit nějaké neutrální místo, neboť i v jejich domácím prostředí by nemuseli reagovat přirozeně zejména v přítomnosti svých rodičů, prarodičů apod.

I přes veškeré nástrahy se však podařilo shromáždit dostatek výzkumného a relativně kvalitního materiálu, na jejichž podkladě mohla být provedena analýza a komparace sesbíraných dat.

Analýza slovní zásoby je rozdělena na dvě části. V první části porovnávám údaje zjištěné v dotazníkovém šetření s *Českým jazykovým atlasem*. Ve druhé části porovnávám údaje zjištěné v dotazníkovém šetření zejména s českými, ale i slovenskými slovníky. Jednalo se např. o *Slovník českých synonym*, *Slovník nespisovné češtiny*, *Slovník nářečí českého jazyka*, *Slovník slovenského jazyka*, *Synonymický slovník slovenčiny* aj. Důvodem výběru slovenské literatury je skutečnost, že obec Hroznová Lhota, jak už jsem zmínila, se nachází ve velmi těsné blízkosti se Slovenskem a lze tedy předpokládat, že bude mít slovenský jazyk ve zkoumané oblasti vliv na východomoravský dialekt.

Analýza a komparace lexémů s ČJA přinesla v zásadě předvídatelné výsledky. Mladá generace se ztotožnila se spousty slov, která byla charakteristická spíše pro oblast Čech. Inklinují tedy k obecné češtině nebo přímo ke spisovnému českému jazyku, avšak se nepředpokládalo, že bude tento vliv, a to zejména obecná čeština, tak silný. Jmenujme alespoň lexémy jako např. *žena*, *děvče*, *chrastitko*, *dvojčata*, *stáj*, *slupka*, *kapusta*, *dívat se*, *půjčit* apod. Existují však nářeční slova, která jsou i přes dominantní obecnou češtinu hluboce zakořeněna i u mladé generace. Jedná se např. o lexémy a k nim v závorkách nářeční výrazy: *ditě (děcko)*, *hůl (čagan)*, *kalhoty (gatě)*, *knedlík (šiška)*, *sběračka (žufánek)*, *brambor (erteple)*, *švestka (trnka)*, *pomlázka (korbáč)*, *rozsvítit (rožnout)*, *třást stromem (třepat)* apod. Pro tuto generaci je také typičtější vymýšlet nové tvary slov (např.

šušének), ale i se vyjadřovat obecně nespisovně (*např. týpek*) a velmi expresivně (*např. fotr, máti, čumět*). Zde však ještě musím zmínit, že u mladé generace je užívání nářečních výrazů poněkud nejednotné. Stávalo se, že jedna půlka mladé generace se ztotožnila s nářeční variantou, zatímco druhá půlka se spisovným tvarem. Dobře je to viditelné třeba u lexému *nudle*. Celkem 51 % respondentů se vyjádřilo pro nářeční výraz *lokše*, ale 40 % respondentů pro tvar *nudle*. Tato rozkolísanost může být způsobena mnoha důvody – od vlivu školního prostředí, styku osob jiných nářečních skupin nebo podskupin, až po nevhodně zvolenou formu dotazníku.

U starší generace je naproti tomu nářečí stále ještě velmi živé. Obvykle tam, kde mladá generace inklinuje k užívání obecné češtiny, se u starší generace objevují stále ještě původní výrazy. Ale i u starší generace jsem zaznamenala drobné odchylky. Tak například u zkoumaného lexému *otec*, u kterého se podle ČJA předpokládalo, že se objeví response typu *táta*, spíše ale *tata*, se 5 respondentů st. generace ztotožnilo s výrazem *tatka*, a to výrazem charakteristickým spíše pro Čechy, nepravidelně na Moravě, a objevující se obecně u mladé generace a převážně ve městech. Dále u lexému *obchod*, shodný se spisovnou češtinou, ČJA zaznamenal, že nářeční výraz *kvelb* je ve zkoumané oblasti charakteristický především pro starší generaci, to se ale nepotvrdilo, jelikož tato generace podle zjištěných údajů užívá v 83 % lexém *obchod*. Střední generace poté stojí na pomezí mezi tradičním nářečím a obecnou, popř. spisovnou češtinou, ve větší míře však stále ještě tíhne k původním nářečním výrazům.

Musíme přihlédnout k tomu, že údaje z dotazníkového šetření jsou porovnávány s Českým jazykovým atlasem, tedy publikací, jejíž výzkum probíhal v době, kdy se zkoumala mluva nejstarší generace narozená na přelomu století. Tyto rozdíly v pojmenování, které byly popsány výše, nejsou tedy u starší generace ničím výjimečným. Bylo by velmi překvapujícím zjištěním, kdyby během těchto let v dialektu nedošlo k žádným diferencím.

Zkoumané lexikum první části dotazníkového šetření, porovnávané s ČJA, jsem shrnula celkem do čtyř bodů, a to takto:

- Údaje u 16 zkoumaných lexémů zcela odpovídaly informacím uvedených v ČJA.
- Údaje u 5 zkoumaných lexémů se s informacemi uvedených v ČJA rozcházel jen nepatrně (velmi drobné rozdíly).
- Údaje u 9 zkoumaných lexémů se s informacemi uvedených v ČJA částečně rozcházel (větší rozdíly v pojmenování i u místa výskytu).

- Údaje u 10 zkoumaných lexémů se s informacemi uvedených v ČJA rozcházelily nebo zcela neshodovaly.

Analýza a komparace nářečních slov z divadelních představení *Hroznolhotského ochotnického spolku Hrozen* více méně potvrdila dlouhodobý jazykový trend, a sice že mladá generace přestává tradičnímu dialektu rozumět. Respondenti mladé generace v této části dotazníkového šetření odpovídali ve srovnání se střední a starší generací podstatně méně. Také inklinovali mnohem více k nespisovnosti a vulgaritám než v předchozí části. Často se také uchýlovali ke psaní response ve formě popisu („z toho sa pije slivovica“ apod.), zatímco respondenti starší generace, pokud dialektismus neznali, takový výraz jednoduše přeskočili, to se však stávalo minimálně. Jmenujme alespoň dialektismy jako např. *trtolit*, *strašoš*, *firháňky*, *štrngnout si*, *lupkat*, *ošvicovaný*, *lupnout*, *zešúlat* apod., které jsou u starší generace stále užívané, zatímco velké procento respondentů mladé generace tyto výrazy neznalo. Dominantními výrazy, kterým rozumí i mladá generace a jež jsou stále běžnou součástí tamější mluvy, jsou např. *včilkaj*, *toľkaj*, *fěrtuch*, *skov to*, *čuj*, *žváchat*, *štamprla*, *škňúřit sa*, *dědina*, *hen*, *skřékat*, *napaprčený*, *skaršupka*, *blafkat*, *bečet*, *pumpelěška*, *náčení* apod.

Zajímavé bylo pozorovat, že u některých nářečních výrazů jako např. *lupkat*, *lupnout*, *ošvicovaný*, *vytelit*, *trtolit*, *zešúlat* apod. se ve srovnání s ostatními zkoumanými slovy objevovalo značné množství responsí. Tato nářeční slova se jevila jako mnohoznačná. Jenom u výrazu *lupnout* jsem zaznamenala celkem 23 významů. Jedním z významů slova *lupnout* kromě praskat nebo vydávat pukavý zvuk, je mj. i praštit. V responsích účastníků šetření se proto objevovala verba jako *cvakat*, *cvaknout*, *křupnout*, *lusknout*, *puknout*, *tůknout*, *bouchnout*, *zmáčknout*, *uhodit*, *praštit* apod. Naproti tomu u nářečního slova *zešúlat* se často v responsích objevovala slova příbuzná, např. *rozválet*, *vyválet*, *válet*, *uválet*, *smotat*, *zamotat*, *namotat* apod. Ale třeba u nářečního výrazu *napaprčený* se vyskytovala spíše synonyma, např. *naštvaný*, *rozzlobený*, *nazlobený*, *nahněvaný*, *mrzutý* apod. Nejčastěji však docházelo ke kombinaci těchto prvků.

Neméně zajímavým zjištěním je i skutečnost, že slovenský jazyk měl, a zřejmě stále má, na vývoj tradičního dialektu značný vliv. To se projevilo nejen v analýze první části dotazníkového šetření např. u nářečních výrazů jako *palica*, *knedla*, *zemák*, *legátka* aj., ale mnohem dominantněji slovenština „vyniká“ u nářečních slov divadelních představení. Pouze 33 % nářečních slov ze druhé části dotazníkového šetření je unikátních, tzn. že nebyla dohledána v žádném slovenském slovníku. Nicméně 53 %

nářečních slov je svojí strukturou podobná a svým významem stejná nebo velmi blízká slovenskému jazyku a 15 % nářečních slov je součástí slovenského jazyka. Komparace nářečních výrazů se slovenským jazykem je zaznamenána v *Tabulce 2*.

Při pohledu na některá slova, která jsou v tabulce zobrazená, by se mohly objevit případné námitky ohledně podobnosti zkoumaných nářečních výrazů se slovenským jazykem. S cílem předejít těmto možným výhradám bych zde chtěla doplnit, že slova jako *šmakovat* (sl. šmakovať) nebo *zvěstovat* (sl. zvestovať) jsou slovenštině podobná proto, jelikož vznikla ze stejného jazykového základu, tedy *šmakovat* z německého *Gesmack* a *zvěstovat* ze stč. **zvěstie* i ruského *izvěstie*.

Tabulka 2 – Komparace nářečních výrazů se slovenským jazykem

NÁŘEČNÍ VÝRAZ JE ZÁROVEŇ SOUČÁSTÍ SPISOVNÉHO SLOVENSKÉHO JAZYKA	NÁŘEČNÍ VÝRAZ JE SVOJÍ STRUKTUROU PODOBNÝ A SVÝM VÝZNA MEM STEJNÝ NEBO VELMI BLÍZKÝ SPISOVNÉMU SLOVENSKÉMU SLOVU		NÁŘEČNÍ VÝRAZ JE VE SROVNÁNÍ SE SLOVENSKÝM SPISOVNÝM JAZYKEM UNIKÁTNÍ
	NÁŘEČNÍ VÝRAZ	SLOVENSKÉ SLOVO	
počúvať	včilkaj	včuľ, včuľeky	firháňky
vinš	toťkaj	toť	fěrtuch
čuj	štrngnout si	štrngnúť si	strašoš
hen	lupkat	lupkať	skov to
napaprčený	štamprla	štamprlík	hejka
nehaňbi sa	překotit sa	prekotiť sa	žváchat
	škňúřit sa	škňúrit' sa	ošvicovaný
	dědina	dedina	hůra
	skřékat	škriekať	bečet
	švácat	švácať	vytelit
	čučet	čučať	vozkat
	trtolit	trtúlit'	čúřit sa
	lupnout	lupnúť	pumpelěška
	zvěstovat	zvestovať	
	skařůpka	škarůpka	
	blafkat	bl'afkať	
	čárat	čiarat'	
	zešúlat	šúlat'	
	plantat	plantať sa	
	šmakovat	šmakovať	
	náčení	náčinie	

(Zdroj: vlastní zpracování)

PROJEKTOVÁ ČÁST

7 PROJEKT

Hlavní myšlenka projektu, v jehož rámci je vytvořen kapesní slovník v kolibřím vydání, se zformulovala hned na samém počátku psaní této práce. Vzhledem k jazykovému zaměření práce bylo vytvoření slovníku nejvhodnějším řešením. Díky němu se podařilo shrnout zjištěné poznatky o východomoravském nářečí ve zkoumané obci.

7.1 CÍL PROJEKTU

Cílem projektu bylo vytvořit kapesní slovník malého formátu (90 mm x 90 mm), který se hravě vejde do tašky, kabelky či batohu a nebude tak svojí velikostí na obtíž. Slovník má sloužit komukoliv, kdo se zajímá o nářečí v obci Hroznová Lhota.

7.2 POPIS PROJEKTU

Jedná se o 72stránkovou knížku o rozměru 90 mm x 90 mm s názvem *Kapesní slovník česko-hroznolhotský a hroznolhotsko-český*, jejíž velikost je charakteristická pro označení „kolibřík“.

Slovník je rozdělen do dvou hlavních částí, a to na česko-hroznolhotský slovník a hroznolhotsko-český slovník. Poté následuje kapitola o obci Hroznová Lhota, kapitola o nářečí v širším slova smyslu a o východomoravském nářečí zkoumané obce. Součástí slovníku je mimo jiné i předmluva, výpis použitých zkratk a značek a také několik informací o tom, jak slovník správně používat.

Česko-hroznolhotský slovník je abecedně seřazen podle spisovných slov českých, ke kterým jsou přiřazeny tomu významově odpovídající nářeční ekvivalenty. Hroznolhotsko-český slovník je abecedně seřazen podle dialektismů, ke kterým jsou přiřazeny tomu významově odpovídající spisovná česká slova. Slovní zásoba obou částí byla vybrána na základě zjištěných údajů dotazníkového šetření. Tyto zjištěné informace o slovní zásobě zkoumané obce však bylo nutné kvůli potřebám kapesního slovníku přizpůsobit. Do slovníku proto nebyla zahrnuta například nově vzniklá slova jako *šušének*

nebo *drkotit*, která doposud nebyla zaznamenána v žádném existujícím slovníku. Ve slovníku nejsou použita ale ani slova neplně ekvivalentní či slova vulgární apod. Přestože je výzkum této bakalářské práce postaven na komparaci tří generačních skupin (mladá, střední a starší), nejsou tyto informace v kapesním slovníku u žádných slov zaznamenány či rozlišeny. Takový nářeční slovník by se totiž stal nepřehledným.

Kapesní slovník je záměrně vytvořen tak, aby bylo možné v něm vyhledávat slova „obousměrně“, tedy jak podle českého spisovného slova, tak podle nářečního výrazu. Díky tomuto provedení se tento slovník ve srovnání s jinými nářečními slovníky stává ryze originálním dílem.

7.3 METODA ZPRACOVÁNÍ

Vzhledem ke stanovenému cíli, a to vytvořit slovník malého formátu, bylo potřeba zvolit na jeho zpracování i vhodný program. Slovník byl vytvořen za pomoci Adobe InDesign, softwarem určeným pro sazbu textu, díky němuž se podařilo vytvořit originální dílo s jednoduchou grafikou.

7.4 REALIZACE PROJEKTU

Již při tvorbě slovníku v Adobe InDesign bylo myšleno především na to, že hlavním záměrem je projekt zrealizovat, tedy nechat slovník vytisknout ve vybrané tiskárně. S tímto vědomím byly poté zvoleny veškeré grafické či jiné úpravy (od velikosti a typu písma až po uspořádání kapitol apod.) tak, aby čtení slov, kapitol aj. bylo pro budoucího čtenáře příjemné a komfortní.

Pro takto malé formáty knih bývá charakteristické jejich luxusní zpracování, tj. pevná šitá vazba, kvalitní papír, barevný oboustranný papír apod. Jelikož mi tento projekt nikdo nesponzoruje a hradím si jej z vlastních finančních zdrojů sama, rozhodla jsem se, že zvolím „střední cestu“, tedy ani tu nejdražší vazbu, ani nejlevnější papír apod. Nadstandardní požadavky jako přebal nebo záložka nejsou tedy součástí kapesního slovníku. Požadavky na tisk jsou znázorněny v následující tabulce.

Tabulka 3 – Požadavky na tisk

P O Ž A D A V K Y N A T I S K	
Technologie tisku	digitální
Formát	90 mm X 90 mm
Počet stran	72
Počet kusů	10
Vazba	V2/V2 PUR
B L O K	
Druh papíru	matný křídový 90–115 g
Barevnost	barevný oboustranný
Laminace	ne
O B Á L K A	
Druh papíru	lesklý křídový 200–315 g
Barevnost	jednostranně barevný
Laminace	ano

(Zdroj: vlastní zpracování)

V tuto chvíli již zbývalo najít takovou tiskárnu, která je nejen schopná takovouto knihu atypického rozměru vytisknout, ale která také nabídne kvalitní služby za rozumnou cenu. Tisk knihy malého formátu jsem nakonec poptala u pěti tiskáren. Přibližné kalkulace tisku jsou znázorněny v *Tabulce 4*. Jelikož cílem této tabulky není poškodit žádnou z uvedených organizací, záměrně tedy neuvádím jejich název a pracuji pouze s obecným pojmenováním.

Tabulka 4 – Předběžná kalkulace tisku

TISKÁRNA	PŘEDBĚŽNÁ KALKULACE		DOPRAVA
	BEZ DPH	S DPH (10 %)	
Organizace 1	1.143,64 Kč	1.258,00 Kč	99,00 Kč
Organizace 2	3.200,00 Kč	3.520,00 Kč	X
Organizace 3	2.100,00 Kč	2.300,00 Kč	včetně
Organizace 4	3.446,00 Kč	3.790,60 Kč	X
Organizace 5	1.762,86 Kč	1.939,26 Kč	X

(Zdroj: vlastní zpracování)

7.5 ROZPOČET

V konečném rozpočtu jsou zahrnuty pouze základní položky, tj. cena za software, tisk a poštovné za doručení slovníků na vybraná místa.

Cena za software je stanovena na základě ceníku, který je dostupný na webových stránkách společnosti Adobe, a činí po zaokrouhlení 952,00 Kč⁹ za měsíc. Na základě poptávky tisku a porovnání cen uvedených v *Tabulce 4*, byla vybrána Organizace 1, a to nejen kvůli příznivé ceně, ale i kladným recenzím dostupných na internetu, také rychlou komunikaci prostřednictvím e-mailu a především množstvím služeb, které vybraná společnost nabízí. V ceně za poštovné jsou poté zahrnuty čtyři doporučené dopisy¹⁰ včetně přílohy v podobě kapesního slovníku odeslané ekonomicky a bez užití Zákaznické karty České Pošty.

V rozpočtu nejsou zahrnuty např. náklady na energie apod. Vzhledem k tomu, že i při řádném zaznamenání tohoto provozu by se konečná částka zvýšila maximálně v řádu stokorun, považují tento údaj v mém případě za irelevantní.

⁹ Ceník společnosti Adobe je zobrazován v Eurech. Cena za měsíc tak v původní měně činí 36,29 €/měsíc včetně DPH (Plány a ceník služby Creative Cloud, © 2020). Kurz Eura je podle ČNB ke dnešnímu dni, tj. 30.12.2020, 26,250 Kč (Kurzy devizového trhu, © 2020).

¹⁰ Dopisy jsou adresované na *Základní školu a mateřskou školu Joži Uprky Hroznová Lhota, Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen, Obecní knihovnu Hroznová Lhota* a také na *Obecní úřad Hroznová Lhota*.

Tabulka 5 – Rozpočet

P O L O Ž K A	C E N A
Adobe InDesign	1.904,00 Kč
Tiskárna	1.357,00 Kč
Poštovné	228,00 Kč
C E L K E M	3.489,00 Kč

(Zdroj: vlastní zpracování)

7.6 VIZE PROJEKTU DO BUDOUCNA

Kapesní slovník česko-hroznolhotský a hroznolhotsko-český je díky svému nezvyklému zpracování originálním dílem, avšak podobně jako jiné nářeční slovníky budou s odstupem času ztrácet na aktuálnosti. Kapesní slovník tak může být v rámci navazujících výzkumů slovní zásoby v obci Hroznová Lhota dále rozšiřován.

S narůstající slovní zásobou však porostou nároky na místo, lepší zpracování apod. V tomto případě by bylo vhodnější nechat knížku po knihařské stránce lépe zpracovat, tj. namísto vazby V2 zvolit vazbu V8, vybrat kvalitnější papír apod. S narůstajícími požadavky na tisk však porostou i finanční náklady. V tuto chvíli by bylo vhodné si najít sponzora. Jednou z možností je oslovit např. samotnou obec Hroznová Lhota, ale také Jihomoravský kraj, který prostřednictvím dotačního programu *Program na rozvoje venkova* přispívá obcím k udržení kulturních tradic.

Pro účel tohoto projektu byl kapesní slovník vytvořen a zrealizován pouze ve fyzické podobě, tedy jako kniha tištěná. S přihlédnutím k neustálému technologickému vývoji a také přetrvávajícímu zájmu koncových uživatelů o knihy elektronické by bylo možné kapesní slovník vytvořit také jako e-book.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá výzkumem východomoravského nářečí v obci Hroznová Lhota. Zkoumání východomoravského dialektu bylo prováděno prostřednictvím dotazníkového šetření v osmé a deváté třídě na *Základní škole Joži Uprky Hroznová Lhota*. Výzkumu se však zúčastnili také divadelníci *Hroznolhotského ochotnického spolku Hrozen* a rodiče, popř. prarodiče, žáků základní školy. Důležitým bodem výzkumu bylo tedy zapojení mladé, střední a starší generace. Jedním z cílů této práce bylo zjistit rozdíly v nářečí právě těchto tří generačních skupin. Záměrem ale také bylo zjistit mj. i aktuální stav východomoravského nářečí a poté na základě zjištěných dat o slovní zásobě vytvořit kapesní slovník hroznolhotského nářečí, jenž je nedílnou součástí této práce.

Analýza slovní zásoby byla rozdělena do dvou částí. V první části byl proveden rozbor čtyřiceti dialektismů vybraných z *Českého jazykového atlasu* a ve druhé části byl proveden rozbor čtyřiceti dialektismů vybraných z divadelních představení *Hroznolhotského ochotnického spolku Hrozen*. Analýza a komparace slovní zásoby s *Českým jazykovým atlasem* i s českými a slovenskými slovníky přinesla zajímavá zjištění.

Vzhledem ke geografickému umístění obce, tedy ve velmi těsné blízkosti se Slovenskem, se předpokládalo, že se ve zkoumaném nářečí objeví některé prvky slovenského jazyka. Podobnost východomoravského nářečí se slovenským jazykem je zaznamenána např. v *Tabulce 2*, ve které jsou zobrazeny zkoumané dialektismy a následně se slovenštinou porovnány. Tuto podobnost však dokládají i samotné komentáře k jednotlivým dialektismům ve druhé části analýzy slovní zásoby.

Obec Hroznová Lhota, jak už bylo v této práci několikrát zmíněno, leží na území Slovácka a nachází se v oblasti východomoravského nářečí, tedy v místě, kam obecná čeština ještě zcela nepronikla. Zde se předpokládalo, že obecná čeština v této oblasti nebude mít tak velký vliv. Výsledky však ukázaly, a to zejména u mladé generace (věkové rozmezí hlavně 14–15 let), že tento interdialekt se již stal součástí zkoumaného nářečí.

Co se týče porovnání mluvy mladé, střední a starší generace, výsledky nepřinesly v zásadě žádné nové poznatky. Mladá generace přestává tradičnímu dialektu rozumět, starší generace tradičnímu dialektu stále rozumí a střední generace se nachází zhruba

uprostřed tohoto „dění“, tedy dialektu spíše rozumí, ale v mluvě se objevují prvky spíše obecné češtiny.

Za úplné završení nejen výzkumu, ale i této práce, lze považovat vytvoření kapesního slovníku v Adobe InDesign, profesionálním programu určeného na sazbu textu. Tato malá 72stránková knížka o rozměru 90 mm x 90 mm s názvem *Kapesní slovník česko-hroznolhotský a hroznolhotsko-český* obsahuje kromě slovní zásoby zkoumané obce také kapitulu o východomoravském nářečí či kapitulu o samotné obci Hroznová Lhota. Tento slovník je ve srovnání s jinými nářečnými slovníky zpracován poněkud netradičně, neboť v něm lze vyhledávat slova jak podle spisovného českého slova, tak podle nářečního výrazu. Lze říci, že kapesní slovník mj. nabízí možné řešení, jak koncovým uživatelům usnadnit hledání konkrétního slova, ať už spisovného, nebo nespisovného.

Tato bakalářská práce poskytla pouze základní orientaci v oblasti lexika východomoravského nářečí. Bylo by zajímavé tento okruh slovní zásoby rozšířit a zároveň ji doplnit do již jednou vytvořeného kapesního slovníku. Bylo by též zajímavé toto rozšíření slovní zásoby omezit výhradně na oblast *Hroznolhotského ochotnického spolku Hrozen* a zkoumat tak pouze mluvu divadelních herců.

SEZNAM LITERATURY

BALHAR, Jan et al., 1992. *Český jazykový atlas*. sv. 1. Praha: Academia, 427 s. ISBN 80-200-0014-3.

BALHAR, Jan et al., 1997. *Český jazykový atlas*. sv. 2. Praha: Academia, 507 s. ISBN 80-200-0574-9.

BALHAR, Jan et al., 1999. *Český jazykový atlas*. sv. 3. Praha: Academia, 577 s. ISBN 80-200-0654-0.

BARTOŠ, František. 1906. *Dialektický slovník moravský*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 566 s. Archiv pro lexikografii a dialektologii.

BĚLIČ, Jaromír, 1972. *Nástin české dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 463 s. Vysokoškolské učebnice.

BOGOCZOVÁ, Irena, 2012. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Vyd. 2., upr. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 190 s. Studijní texty. ISBN 978-80-7464-033-9.

BUZÁSSYOVÁ, Klára a Alexandra JAROŠOVÁ, 2006. *Slovník súčasného slovenského jazyka: A–G*. zv. 1. Bratislava: VEDA, 1133 s. ISBN 80-224-0932-4.

BUZÁSSYOVÁ, Klára a Alexandra JAROŠOVÁ, 2011. *Slovník súčasného slovenského jazyka: H–L*. zv. 2. Bratislava: VEDA, 1087 s. ISBN 80-224-0932-4.

CUŘÍN, František, 1977. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 213 s.

ČERMÁK, František, 2011. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 380 s. ISBN 978-80-246-1946-0.

DAVIDOVÁ, Dana, 1992. *Kapitoly z dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 95 s. ISBN 80-7042-384-6.

GALUŠKA, Luděk, 2004. *Slované: doteky předků : o životě na Moravě 6.-10. století*. Brno: Moravské zemské muzeum, 148 s. ISBN 80-7028-218-5.

HOLUB, Zbyněk, 1996. *Dialektologická praktika: (úvod do praktické dialektologie)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 75 s. ISBN 80-7040-163-X.

HUGO, Jan, c2009. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost : historie a původ slov*. 3., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, 501 s. ISBN 978-80-7345-198-1.

KELLNER, Adolf, Antonín VAŠEK a Josef SKULINA, 1954. *Úvod do dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 113 s.

KROUPOVÁ, Libuše a Josef FILIPEC, 2005. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 4. Praha: Academia, 647 s. ISBN 80-200-1347-4.

PALA, Karel a Jan VŠIANSKÝ, 2000. *Slovník českých synonym*. 3. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 479 s. ISBN 80-7106-450-5.

REJZEK, Jiří, 2001. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 752 s. ISBN 80-85927-85-3.

SAUSSURE, Ferdinand de, Charles BALLY, Albert SECHEHAYE a Albert RIEDLINGER, 2007. *Kurs obecné lingvistiky*. Vyd. 3., upr., V nakl. Academia 2. Přeložil František ČERMÁK. Praha: Academia, 487 s. Europa. ISBN 978-80-200-1568-6.

Elektronické zdroje:

Bílé Karpaty, ©2000-2019. [online]. Zlín: Centrála cestovního ruchu Východní Morava [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <https://www.vychodni-morava.cz/lokalita/7>

Google Maps [online], ©2021. Mountain View: Google [cit. 2021-01-06]. Dostupné z: <https://www.google.cz/maps>

Historie a současnost obce Hroznová Lhota, 2015. [online]. Hroznová Lhota: Obec Hroznová Lhota [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <http://www.hroznovalhota.cz/historie-a-soucasnost-obce-hroznova-lhota/d-1435/p1=52>

HLADKÁ, Zdeňka, 2017. Dialektismus. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online]. Brno: Masarykova univerzita [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DIALEKTISMUS>

HÖFLEROVÁ, Eva, 2009. Co sděluje časové adverbium hned. In: *Čeština - jazyk slovanský 3 : Sborník příspěvků z webové konference s mezinárodní účastí konané 15. 2. -30. 4. 2009* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 23–30 [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: <https://konference.osu.cz/cestina/dok/2009/hoflerova-eva.pdf>

HOTAŘOVÁ, Věra a Tomáš FRÁNEK, 2018. Malebný kraj je to Slovácko. Proč se tak jmenuje je ale záhadou. In: *Český rozhlas: Zlín* [online]. Zlín: Český rozhlas Zlín [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <https://zlin.rozhlas.cz/malebny-kraj-je-slovacko-proc-se-tak-jmenuje-je-ale-zahadou-6931273>

Hroznolhotské kulturní sdružení, b. r. [online]. Hroznová Lhota: Obec Hroznová Lhota [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <http://www.hroznovalhota.cz/hroznovalhotske-kulturni-sdruzeni/ds-1039/archiv=0&p1=53>

CHLOUPEK, Jan, 1955. Nářečí ve filmu o slovácké vesnici. In: *Naše řeč* [online]. **38**(218) [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=4438#_ftn4

Internetová jazyková příručka. *Ústav pro jazyk český AV ČR* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, © 2008–2020 [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

Joža Uprka, 2015. [online]. Hroznová Lhota: Obec Hroznová Lhota [cit. 2021-01-06]. Dostupné z: <http://www.hroznovalhota.cz/joza-uprka/d-1363/p1=52>

Kdo jsme: Zde se dovíte jak to všechno začalo, b. r. [online]. Hroznová Lhota: Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <http://www.spolekhrozen.cz/?page=kdo-jsme>

Kroje, © 2014-2016. [online]. Uherské Hradiště: Folklorní akademie [cit. 2021-01-06]. Dostupné z: https://www.folklorni-akademie.cz/uploads/cache/detail_gallery_original/uploads/media/5724b9d4843b3_15-fertoch-s-floralni-vysivkou.jpeg

Kurzy devizového trhu, © 2020. [online]. Praha: ČNB [cit. 2020-12-30]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/financni-trhy/devizovy-trh/kurzy-devizoveho-trhu/kurzy-devizoveho-trhu/>

Plány a ceník služby Creative Cloud, © 2021. Adobe [online]. San Jose: Adobe [cit. 2020-12-30]. Dostupné z: <https://www.adobe.com/cz/creativecloud/plans.html?filter=design&plan=individual&promoid=TKZTLDFL&mv=other>

Počet obyvatel v obcích – k 1.1.2020, 2020. [online]. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-10-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112019>

Představení, b. r. [online]. Hroznová Lhota: Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <http://www.spolekhrozen.cz/?page=nainstalovano>

Slovácko, ©2000-2019. [online]. Zlín: Centrála cestovního ruchu Východní Morava [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <https://www.vychodni-morava.cz/doc/slovacko>

Slovácký verbuňk, 2017. [online]. Strážnice: Národní ústav lidové kultury [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/2017/01/22/slovakky-verbunk/>

Slovník cizích slov, © 2005-2020. [online]. Ostrava: ABZ knihy [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

Slovník nářečí českého jazyka: A–Č, © 2016–. [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, dialektologické oddělení [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: <https://sncj.ujc.cas.cz/>

Slovník spisovného jazyka českého [online], © 2011. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>

Slovníkový portál Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV, b. r. [online]. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV [cit. 2020-11-09]. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/>

Spolky a neziskové organizace, b. r. [online]. Hroznová Lhota: Obec Hroznová Lhota [cit. 2019-10-05]. Dostupné z: <http://www.hroznovalhota.cz/spolky-v-obci/ds-1033/p1=53>

Ženský kroj, © 2021. [online]. Vidče: MOaKRO [cit. 2021-01-06]. Dostupné z: <https://moakro.cz/index.php/produkt/rucne-vysivany-svatecni-valassky-fertoch-vlna/>

Bibliografické záznamy divadelních představení:

HROZNOLHOTSKÝ OCHOTNICKÝ SPOLEK HROZEN, 2009. *III. hroznolhotské etýdy aneb „tož to mosím povykládat...“: I. etýda IDS* [DVD]. Hroznová Lhota: Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen.

HROZNOLHOTSKÝ OCHOTNICKÝ SPOLEK HROZEN, 2009. *III. hroznolhotské etýdy aneb „tož to mosím povykládat...“: II. etýda Chůvičky* [DVD]. Hroznová Lhota: Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen.

HROZNOLHOTSKÝ OCHOTNICKÝ SPOLEK HROZEN, 2010. *IV. hroznolhotské etýdy: 1. etýda Mač – aneb stejně bude po mém* [DVD]. Hroznová Lhota: Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen.

HROZNOLHOTSKÝ OCHOTNICKÝ SPOLEK HROZEN, 2010. *IV. hroznolhotské etýdy: 2. etýda Život Bio není Rio* [DVD]. Hroznová Lhota: Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen.

HROZNOLHOTSKÝ OCHOTNICKÝ SPOLEK HROZEN, 2011. *V. hroznolhotské etýdy aneb tož to Vám mosím povykládat: 1. etýda Danajský dar* [DVD]. Hroznová Lhota: Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen.

HROZNOLHOTSKÝ OCHOTNICKÝ SPOLEK HROZEN, 2011. *V. hroznolhotské etýdy aneb tož to Vám mosím povykládat: 2. etýda Taková léčivá romance* [DVD]. Hroznová Lhota: Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen.

HROZNOLHOTSKÝ OCHOTNICKÝ SPOLEK HROZEN, 2012. *VI. hroznolhotské etýdy aneb „tož to Vám mosím povykládat...“: Koničky* [DVD]. Hroznová Lhota: Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen.

HROZNOLHOTSKÝ OCHOTNICKÝ SPOLEK HROZEN, 2014. *VII. hroznolhotské etýdy aneb „tož to Vám mosím povykládat...“: Zabijačka* [DVD]. Hroznová Lhota: Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen.

HROZNOLHOTSKÝ OCHOTNICKÝ SPOLEK HROZEN, 2016. *VIII. hroznolhotské etýdy aneb „tož to Vám mosím povykládat...“: Dovolená olíkluzif* [DVD]. Hroznová Lhota: Hroznolhotský ochotnický spolek Hrozen.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A	Obrázky <i>fěrtochu/fěrtuchu</i>
Příloha B	Přehled českých nářečí v širším slova smyslu
Příloha C	Dotazník
Příloha D	Kapesní slovník česko-hroznolhotský a hroznolhotsko-český

Obrázky *fěrtochu/fěrtuchu*

Obrázek 3 – Fěrtoch s krojovou sukní

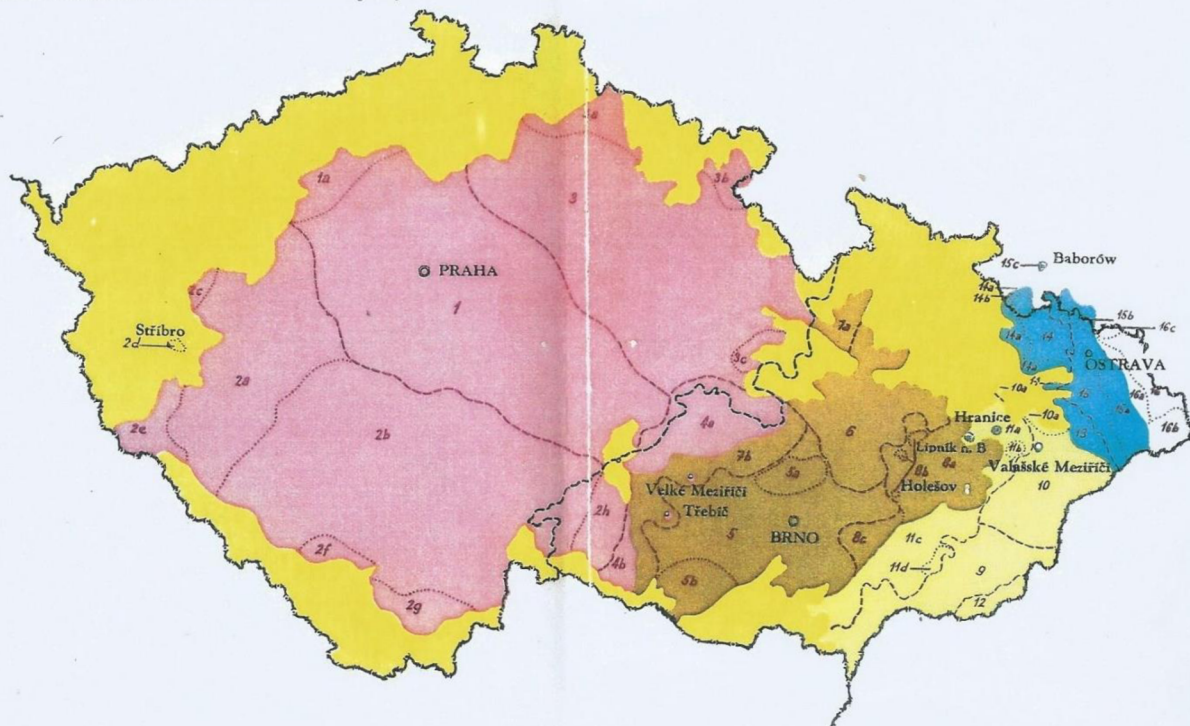
(Zdroj: Kroje, © 2014-2016)

Obrázek 4 – Fěrtoch

(Zdroj: Ženský кроj, © 2021)

40. Přehled nářečí českého jazyka

Mapka 40

- státní hranice
 - |—|—|—|— hranice česko-slovenská
 - - - - - bývalá zemská hranice česko-moravská
 - · · · · · hranice podakupin
 - · · · · hranice úseků
- 1 Česká nářečí v užším smyslu
 - a středočeská podskupina
 - okrajový úsek lounsko-litoměřický
 - 2 jihozápadočeská podskupina
 - a západní část
 - b východní část
 - c úsek manětínský
 - d bývalý národnostní ostrůvek stříbrský
 - e úsek domažlicko-horšovotýnský (s nářečím chodským)
 - f úsek prachatický
 - g nářečí dondlebské
 - h úsek třešňovo-dačický
 - 3 severovýchodočeská podskupina
 - a nářečí v Podještědí a v Podkrkonoší
 - b nářečí na Náchodsku (s přesahem na Kladsko)
 - c nářečí východolitomyslanské
 - 4 jihovýchodočeská (šeskomoravská) podskupina
 - a severní úsek (žďársko-bystrický)
 - b jižní úsek (jemnický)
 - 5 Nářečí středomoravská (hanácká)
 - a jižní podskupina
 - b nářečí horské
 - c nářečí znojemské
 - 6 centrální (severní) podskupina
 - 7 západní okrajové úseky
 - a severní (zábřežský) úsek
 - b jižní (kunátátsko-moravskobudějovický) úsek
 - 8 východní středomoravská nářečí
 - a severní (kojetínsko-přerovský) úsek
 - b enklávy čuháčského nářečí
 - c jižní (slavkovsko-bužovický) úsek

- 9 Nářečí východomoravská (moravskoslovenská)
 - a jižní (slovácká) podskupina
- 10 severní (valašská) podskupina
 - a severní pomezí severní podskupiny
- 11 západní okrajové úseky
 - a severní (hraničský) úsek
 - b nářečí kelečské
 - c nářečí dolská
 - d dolský typ s dvojhláskami ej, ou
- 12 kopaničářská nářečí
- 13 Nářečí slezská (lašská)
- 14 jižní (moravská) podskupina
 - a západní (opavská) podskupina
 - b jižní a západní okrajové úseky záp. podskupiny
 - c nářečí branické
- 15 východní (ostravská) podskupina
 - a nářečí hornostravické
 - b úsek severohlučínský (s východním přesahem do Polska)
 - c zaniklé nářečí baborovské
- 16 Nářečí polsko-českého smíšeného pruhu
 - a západní okrajový pás
 - b jablunkovský úsek
 - c bohuminácký úsek

Oblasti s obyvatelstvem nářečně různorodým

(Zdroj: Bělič 1972, Mapka č. 40)

3. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**muž**“
a) muž	e) strejc
b) chlap	f) maník
c) pán	g) jiné napište.....
d) člověk	
4. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**žena**“
a) žena	d) baba
b) ženská	e) jiné napište.....
c) roba	
5. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**otec**“
a) otec	f) taťka
b) táta	g) taťulda
c) tatínek	h) fotr
d) tatíček	i) jiné napište.....
e) tatí	
6. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**matka**“
a) matka	f) matička
b) mamka	g) mamina
c) maminka	h) mamulka
d) mamička	i) máti
e) maměnka	j) jiné napište.....
7. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**dědeček**“
a) dědeček	f) stařeček
b) děda	g) staříček
c) dědek	h) stařík
d) dědoušek	i) starek
e) dědáček	j) jiné napište.....
8. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**babička**“
a) babička	f) baběnka
b) babi	g) stařenka
c) babka	h) starka
d) bába	i) stařa
e) bábinka	j) jiné napište.....
9. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**dítě**“
a) dítě	d) bábo
b) děcko	e) robě
c) dět'o	f) jiné napište.....

10. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**dvojčata**“
a) dvojčata	d) spolenčata
b) dvojky	e) blížňata
c) spolčata	f) jiné napište.....
11. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**chrastítko**“
a) chrastítko	f) hrkátko
b) křastítko	g) rachtátko
c) cinkátko	h) řehtátko
d) drkačka	i) jiné napište.....
e) harašítko	
12. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**míč**“
a) míč	d) habán
b) mičuda	e) pucka
c) balón	f) jiné napište.....
13. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**cop**“
a) cop	d) lelík
b) culík	e) vrkoč
c) copan	f) jiné napište.....
14. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**hůl**“
a) hůl	d) kyj
b) čagan	e) křivák
c) palice	f) jiné napište.....
15. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**kalhoty**“
a) kalhoty	c) galaty
b) gatě	d) jiné napište.....
16. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**nudle**“ (druh těstovin)
a) nudle	d) krajance
b) lukše	e) řezance
c) lokše	f) jiné napište.....
17. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**čočka**“
a) čočka	d) čočovice
b) čočůvka	e) jiné napište.....
c) šošovice	
18. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**knedlík**“
a) knedlík	d) buchta
b) knedle	e) haluška
c) šiška	f) jiné napište.....

19. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**židle**“
a) židle	d) legát
b) stolek	e) sesel
c) lenoch	f) jiné napište.....
20. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**sběračka**“
a) sběračka	d) vařecha
b) naběračka	e) jiné napište.....
c) žufánek	
21. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**brambor**“
a) brambor	e) kobzol
b) zemák	f) grumbír
c) zemňák	g) kartofel
d) erteple	h) jiné napište.....
22. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**švestka**“
a) švestka	e) kadrátka
b) šveska	f) kadrátka
c) slíva	g) jiné napište.....
d) trnka	
23. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**borůvka**“
a) borůvka	d) hafera
b) černá jahoda	e) skálinka
c) brusinka	f) jiné napište.....
24. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**hejno**“ (hejno ptáků)
a) hejno	e) kupa
b) houf	f) banda
c) stádo	g) guča
d) krdel	h) jiné napište.....
25. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**hrdlička**“
a) hrdlička	d) hrlička
b) cukrovka	e) jiné napište.....
c) cukruška	
26. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**hospodyně**“
a) hospodyně	d) gazdina
b) panímáma	e) teta
c) selka	f) jiné napište.....
27. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**stáj**“
a) stáj	d) chlév
b) maštal	e) jiné napište.....
c) chlív	

28. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „slupka“

a) slupka	e) kůže
b) šlupka	f) kůra
c) šupka	g) škrabka
d) kože	h) jiné napište.....

29. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „kapusta“

a) kapusta	d) kchél
b) kél	e) jiné napište.....
c) kel	

30. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „rajče“

a) rajče	f) rajske jablko
b) rajča	g) rajske jabličko
c) rajšče	h) paradajské jabko
d) rajčinka	i) paradajské jabličko
e) paradajka	j) jiné napište.....

31. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „obchod“

a) obchod	g) konzum
b) krám	h) jednota
c) kšeft	i) sámoška
d) kvelb	j) spolek
e) gvelb	k) jiné napište.....
f) sklep	

32. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „pomlázka“

a) pomlázka	e) karabáč
b) metla	f) mrskačka
c) žila	g) hodovačka
d) korbáč	h) jiné napište.....

33. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „dívat se“

a) dívat se	c) koukat se
b) hledět	d) jiné napište.....

34. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „rozsvítit“

a) rozsvítit	d) zapálit
b) rožnout	e) jiné napište.....
c) rozžít	

35. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „klopýtnout“

a) klopýtnout	e) opacknout
b) zakopnout	f) přepadnout
c) škobrtnout	g) zapackovat
d) brknout	h) jiné napište.....

36. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**štípat**“

a) štípat	d) rubat
b) sekat	e) kolit
c) klát	f) jiné napište.....

37. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**orat**“

a) orat	f) ruchat
b) přeorávat	g) měkkotit
c) pšírovat	h) hákovat
d) odůrovat	i) jiné napište.....
e) mísit	

38. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**kdákat**“

a) kdákat	f) kvokat
b) kokodákat	g) krákorat
c) kokodat	h) krákat
d) křičet	i) jiné napište.....
e) vřeštět	

39. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**trást**“ (trást stromem)

a) trást	f) pajtlovat
b) třepat	g) pajdlovat
c) tříst	h) ošivat
d) klepat	i) jiné napište.....
e) chvět	

40. Zakroužkujte Vámi užívaný výraz slova „**půjčit**“

a) půjčit	e) poččet
b) pučit	f) pojčít
c) pučet	g) jiné napište.....
d) pošťat	
-

2. ČÁST

1. včilkej	21. skřekat
2. tořkaj	22. švácat
3. počúvať	23. čučet
4. vinš	24. vytelit
5. firháňky	25. napaprčený
6. fěrtuch	26. nehaňbit sa
7. strašoš	27. trtolit
8. skov to	28. lupnout
9. štrngnout si	29. zvěstovat
10. hejka	30. blafkat
11. čuj	31. skařúpka
12. žváchat	32. čarat
13. lupkat	33. bečet
14. štamprla	34. zešúlat
15. ošvicovaný	35. plantat
16. překotit sa	36. šmakovat
17. škňúřit sa	37. vozkat
18. dědina	38. čúřit sa
19. hen	39. pumpelěška
20. hůra	40. náčení

Kapesní slovník česko-hroznolhotský a hroznolhotsko-český

Obrázek 5 – Ukázka kapesního slovníku v životní velikosti

(Zdroj: vlastní fotografie)

REJSTRÍK SLOV

Jedná se o abecední soupis analyzovaných lexémů i nářečních variant. Číslo za slovem odkazuje na takové číslo strany bakalářské práce, na kterém začíná příslušný komentář.

baba, 46	čiarat', 113	ertepla, 62
bába, 50	člověk, 45	erteple, 62
babča, 50	čočka, 58	erteplo, 62
baběnka, 50	čočovica, 58	farář, 44
babi, 50	čočovice, 58	fěrtoch, 88
babička, 50	čočůvka, 58	fěrtuch, 88
babka, 50	čučat, 73	fěrtušek, 88
bábo, 52	čučať, 102	firhaněk, 87
babula, 50	čučet, 102	firháňky, 87
babulenska, 51	čučet se, 73	fotr, 47
balón, 54	čučka, 58	galúty, 57
bečat, 114	čuj, 92	gatě, 56
bečať, 114	čumět, 73	gazděna, 66
bečet, 114	čúřit sa, 119	gazdina, 66
bečeť, 114	čuřit se, 119	grumbír, 62
bečít, 114	čut, 92	guča, 65
berla, 56	čuť, 92	habán, 54
blafkat, 112	děcko, 51	hafera, 64
bľafkat, 112	děda, 49	hanbit' sa, 106
bľafkať, 112	dědáček, 49	haňbit sa, 106
bliknúť, 74	dědeček, 49	hejka, 91
borec, 45	dědek, 50	hejkal, 91
borůvka, 64	dedina, 98	hejno, 65
brambor, 62	dědina, 98	hek, 91
brambora, 62	dědoušek, 50	hen, 99
brusinka, 64	dědula, 50	henkaj, 91
cérka, 45	děvče, 45	hledět, 73
cop, 55	děvčica, 45	hole, 56
copan, 55	děvčice, 45	holka, 45
copánek, 55	dítě, 52	hospodyň, 66
cukrovka, 65	dívat sa, 73	hospodyňa, 66
cukruška, 65	dívat' sa, 73	hospodyně, 66
culík, 55	dívat se, 73	hospodyňka, 66
čagan, 55	durancie, 63	houf, 65
čarat, 113	dvojčata, 52	hrdlička, 65
čárit, 113	dvojičky, 52	hrkátka, 53
čečovice, 58	dvojky, 52	hrkavka, 53
čečůvka, 58	dvojníci, 52	hrkávka, 53
černá jahoda, 64	ertepl, 62	hrlička, 65

hůl, 55
hůra, 100
chlap, 45
chlapec, 44
chlév, 67
chlévek, 67
chlív, 67
chrastidlo, 53
chrastítko, 53
chvět, 79
jednota, 71
kadlátka, 63
kalhoty, 56
kapusta, 69
karlátka, 63
kdákat, 77
kel, 69
kél, 69
klepat, 79
klopýtnout, 75
kluk, 44
knedla, 59
knedle, 59
knedlík, 59
kokodákat, 77
kokodat, 77
konzum, 71
korbáč, 72
koukat se, 73
koža, 68
kože, 68
krajance, 57
krákat, 77
krám, 71
křastítko, 53
křičet, 77
kšeft, 71
kukat' sa, 73
kúkat sa, 73
kupa, 65
kúra, 68
kúže, 68
kvelb, 71
kvokat, 77
legát, 60
legátka, 60
lelík, 55
lenůšek, 60
lokše, 57
lukše, 57
lupat, 93
lupkat, 93
lupkat', 93
lupnout, 108
lupnúť, 109
lupnúť si, 109
mama, 49
máma, 49
maměnka, 49
mamička, 49
mamina, 49
maminka, 48
mamka, 48
mamulka, 49
maník, 46
maštal, 67
maštel, 67
matka, 48
mič, 54
mičuda, 54
mimčo, 52
mísit, 77
muž, 45
naběračka, 61
náčení, 121
náčiní, 121
náčinie, 121
naorávat, 77
napaprčený, 105
nehanbit' sa, 106
nudle, 57
obchod, 71
ogar, 44
ohon, 55
okše, 57
opackovat, 75
orat, 77
ošívat, 79
ošvácat, 95
ošvářit, 95
ošvicovaný, 95
otec, 47
oteliť sa, 103
ožičat, 80
pajmáma, 66
pajtlovat, 79
palica, 55
palice, 55
pán, 45
paní, 46
paní domácí, 66
panímáma, 66
paňmáma, 66
paradajka, 70
paradajské jabko, 70
paradajské jabličko, 70
plantat, 116
plantat' sa, 117
počúvať, 85
pojčit, 80
pomlázka, 72
pošcat, 79
pošťat, 79
požcat, 80
požičat, 80
požičat', 80
překohátit', 96
překotit, 96
překotit sa, 96
přeorávat, 77
pučit, 80, 85
púčit, 80
půjčit, 79, 85
pumpelěška, 120
pumpelica, 120
pumpeliška, 120
rajča, 70
rajčák, 70
rajče, 70
rajské jabko, 70
rajské jabličko, 70
rajščák, 70
rajšče, 70
roba, 46
robě, 52
rozsvítit, 74
rozžat, 74
rozžit, 74
rožnout, 74
rožnút, 74
rubat, 76
rúbat, 76
řachtátko, 53
řechtačka, 53

řehtátko, 53
sámoška, 71
sběračka, 61
sbiračka, 61
sekat, 76
selka, 66
sesel, 60
sesla, 60
sesle, 60
schovat', 89
skálinka, 64
skařúpka, 112
skov to, 89
skovat to, 89
skřekat, 100
skřékat, 100
slupka, 68
spolek, 71
stádo, 65
stáj, 67
stařa, 50
stařeček, 49
stařenka, 50
staříček, 50
stolice, 60
stolička, 60
strapák, 89
strašisko, 88
strašoš, 88
strašovat', 88
synek, 44
šiška, 59
škarupa, 112
škarupina, 112
škarúpka, 112
škařupa, 112
škařupina, 112
škňúřit sa, 98
škňúřit se, 98
škorápka, 112
škorepa, 112
škorepina, 112
škriekat', 100
škrupa, 112
škrupina, 112
šlaháčka, 72
šlupka, 68
šmakovat, 118
šmakovat', 118
šohaj, 44
šošovice, 58
štamperlík, 94
štamprla, 94
štamprle, 94
štamprlík, 94
štípat, 76
štokrla, 60
štokrle, 60
štrngat', 90
štrngnout si, 90
štrngnúť, 90
štrngnúť si, 90
šufánek, 61
šúl'at, 115
šupka, 68
šušének, 52
švácat, 101
švácat', 101
švacit, 101
švácnúť, 101
šveska, 63
švestka, 63
švícat, 95
tata, 48
táta, 47
tatar, 72
tatí, 47
tatíček, 48
tatínek, 47
taťka, 47
taťulda, 47
telit se, 103
teta, 66
tetička, 66
tetina, 66
tetka, 66
tot', 84
tot'kaj, 84
trkotat', 106
trnka, 63
trtolit, 106
trtolit', 106
trtuľa, 106
trtúlat', 106
trtúlit', 106
trást, 78
třepat, 78
tříst, 79
týpek, 45
vařecha, 61
včíř, 83
včílkaj, 83
včul', 83
včul'eky, 83
vinš, 86
vinšovat, 86
vozič, 118
vozička, 118
vozit se, 118
vozivat, 118
vozkat, 118
vřeštět, 77
vytelit, 103
vytelit' sa, 103
zakopnout, 75
zakopnúť, 75
zakopnúť, 75
zapackovat, 75
zemák, 62
zešúlat, 115
zvestovat', 111
zvestovat, 111
zvestovat' sa, 111
žena, 46
ženská, 46
židla, 60
židle, 60
židlička, 60
žila, 72
žufánek, 61
žváchat, 92